

Datum
2011-04-12

Rote beteckning
5092

Sida 1 (1)

Sändlista

Försvarsmakten

Ert tjänsteställe, handläggare
PROD FÖRB, Övlt Olle Strid
Vårt tjänsteställe, handläggare, tfn, e-post
Björn Anderson 070-889 67 93
bjorn.anderson@rote.se

Ert datum
2010-10-15
Vårt föregående datum
2010-09-07

Er beteckning
FM-1043-10
Vår föregående beteckning
4983

Utredning om Försvarsmaktens stöd till kamratföreningar (En bilaga)

Rote Consulting AB överlämnar härmed rubricerad utredning.

Tom Olson
Konsultchef

Försvarmakten och kamratföreningarna

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	4
1 BAKGRUND	10
2 UPPDRAG	10
3 UPPDRAGSANALYS OCH METODIK	11
3.1 ANALYS AV UPPDRAGET	11
3.2 VILKA FÖRENINGAR OMFATTAS OCH HUR DEFINIERAS DE	12
3.3 VILKA FÖRENINGAR HAR AVGRÄNSATS	13
3.4 VILKA ÄR FÖRENINGARNA OCH HUR SER DE UT	14
3.5 NÅGOT ATT BEAKTA	15
3.6 METODIK OCH REMISSYNPUNKTER	15
4 FÖRSVARSPOLITISK VILJA	19
4.1 ALLMÄNT	19
4.2 GÄLLANDE GRUNDSYN, RIKTLINJER OCH UPPDRAG	19
4.3 DEN LEGALA GRUNDEN	21
4.4 HUR BÖR MAN STÖDJAS	22
4.5 SVERIGES MILITÄRHISTORISKA ARV	24
4.6 REKRYTERING OCH VETERANSTÖD	25
4.7 TIDIGARE UTREDNING OM KAMRATFÖRENINGAR	26
4.8 VETERANFLYGUTREDNINGEN	27
4.9 CHEFERS OCH DERAS REPRESENTANTERS SYN PÅ FÖRENINGARNA	28
5 FÖRENINGARNA OCH DERAS VERKSAMHET	29
5.1 KAMRATFÖRENINGARSARVET	29
5.2 RIKSORGANISATIONER	30
5.3 FÖRENINGARNA OCH DERAS ORGANISATIONSFORM	35
5.4 KAMRATFÖRENINGAR	36
5.5 MILITÄRKULTURHISTORISKA FÖRENINGAR	46
5.6 FÖRENINGARNAS FÖRVÄNTNINGAR	53
5.7 SAMMANFATTANDE SLUTSATS	54
6 KAMRATFÖRENINGAR UR ETT NORDISKT PERSPEKTIV	55
6.1 NORDISKT SAMARBETE	55
6.2 DANMARK	55
6.3 FINLAND	56
6.4 NORGE	56
7 DAGENS STÖD TILL FÖRENINGARNA	58
7.1 VEM STÖDJER OCH VAD BESTÅR STÖDET I	58
7.2 LOKALER	59
7.3 MATERIELLA KOSTNADER	60
7.4 TRANSPORTER	61

7.5	FÖRPLÄGNAD OCH LOGI	61
7.6	ADMINISTRATIVT STÖD	63
7.7	KONTANTA MEDEL	64
7.8	SAMMANFATTANDE SLUTSATS	65
8	FÖRSVARSMAKTENS NYTTA AV FÖRENINGARNA	66
8.1	SOM TRADITIONSVÅRDARE	66
8.2	SOM AMBASSADÖR OCH REKRYTERARE	68
8.3	SOM SOCIALT STÖD	71
8.4	SOM VETERANSTÖD.....	72
8.5	SOM ATTRAKTION	75
8.6	ETT FÖRÄNDRAT BEHOV	78
8.7	ETT VARIERAT VÄRDE	79
8.8	KOSTNAD OCH EFFEKT	80
9	HUR BÖR FRAMTIDEN FORMAS	82
9.1	ETT FÖRFATTNINGSTÖD.....	82
9.2	KRITERIER FÖR ATT KUNNA FÅ ETT STÖD	83
9.3	VAD STYR OCH VEM BESLUTAR	87
9.4	I NATURA.....	87
9.5	KONTANTBETALNING	88
9.6	ANSVAR FÖR ÄLDRE KRIGSMATERIEL.....	90
9.7	HÖGKVARTERETS ROLL.....	92
9.8	FÖRBANDENS ROLL	93
9.9	RIKSORGANISATIONERNAS ROLL.....	94
9.10	VAD BLIR KOSTNADEN	96
10	REKOMMENDATION	97

Underbilagor

1. Förteckning över föreningar
2. Förteckning över militära förband, förr och nu
3. Sammanställning av föreningsenkät
4. Källförteckning
5. Remissinstanser
6. Kamratföreningars samverkan med museer
7. Exempel på avtal

Sammanfattning

Denna utredning omfattar förslag på Försvarsmaktens framtida stöd till kamratföreningar och militärkulturhistoriska föreningar. I utredningen omfattas militärkulturhistoriska föreningar även av veteranföreningar som vårdar äldre krigsmateriel och vissa föreningar som ägnar sig åt militärmusikaliska framträdanden.

Utredningen har kommit fram till att ett antal kamratföreningar bedöms motsvara eller kommer att motsvara Försvarsmaktens krav för en veteranorganisation och därmed vara berättigad till ett stöd i natura eller i form av kontanta medel. Detta stöd föreslås i utredningen bygga på en kommande veteranförordning.

Vidare har utredningen bedömt att övriga kamratföreningar och alla militärkulturhistoriska föreningar kan lösa uppgifter åt Försvarsmakten utifrån definierade behov. För detta kommer föreningarna att ersättas i natura eller i form av kontanta medel.

Utredningen föreslår också att alla föreningar som erhåller stöd eller ersättning ska vara ackrediterade av Försvarsmakten och att avtal ska finnas mellan parterna.

Vissa förband håller sig idag med äldre krigsmateriel som vårdas och drifthålls av föreningar. Det rör sig om äldre krigsmateriel som inte används i insatsorganisationen, exempelvis stridsfordon, artilleripjäser, stridsflygplan m.fl. system. Dessa materielsystem föreslås av utredningen att överföras till statliga museer och liksom tidigare skötas av föreningarna. Före beslut krävs dock en fördjupad utredning för att klarlägga ägarförhållanden, försäkringsfrågor, kostnader m.m.

Bakgrund

Bakgrunden till utredningen är att Försvarsmakten upplever olikheter mellan föreningarna. Vissa föreningar är mycket aktiva medan andra har låg aktivitet. Vissa föreningar får ett omfattande stöd av förband medan andra helt saknar stöd.

Genomförd förändring av Försvarsmaktens personalförsörjning och verksamhet kommer att påverka föreningarna. Frivilligt och tidvis tjänstgörande soldater och sjömän är en faktor. En annan faktor är följderna av en omfattande internationell tjänstgöring för anställda inom Försvarsmakten. Utifrån dessa faktorer finns frågeställningar kring vilket stöd Försvarsmakten kan få av föreningarna när det gäller rekrytering och veteraner.

Myndigheten har heller ingen överblick över och insyn i hur föreningarna verkar. Den har heller inte kunskap om föreningarnas relation till förbanden samt hur stödet är utformat och vad det kostar.

Av dessa skäl behöver föreningarna och deras verksamhet kartläggas och nya riktlinjer tas fram för hur de i framtiden ska kunna stödjas.

Ett stort antal föreningar som akademier, frivilliga försvarsorganisationer, officersföreningar, officerssällskap, mässföreningar, konstklubbar m.fl. har avgränsats från utredningen. Det beror på att de antingen har statliga anslag, är rena intresseföreningar, bedriver näringsverksamhet eller inte har någon direkt knytning till förband eller militär verksamhet.

Föreningarna

Utredningen har identifierat 120 kamratföreningar och 60 militärkulturhistoriska föreningar. Det finns sannolikt fler. Huvuddelen av föreningarna är organiserade i *Sveriges militära kamratföreningars riksförbund* (SMKR) och *Riksförbundet för Sveriges militärkulturhistoriska föreningar* (RSMF).

Sammantaget finns det cirka 64 000 medlemmar i de föreningar som identifierats, uppdelat på 57 700 i kamratföreningar och 6 300 i militärkulturhistoriska föreningar.

Ändamålet med en kamratförening är oftast vård av eget förbands traditioner, att värna om kamratskap och att vara en länk mellan dem som är i aktiv tjänst och dem som har slutat sin tjänstgöring. Vissa föreningar har också som ändamål att kunna stödja veteraner eller museal verksamhet.

Ändamålet med en militärkulturhistorisk förening är att bedriva kulturell verksamhet runt militära företeelser i ett historiskt perspektiv. En del föreningar är särskilt inriktade på att hålla äldre försvarsmateriel i funktionsdugligt skick och kunna visa upp den i olika sammanhang.

I utredningen finns ett omfattande statistikmaterial redovisat som visar omfattningen av föreningarnas verksamhet. Ur detta kan slutsatser dras om deras knytning till och vilket värde de har för Försvarsmakten ur olika aspekter. Underlaget bygger på två större enkäter, en riktad till förband och en till föreningarna.

Slutsatsen är att ett stort antal kamratföreningar i en eller annan form stödjer eller kan stödja förband. I första hand är det fråga om traditionsvård och att vara ett socialt nätverk runt ett förband. Ett mindre antal kamratföreningar bedriver en aktiv extern försvarsupplysning liksom ett aktivt stöd för veteraner och deras anhöriga. För att kamratföreningar ska kunna utgöra ett aktivt stöd för Försvarsmakten och dess förband krävs det i de allra flesta fall att de ersätts på något sätt.

Militärkulturhistoriska föreningar är ofta aktiva genomföra ett stort antal uppvisningar. En del av dem engageras av förband för uppträdanden, exempelvis vid ceremonier, förbandsdagar m.m. Föreningarna är uppskattade för detta och i många fall drar de publik, vilket i förlängningen kan bidra till Försvarsmaktens rekrytering. I flera fall är föreningarna beroende av visst stöd från Försvarsmakten för sin verksamhet. Särskilt gäller det de militärkulturhistoriska föreningar som vårdar och drifhåller tyngre militära materielsystem. Hur beroende dessa föreningar är av stöd behöver dock analyseras vidare.

Försvarmaktens kostnad för föreningarna är cirka fyra miljoner kronor om året. Den fördelar sig med tre miljoner kronor till kamratföreningar och med en miljon kronor till militärkulturhistoriska föreningar. Av den totala kostnaden utgörs huvuddelen av naturaförmåner, cirka 30 % för lokalstöd och cirka 30 % för fria utskick till medlemmar m.fl. Drygt en miljon kronor betalas ut i kontanta medel.

Föreningarna har förväntningar på denna utredning. De vill att den ska bidra till någon form av resultat. Överlag är de nöjda med vad de får idag och önskar att nuvarande samverkan och stöd från förband kan bestå. De är angelägna om att få uppskattning och erkännande från Försvarmaktens sida och att myndigheten tar till vara den resurs de besitter. En likformighet och en rättvisare fördelning av stödet är efterfrågat. En viktig åtgärd från Försvarmaktens sida är enligt deras mening att återinföra förbandstidningarna.

Den politiska och militära synen

Inom den militära kretsen är synen på föreningarna överlag positiv. Det finns dock en syn, om än inte utbredd att vissa föreningar har överlevt sig själva. Det gäller föreningar som anses vara i gången tid.

En utbredd syn är att kamratföreningar och dess medlemmar har ett starkt försvarsintresse. Några anser också att de är en resurs för att utveckla detta. Även uppträdanden som vissa militärkulturhistoriska föreningar gör anses vara en resurs. De är publika och drar folk vilket kan användas i rekryteringssyfte.

En utbredd uppfattning är att förbanden har behov av främst kamratföreningar och att de behövs för uppgifter som inte är direkt riktade mot insatsorganisationen.

I regeringens propositioner och regleringsbrev förekommer sällan något om föreningarna om ens någonsin. Något legalt stöd för att stödja föreningarna från Försvarmaktens sida finns inte. Detta leder till att Försvarmaktens relation till föreningarna måste bygga på uppdrag och köpta tjänster så länge det inte finns ett förordningsstöd.

Försvarmaktsnyttan

Utredningen har konstaterat att Försvarmakten har nytta av föreningarna och ett behov av deras verksamhet. För en mycket låg kostnad får myndigheten ett betydande stöd, främst av kamratföreningar. I praktiken är därmed stödet ömsesidigt.

Sammantaget bedömer utredningen att det vore oklokt från Försvarmaktens sida att försäkra villkoren för de föreningar myndigheten har behov av. Det vore till och med dumdrigt med hänsyn till den effekt som fås och i en situation när Försvarmakten är beroende av alla ambassadörer den kan få.

Den traditionsvård som kamratföreningar utför är av betydande värde för Försvarsmakten. I flera fall löser föreningarna uppgifter åt förbanden som de inte har resurser för. Det gäller allt från att skriva minnesböcker, sköta traditionsrum och minnesplatser till att delta i eller utföra ceremoniell verksamhet.

Militärkulturhistoriska föreningar har också ett värde för Försvarsmakten som traditionsvårdare, men kanske inte av samma dignitet som kamratföreningar. Det beror på att de mer är inriktade på historiska företeelser och miljöer samt materiella ting än på enskilda förband och individerna i dessa. Värdet av dessa föreningar ligger sannolikt mera i att beskriva historiska sammanhang och visa upp sig i form av visningar eller uppträdanden.

Både kamratföreningar och militärkulturhistoriska föreningar har ett värde som Försvarsmaktsambassadörer och därmed bidragande till myndighetens attraktionskraft. Genom gott kamratskap och intressanta aktiviteter kan framför allt kamratföreningar locka till sig såväl befäl, soldater och sjömän i aktiv tjänst som före detta anställda.

Försvarsmaktens ansvar som arbetsgivare sträcker sig i huvudsak till dem som är anställda i myndigheten. Trots detta finns det ett moraliskt ansvar för dem som efter mångårig tjänst har lämnat organisationen, åtminstone ur betraktarens ögon. I detta har myndigheten ett stöd av kamratföreningar med den närhet som finns mellan förband och förening. Är detta band upparbetat bör auran av trygghet runt en anställning stärkas, vilket får Försvarsmakten att framstå som en god arbetsgivare. Det i sin tur kan indirekt vara rekryteringsfrämjande. Därutöver får inte underskattas den roll som föreningarna kan spela genom att aktivt medverka till försvarsupplysning, antingen i organiserad form eller genom medlemmarna i deras nätverk. Även om detta inte direkt rekryterar unga människor kan det ändå indirekt bidra till detta.

Militärkulturhistoriska föreningar har ett värde genom att de exempelvis vid förbandens besöksdagar kan ersätta Försvarsmaktens egna uppvisningsgrupper och dra publik, vilket möjliggör för förbandscheferna att nå ut med sina budskap till en bredare publik.

Den utveckling av veteranstödet som pågår och är styrd av statsmakterna accentuerar ett behov av att omhänderta veteraner samt att minneshålla, medaljera och fira dem, bland annat genom ceremonier. Verksamheten blir därmed alltmer lik vad andra länder sedan lång tid bedriver. Inom ramen för denna verksamhet platsar dagens kamratföreningar och än bättre om de utvecklas till att motsvara kraven för en veteranorganisation.

När det gäller stöd till veteraner eller deras anhöriga har framför allt kamratföreningar till existerande förband goda förutsättningar att bli en delkomponent. Några föreningar motsvarar redan de krav som bör ställas på en veteranorganisation. Fler är på väg att utveckla sådan förmåga. Kan dessa föreningar åstadkomma en personalenhet med aktiva från förbandet, veteraner enligt vedertagen definition, seniora och tidigare försvarsanställda samt externa stöd- och kontaktpersoner kommer sannolikt den ideala situationen för ett gott kamratskap och ett gott anhörig- och veteranstöd att uppnås. Inte heller föreningar för nedlagda förband kan uteslutas i detta sammanhang, även om de generellt sett saknar potential för detta.

Framtida former

Utredningen finner att Försvarsmakten önskar ha ett fortsatt stöd av föreningarna och att de bör stödjas och ersättas på samma sätt som idag. Formen för detta behöver dock i betydande grad styras upp.

Utredningen har föreslagit att del av stödet eller ersättningen i likhet med tidigare bör vara i natura, exempelvis genom lån av lokaler m.m. Även om detta regleras i avtal och kvantifieras i ekonomiska termer kommer ett sådant system att skapa funderingar hos utomstående som inte är insatta i de faktiska förhållandena. Av den anledningen vore ett förordningsstöd både ett erkännande av föreningarna och ett stöd för verksamheten. En förordning i vilken det regleras både kriterier och uppgifter samt vilka föreningar det berör, är sålunda både befogad och önskvärd.

Enligt vad utredningens anser bör den kommande veteranförordningen omfatta de kamratföreningar som motsvarar kraven för en veteranorganisation. Idag rör det sig om ett begränsat antal föreningar men på sikt bör det kunna gälla huvuddelen av föreningarna. För de föreningar som inledningsvis inte motsvarar dessa krav bör istället relationen mellan förband och förening utgå från uppdrag och köpta tjänster.

I utredningen redovisas ett antal kriterier för Försvarsmaktens förhållningssätt till föreningarna. Utifrån dessa kriterier föreslås att föreningarna ackrediteras och att avtal ingås mellan parterna. Kriterierna är uppdelade i tre grupper. Den första gruppen gäller alla föreningar och reglerar den formella grunden. Den andra gruppen utgör kriterier för kamratföreningar som ska betraktas som veteranorganisationer. Den tredje gruppen gäller alla föreningar och redovisar kriterier för de tjänster som kan köpas av föreningar.

Utredningen föreslår att ackrediteringar och avtal i huvudsak beslutas av förbandschefer eftersom de som regel är främste avnämare av verksamheten. Vissa föreningar kan dock behöva få en central motpart av samma skäl. Vidare rekommenderar utredningen att förbandschefer inte bör åta sig ordförandeposter i föreningarna med de jämförhållanden som kommer att finnas.

På central nivå föreslås all styrning och riktlinjer samt samordning vad gäller föreningarna komma från en enda enhet i högkvarteret. Mot bakgrund av den utveckling som utredningen förutser föreslås kommande veteranenhet i högkvarteret få uppgiften.

Ur Försvarsmaktens perspektiv är det angeläget om det finns en till två centrala motparter som företräder föreningarna. En motpart som kan vara uppdragsmottagare för att lösa angelägna uppgifter åt Försvarsmakten, stödja med kvalitetssäkring, vara remissinstans och för att göra undersökningar och analyser. För att åstadkomma detta krävs att Försvarsmakten tilldelar aktuellt förbund resurser. Ingen av dagens centrala riksorganisationer har resurser för detta.

Ett kompetent och starkt veteranförbund skulle under vissa förutsättningar vara önskvärt ut Försvarsmaktens synvinkel. Framför allt om ett stort antal kamratföreningar utvecklas till att motsvara kraven för en veteranorganisation. Att bilda ett veteranförbund är dock en sak för föreningarna och inte något som Försvarsmakten ska styra.

Revisionshistorik

Datum	Version	Status	Beskrivning
2010-12-13	1.0	Utkast	Rapporten har disponerats. Ett första utkast har skissats som utgjort diskussionsunderlag inför möten med C PROD FÖRB och C LEDS varvid analys av uppdraget redovisades.
2011-01-10	1.1	Utkast	Kapitel 1-8 har skissats. Uppdraget har analyserats, avgränsningar har gjorts och inarbetats. Material från intervjuer, överlämnat underlag, förbandsenkäten och studier av hemsidor har inarbetats.
2011-02-22	1.2	Utkast	Allt material från föreningsenkäten och intervjuer har bearbetats. Ett utkast till fullständig rapport har utarbetats och en preliminär föredragning för C PROD FÖRB har genomförts. Visst underlag i rapporten har stämts av med JUR och PROD i högkvarteret samt SMHA.
2011-02-28	2.0	Utkast	Underlaget har efter föredragningen överarbetats och utgjort remiss till Forsvarsmaktens organisationsenheter, enheter inom högkvarteret samt till ett urval föreningar och organisationer.
2011-04-12	3.0	Slutlig	Allt sifferunderlag i utredningen har justerats efter att ytterligare svar på föreningsenkäten inkommit. Yttranden från remissinstanser har övervägts och inarbetats. Några yttranden har redovisats och besvarats i avsnittet 3.6. I sak har endast förhållandet mellan en kamratförening och en veteranorganisation förtydligats. Ett antal fakta har rättats i enlighet med remissyttranden.

1 Bakgrund

Det finns ett stort antal militära kamratföreningar. En del av dem är knutna till existerande förband, medan andra har sitt ursprung i förband som lagts ner.

Utöver kamratföreningar finns det ett antal föreningar som har en anknytande verksamhet. Det är militärkulturhistoriska föreningar och veteranföreningar som syftar till historiska uppträdanden, traditionsvård samt vård och drift av äldre militär materiel. Deras verksamhet har också ett behov av stöd och i flera fall är de knutna till existerande förband. Till denna kategori kan också räknas föreningar som ägnar sig åt militärmusikaliska framträdanden, vid sidan av hemvärnsmusikkårer och musikkårer som tillhör en frivillig försvarsorganisation.

Försvarsmakten har i praktiken sedan dessa föreningars tillkomst lämnat ett stöd i olika former och omfattning.

Det finns ett antal faktorer som motiverar en översyn av Försvarsmaktens behov av kamratföreningar motsv. och därmed stödet till dessa, exempelvis

- Olikheten mellan föreningarna. Vissa har hög medelålder, sjunkande medlemsantal och liten verksamhet, medan andra är mera aktiva. Vissa har ett omfattande stöd från Försvarsmakten, andra har inget stöd.
- Övergången från värnplikt till frivillighet. Införandet av tidvis tjänstgörande soldater och sjömän kommer att påverka kamratföreningarna.
- Försvarsmaktens internationella insatser. Alla anställda i Försvarsmakten har numera obligatorisk skyldighet att tjänstgöra vid internationella insatser. Det kommer att öka antalet veteraner, vilket kan komma att påverka kamratföreningarna.
- Behov av att ytterligare stärka enhetligheten i Försvarsmaktens stöd till kamratföreningarna.

2 Uppdrag

Rote Consulting AB erhöll den 15 oktober 2010 uppdraget att utreda Försvarsmaktens behov av och eventuella stöd till militära kamratföreningar¹.

Uppdraget omfattar också en kortfattad beskrivning av kamratföreningarna som företeelse, deras verksamhet och Försvarsmaktens stöd till dem idag.

---

¹ FMLOG Beteckning 14 700:102289 Målnr: FM-1043-10

Efter genomförd utredning ska förslag ges på:

1. Vilken roll de militära kamratföreningarna bör ha i olika avseenden, t.ex. vid:
  - Rekrytering och försvarsinformation.
  - Kontakter med och stöd till tillfälligt anställda soldater, sjömän och veteraner från insatser.
  - Vård och arv av traditioner.
  - Eventuella andra uppgifter.
2. Omfattning och former för Försvarsmaktens stöd till kamratföreningarna.

Utredningens huvudalternativ ska bygga på att Försvarsmaktens samlade kostnad för stöd till kamratföreningarna inte ska vara större än idag. Förslag som innebär större kostnader än idag ska redovisas separat och rangordnas.

Underlag ska inhämtas från några utvalda organisationsenheter, om deras syn på kamratföreningarnas verksamheter. Även kontakt med relevanta enheter inom högkvarteret ska knytas för att lösa uppgiften.

Efter att uppdraget ställts har det kompletterats med att omfatta militärkulturhistoriska föreningar, veteranföreningar med materiell inriktning och militärmusikaliska föreningar. Krav har också ställts på att samordna analysen med högkvarterets projekt "Omhändertagande av veteraner".

Tidpunkt för redovisning var från början satt till sista februari 2011. Under arbetets gång har tidpunkten senarelagts till april 2011.

Uppdraget har genomförts av undertecknad, generalmajor Björn Anderson, förutvarande chef för Norra militärdistriktet.

3 Uppdragsanalys och metodik

3.1 Analys av uppdraget

Utgångspunkt för mig har varit att Försvarsmakten är positiv till de föreningar som uppdraget omfattar, både som företeelse och till den verksamhet de bedriver.

Nya förutsättningar inom Försvarsmakten har väckt frågan om föreningarna kan vara en resurs i rekrytering och stöd av veteraner. Försvarsmaktens personal- och utbildningssystem har helt förändrats i och med att värnplikten är vilande och soldater och sjömän numera rekryteras på frivillig väg. Utlandstjänstgöringen har också blivit ett obligatorium. Följderna av dessa förändringar kommer sannolikt att påverka de anställdas vardag och känsla för sitt förband och därmed i förlängningen föreningarna.

Bland annat mot denna bakgrund anser Försvarsmakten att gällande grundsyn och riktlinjer för stöd till kamratföreningar och anknytande föreningar inte är relevant. Min uppgift är sålunda att utarbeta underlag för nya riktlinjer och ramar för verksamheten.

Myndigheten har som jag uppfattar det heller ingen överblick över och insyn i hur föreningarna verkar. Den har heller inte kunskap om föreningarnas relation till förbanden, hur stödet är utformat och vad det kostar. Min uppgift är sålunda att klarlägga dessa förhållanden och som princip lämna förslag inom dagens ekonomi. När kostnadsbilden är klarlagd är det sedan upp till myndigheten själv att bestämma den kostnadsnivå den vill ha på verksamheten.

Frågeställningar som vilka får stöd, åldersläge i föreningarna och deras verksamhetsgrad indikerar en osäkerhet i vilken mån stödet i alla avseenden speglar Försvarsmaktens nytta. Min uppgift är därmed att försöka forma Försvarsmaktens stöd så långt det är möjligt efter myndighetens behov.

Mitt uppdrag är ställt ur ett Försvarsmaktsperspektiv. Intressant är också hur föreningarna ser på sin verksamhet och sitt förhållande till Försvarsmakten. Även ur ett föreningsperspektiv finns sannolikt ett förändringsbehov. Inte minst mot bakgrund av den starka omdaning Försvarsmakten genomgått i dryga ett decennium. Detta leder till att föreningarnas syn på sitt förhållande till Försvarsmakten och sin verksamhet också måste inhämtas och analyseras.

Slutligen kan förutsättas att mina förslag på olika sätt kommer att påverka såväl förband som föreningar. Av det skälet har min utgångspunkt varit att i möjligaste mån försöka förankra mina tankar och förslag innan utredningen överlämnas.

3.2 Vilka föreningar omfattas och hur definieras de

Uppdraget som det är formulerat gäller förutom militära kamratföreningar även militärkulturhistoriska föreningar, veteranföreningar med materiell inriktning och militärmusikaliska föreningar.

Förutom dessa föreningar finns det ett antal andra föreningar med nära knytning till Försvarsmakten och dess förband. Det är mässföreningar, soldathemsföreningar m.fl. För att klarlägga skiljelinjen mellan olika föreningstyper har det krävts att de definieras.

Grund för de föreningar som berörs av utredningen är att de ska vara allmännyttiga. Det vill säga, de ska vara öppna för alla som är intresserade av verksamheten. Deltagandet i föreningarnas verksamhet ska också i huvudsak vara ideellt.

En kamratförening har i sitt namn eller i sitt ändamål angivit att den har ett samband med ett existerande alternativt indraget förband, skola, vapenslag eller truppslag. I föreningens namn återfinns som regel ordet kamrat. Dess huvudsakliga ändamål är traditionsvård och kamratlig samvaro.

En militärkulturhistorisk förening vårdar militära vanor och seder från äldre tider. Det kan den göra i form av spelningar och uppträdanden i tidsenliga munderingar och genom att använda dåtida materielsystem eller andra attribut.

Den veteranförening som avses i uppdraget är en förening med materiell inriktning. Den samlar, vårdar och håller äldre materielslag och materielsystem i funktionellt skick för att bland annat kunna använda materielen vid förevisningar och uppträdanden.

Den militärmusikaliska förening mitt uppdrag avser vårdar försvarsmusik och genomför spelningar med instrument och i uniformer från äldre tider.

Prefixet veteran säger inget om en förenings ändamål och verksamhet. En veteranförening kan sålunda både vara en förening som rekryterar soldater och sjömän för kamratlig samvaro och en förening vars ändamål är att underhålla och hålla äldre materiel i kör- eller flygbart skick. Begreppet veteranförening för föreningar med materiell inriktning kan därför sammanblandas med det veteranstöd som för närvarande övervägs i högkvarteret.

Militärmusikalisk förening kan lätt sammanblandas med Försvarsmaktens musikkårer eller de frivilliga musikkårer som hemvärnet och frivilliga försvarsorganisationer sätter upp.

Militärkulturhistoriska föreningar, veteranföreningar med materiell inriktning och militärmusikaliska föreningar kan alla anses ha ett kulturellt värde och beröra förgångens tid. Av det skälet och för att undvika missförstånd använder jag fortsättningsvis begreppet ”*Militärkulturhistorisk förening*” för dessa tre föreningstyper.

I det fortsatta använder jag också benämningen ”*Förening eller föreningar*” när jag syftar på de föreningstyper som utredningen omfattar.

Försvarsmaktens organisationsenheter är en benämning som täcker alla enheter som har med föreningarna att göra. Benämningen ”*Förband*” är dock mer adekvat eftersom det i de flesta fall är ett förband som en förening är kopplad till. I det fortsatta används därför benämningen ”*Förband*” som ett samlingsbegrepp för alla organisationsenheter.

3.3 Vilka föreningar har avgränsats

Det finns närbesläktade föreningar till kamratföreningar och militärkulturhistoriska föreningar som jag har avgränsat från uppdraget.

Det är rikstäckande föreningar som Allmänna försvarsföreningen, Kungl. Krigsvetenskapsakademien, Kungl. Örlogsmannasällskapet, Officerares Ideella Stödförening (OISF) och alla frivilliga försvarsorganisationer. Dessa föreningar har avgränsats eftersom de antingen finansieras över statliga anslag och/eller har eget kapital för sin verksamhet och/eller inte är öppna för mer än en begränsad krets. De är heller inte riktade mot något särskilt förband och i vissa fall inte heller mot försvarsgrenarnas trupp- eller vapenslag.

Officersföreningar, officersklubbar, officerssällskap och mässföreningar har avgränsats eftersom de antingen är fackligt inriktade och/eller riktade mot en specifik personalkategori. Vissa av dessa föreningar bedriver en näringsverksamhet som överbryggar det ideella i verksamheten. Bland annat gäller det mässverksamhet.

Konstklubbar, idrottsföreningar motsv. har avgränsats eftersom de är intresseföreningar som är riktade mot fritidsaktivitet utan direkt militär anknytning.

Soldathemsföreningar har avgränsats eftersom de inte kan betraktas som en kamratförening och heller inte knyter an till ett specifikt förband, trupp- eller vapenslag inom Försvarmakten. De hanteras också i annan ordning.

3.4 Vilka är föreningarna och hur ser de ut

För att få en helhetsbild har jag listat alla kända föreningar som kan omfattas av utredningen enligt ovanstående definitioner. Dels för att söka en helhet över verksamheten, dels för att föreningar som inte har något stöd imorgon ska kunna få det. Det senare under förutsättning att de uppfyller de kriterier som Försvarmakten kommer att ställa.

Genomförd inventering visar att det finns minst 180 föreningar som omfattas av min utredning. Av dessa finns det ett antal som vare sig är knutna till ett existerande förband eller får någon form av stöd. Detta faktum indikerar att det kan finnas ytterligare föreningar med samma förhållande.

En förteckning över kända föreningar vilka omfattas av utredningen framgår av underbilaga 1. Ubil./1

De militära förband, förr och nu, som har koppling till utredningen framgår av underbilaga 2. Ubil./2

För att kunna analysera Försvarmaktens stöd till föreningarna har rollspelet dem emellan klarats ut. Det är nämligen inte självklart att beroendeförhållandet är ensidigt. Ett visst beroende från Försvarmaktens sida kan inte uteslutas. Föreningarnas verksamhet bör därför analyserats liksom hur deras medlemskader ser ut, vilken kompetens och åldersläge de har, hur aktiva de är och hur deras framtid kan gestaltas.

Högkvarteret har under 2010 genomfört en förbandsenkät för att få svar på vilka föreningar som förbanden stödjer och vad stödet omfattar. Enkäten har besvarats av alla förband men det finns ett antal frågeställningar som den inte har berört, främst avseende hur föreningarna ser ut och hur de ser på sin verksamhet. Av denna anledning har jag gjort en kompletterande enkät för föreningarna. Den har ställts till de föreningar vars adresser varit kända, totalt cirka 150 föreningar. 122 föreningar har besvarat enkäten.

En sammanställning av resultatet från föreningsenkäten framgår av underbilaga 3. Ubil./3

3.5 Något att beakta

Stödet till Försvarmaktens veteraner har utretts av riksdagsledamoten Allan Widman och regeringen har efter riksdagens beslut gett Försvarmakten uppdrag att utveckla frågan. För att lösa uppdraget har högkvarteret startat ett projekt. Närmare om statsmakternas och högkvarterets syn på veteranstödet framgår av avsnitt 8.4.

I högkvarteret pågår ett projekt om framtida veteranstöd. Bland annat analyseras vilka organisationer utanför Försvarmakten som kan vara en resurs i detta sammanhang. Min utredning har därför undersökt på vilket sätt föreningarna kan understödja soldater och sjömän som ska ut i, befinner sig i eller har varit i utlandstjänst. Jag har därför genomfört en analys och lämnat förslag inom detta område i samverkan med ovan nämnda projekt.

Försvarmakten har utrett regler och normer för mässar och marketentierier samt vilka kostnader som kommer att belasta myndigheten². Bakgrunden är en kombination av de kostnader Försvarmakten har för verksamheten och införandet av ett nytt personalförsörjningssystem. Denna fråga är utanför denna utredning att hantera men har ändå ett intresse, eftersom det finns kamratföreningar som driver mässar.

I korthet innebär utredningen att en förening som driver en mäss med måltidsservice ska köpa den från garnisonens leverantör. Enligt min uppfattning påverkar detta förhållande inte synen på hur sådana föreningar bör hanteras ur ett stödperspektiv. Rena mässföreningar är dessutom avgränsade från uppgiften på grund av att de är riktade mot viss personalgrupp och har ett otydligt gränssnitt till näringsverksamhet.

3.6 Metodik och remissynpunkter

Inledningsvis har jag analyserat uppdraget och disponerat min utredning. Detta föredrogs för uppdragsgivaren, Försvarmaktens förbandsproduktionschef den 15 december 2010.

För att få en stabil grund för mina tankar och förslag har ett stort antal personer i högkvarteret, hos förbanden och föreningarna intervjuats.

Inom högkvarteret har chefen för ledningsstaben, armé-, marin- och flygvapeninspektörerna samt informationsdirektören och projektledaren för veteranprojektet intervjuats och getts möjlighet att lämna underlag. Detsamma gäller representanter för internrevisionen, juridiska staben, personalstaben samt armé-, marin-, flygvapen- och frivilligavdelningen i produktionsledningen.

De garnisoner som jag besökt och i vilka företrädare för förband och föreningar har mött upp, har varit Boden, Eksjö, Karlskrona, Kungsängen, Revinge, Skövde och Uppsala. I Boden och Skövde deltog även representanter för kamratföreningar i flygvapnet. De sista intervjuerna gjordes första veckan i februari 2011.

---

² Försvarmakten Markstridsskolan 2010-12-15, 14 530:60967, Serviceverksamhet inom Försvarmakten i nytt personalförsörjningssystem

Utöver ovanstående personer har företrädare för SMHA, SMKRF, RSMF, Fredsbaskrarna, Flottans män och samarbetsgruppen för flygvapnets kamratföreningar intervjuats. Ett underlag avseende kamratföreningar i våra grannländer har också inhämtats.

En närmare förteckning över vilka som intervjuats framgår av källförteckningen i underbilaga 4. Ubil./4

Tidigare nämnda föreningsenkät skickades ut i mitten av december och i första veckan av februari 2011 påbörjades bearbetningen av svaren.

En preliminär föredragning av utredningen har genomförts för uppdragsgivaren den 23 februari 2011.

Utredningen har därefter under mars, av högkvarteret remitterats till Försvarmaktens organisationer och till berörda enheter inom högkvarteret. Därutöver har jag inhämtat synpunkter på utredningen från dem som berörts av mina besök och intervjuer.

52 remissinstanser har yttrat sig. De är förtecknade i underbilaga 5.

Ubil./5

Sammanfattningsvis kan sägas att i stort sett alla remissinstanser i huvudsak ställer sig bakom de rekommendationer jag lämnar i kapitel 10.

Endast två har lämnat avvikande mening. Den ena är *Fredsbaskrarna* som anser sig inte direkt berörd av utredningen och att utredningen har tolkat veteranbegreppet alltför brett i förhållande till vad statsmakterna angett. Den andra är *Frivilligavdelningen* i högkvarteret som bland annat tycker det är olyckligt om stödet vidgas till organisationer som primärt inte är inriktade på veteranstöd. Vidare anser man att det inte finns någon juridisk grund för att stödja föreningarna och att de inte ska omfattas av frivilligförordningen med den definition som utarbetats inom högkvarteret.

Till detta ska sägas *Fredsbaskrarna* enligt min definition är en kamratförening och endast kan betraktas som en veteranorganisation så länge den uppfyller de kriterier som Försvarmakten beslutar för sådan organisation. Samma förhållande gäller naturligtvis övriga kamratföreningar. Att antalet organisationer som kan betraktas som veteranorganisationer kan bli för många är svårt att förstå. Ur Försvarmaktens synvinkel torde det vara bra ju fler organisationer som kan ge externt stöd inom detta prioriterade område. Vilka organisationer som sedan ska uppbära någon form av ekonomisk ersättning är ju sedan alltid Försvarmaktens eget beslut och bör självklart utgå från kvalitetskrav och inte från någon form av rättvisekrav. Svagheten att kamratföreningar inte omfattas av ett juridiskt stöd anser jag är hanterat i utredningen. Synpunkten att kamratföreningar inte ska omfattas av frivilligförordningen delar jag.

När det gäller behovet av förbandsanknutna veteranorganisationer anser *Försvarsmedicincentrum* att en geografisk uppbyggnad av veteranstödet är bättre i stället för ett förbandsanknutet stöd. Enligt min mening behövs det sannolikt ett både och. Att det kommer att finnas kamratföreningar som efterhand utvecklar sig till att fylla kriterier för en veteranorganisation är en naturlig utveckling med det personalförsörjningssystem och tjänstgöringsförhållanden som Försvarsmakten har. Att det sedan finns ett behov av kompletterande organisationer i områden som saknar militära förband är lika naturligt eftersom framför allt tidvis tjänstgörande soldater och sjömän inte med nödvändighet kommer att bo i förbandsorter. Flera remissinstanser är dock tveksamma till att kamratföreningar för nedlagda förband ska kunna fylla ett behov i förbandstomma områden. Enligt min mening är det mycket möjligt att så blir fallet men en sådan slutsats får naturligtvis inte exkludera en förening som kan påvisa att den väl fyller de kriterier som gäller för en veteranorganisation.

När det gäller de kriterier jag ställt för att kunna omfattas av stöd från Försvarsmakten eller få ersättning från Försvarsmakten för de tjänster man utför finns inga principiella invändningar. I huvudsak anses de vara heltäckande och rätt avvägda. Detsamma gäller den modell som jag föreslagit för hur förband ska stödja och ersätta kamratföreningar. *Marinbasen* med flera trycker på att lokala tillämpningar bör kunna få förekomma. Likaså anser *Riksförbundet för Sveriges militärhistoriska föreningar* att deras föreningar i första hand bör ersättas i natura för att inte föreningarna ska belastas administrativt. *Signaltruppernas kamratförening* och *Skaraborgs regemente* anser inte att någon ram ska sättas för ekonomisk ersättning. Den ram jag ansatt utgår från att mina förslag inte får kosta mer än idag. I slutläget är det ändå högkvarterets sak att bestämma vilken delegationsnivå man vill ha i ekonomiska ärenden.

Det exempel på avtal som lämnas av mig har stor acceptans. *Riksförbundet för Sveriges militärkulturhistoriska föreningar* anser dock att det till del bör anpassas till den verksamhet som förbundets föreningar har. Att så bör ske finns inget att invända emot eftersom det alltid kommer att finnas behov av lokala anpassningar.

Alla remissinstanser utom tre delar synen på att förbandschef ska besluta avtal mellan förband och föreningar. *Markstridskolan och Trängregementets kamratförening* anser att beslut bör tas centralt i avsaknad av juridisk kompetens på lokal nivå. Detta anser jag inte behövas om tydliga riktlinjer ges från centralt håll och om det finns en bra mall för detta ändamål. Däremot kanske man vid första avtalsstillfället ska hålla i det centralt för att säkerställa den juridiska grunden vilket bland annat *arméavdelningen* i högkvarterets produktionsledning föreslår. *Amfibieregementet* å sin sida anser att beslutet ska kunna delegeras till enhetschef inom förbandet. Det senare anser jag vara olämpligt, allra helst som verksamheten i dag saknar förordningsstöd. I ett längre perspektiv med ett förordningsstöd och med inkörda regler och rutiner kan naturligtvis frågan omprövas.

Tre kamratföreningar, *Blekinge flygflottiljs*, *Skaraborgs regementets* och *Trängregementets*, anser att förbandschefen ska kunna vara ordförande i föreningen. Motivet är tradition och länken mellan dem som är i tjänst respektive dem som inte är det. För att undgå jävförhållande föreslås strikta regler från central nivå alternativt att beslut fattas på denna nivå. Enligt min uppfattning är det endast den lokala nivån som har tillräcklig insyn och insikt för att fatta beslut i dessa ärenden oaktat vilka regler som skrivs. Därmed kan det aldrig uteslutas att det finns ett jävförhållande i beslutsfattningen.

Att det endast ska finnas en enhet inom högkvarteret som ska samordna uppdrag och ge ut riktlinjer för verksamheten råder nästan full enighet om. Endast *Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum* anser att uppdrag inte ska samordnas på central nivå. Däremot har flera av remissinstanserna ingen uppfattning om det ska vara den nya veteranenheten eller någon annan enhet inom högkvarteret som ska ha uppgiften. Några pekar också på att den kommande veteranenheten är för liten för att klara även denna uppgift. Enligt min mening med den utveckling jag kan förutse för kamratföreningar anser jag det finns en stark koppling till veteranenhetens uppgifter. Däremot kommer det att behövas resurser för att kunna svara mot de krav jag föreslår för styrning och samordning av stödet till föreningarna. Ett förhållande som är giltigt oavsett vilken enhet i högkvarteret som får uppgiften.

Synsättet att utgången krigsmateriel inte ska finnas kvar inom Försvarmakten för att användas i föreningssyfte delas av de flesta som berörs. *Markstridsskolan* och *Södra skåningarnas kamratförening* är dock kritiska till förslaget eftersom de känner en oro för att verksamheten inte kan bedrivas som tidigare. *Livgardet* å sin sida anser att repliktillverkade slaglåsgevär ska tillhöra Försvarmakten varför ingen förändring bör ske. Flera av de berörda remissinstanserna framhåller att det behövs en fördjupad utredning innan beslut tas i ärendet eftersom ägandefrågor, försäkringsfrågor, registreringsfrågor m.m. behöver klarläggas. Denna syn delar jag vilket också framgår av min rekommendation.

Efter att yttranden och synpunkter har inarbetats har jag slutredovisat och överlämnat utredningen till uppdragsgivaren den 13 april 2011.

4 Försvarspolitisk vilja

4.1 Allmänt

Någon uttalad syn på föreningarna och deras verksamhet förekommer sällan från politiskt och militärt håll. Regeringens instruktion till Försvarsmakten behandlar inte allmännyttiga föreningar med nära knytning till Försvarsmakten.

Föreningarna omfattas inte av frivilligförordningen. En förordning som reglerar vilka föreningar som är frivilliga försvarsorganisationer och kan få anslag över statsbudgeten.

I regeringens propositioner och regleringsbrev nämns föreningarna inte heller.

Den enda förordning som skulle kunna beröra föreningarna är den s.k. stödförordningen som reglerar Försvarsmaktens stöd till myndigheter och enskilda personer.

Försvarsmakten har en grundsyn för kamratföreningarna och deras verksamhet. Tillsammans med Försvarsmaktens riktlinjer för stöd och samarbete vid försvarsupplysning och rekrytering utgör dessa dokument dagens riktlikare för stöd av föreningarna.

När det gäller försvarets museala verksamhet som i viss mån har koppling till kamratföreningar är statens vilja sedan flera år tillbaka att uppgifter och resurser för denna verksamhet ska gå över kulturanslaget och hanteras av statliga museer.

I och med Försvarsmaktens nya personalförsörjningssystem och en obligatorisk utlandstjänstgöring för försvarsanställda ställs nya krav på verksamhet och anställda inom försvaret. Det är i detta sammanhang Försvarsmaktens behov av och syn på föreningarna uppmärksammas.

4.2 Gällande grundsyn, riktlinjer och uppdrag

De bestämmelser som styr Försvarsmaktens stöd till kamratföreningar är reglerade i en grundsyn från 1998³. Utöver denna finns också riktlinjer för stöd och samarbete vid försvarsupplysning och rekrytering från 1999⁴.

I grundsynen anges att militära kamratföreningar är en samlingspunkt för dem som tjänstgör eller har tjänstgjort vid olika förband. Det innebär att de verksamt bidrar till försvarsvilja och försvarsupplysning.

Det leder till att förband inom ramen för sina resurser ska stödja verksamhet för kamratförening vid eget förband och de föreningar som representerar nerlagda förband vars traditioner förs vidare av förbandet.

---

³ FM 1998-04-15 HKV 16 528:65176, Försvarsmaktens grundsyn på kamratföreningsverksamhet

⁴ FM 1999-05-26 HKV 17 100:65412, Försvarsmaktens riktlinjer för stöd och samarbete vid försvarsupplysning och rekrytering

Motivet är att föreningarna

- bidrar verksamt till försvarsvilja och försvarsupplysning,
- ger ett värdefullt understöd till förbandens förankring på orten,
- kan utgöra grund för ett återtagande,
- genom sin breda rekryteringsbas håller folkförsvarstanken levande,
- representerar kontinuiteten mellan olika generationer inom försvaret,
- är ett stöd för traditionsvård och historiebeteckning, samt
- bidrar till förståelse mellan de nordiska försvararna.

I riktlinjerna för rekrytering och försvarsupplysning regleras det stöd eller samarbete som Försvarsmakten får ha med part utanför Försvarsmakten. En stor restriktivitet anges för denna verksamhet och att det endast är fråga om stöd eller samarbete när det skapas goda förutsättningar till att uppnå angivet syfte.

Verksamheten ska enligt riktlinjerna vara planerat med tydliga mål och metoder där Försvarsmakten får något tillbaka. Det får aldrig vara fråga om att enbart ge ett stöd eller på annat sätt gynna den andra parten.

När det gäller rekrytering har Rekryteringscentrum ansvaret medan lokal försvarsupplysning svarar förbandschef för.

I riktlinjerna pekas på den förordning⁵ som reglerar militär medverkan i civil verksamhet. Den anger att Försvarsmakten endast får åta sig att utföra arbeten och tjänster som kan inordnas som ett led i utbildning som bedrivs inom Försvarsmakten eller som främjar staten eller annat samhällsintresse. Detta under förutsättning att konkurrens på civil marknad inte sneddrivs.

Alla överenskommelser som ingås skall regleras i skriftliga avtal som får vara på högst två år. Innan lokala avtal tecknas skall Rekryteringscentrum kontaktas för att efter påskrift skickas till centrumet. Om verksamhet överstiger 50 000 kronor ska samråd tas med Försvarsmaktens informationsdirektör⁶ innan det tecknas och vara reglerat i ett uppdrag från förbandsproduktionsledningen⁷ i högkvarteret.

I Försvarsmaktens verksamhetsuppdrag har hittills angetts att förbanden ska äska medel för stöd till kamratföreningar och militärkulturhistoriska föreningar i ordinarie uppdragsdialog⁸.

---

⁵ 1986:1111

⁶ 1999 var det C HKV INFO

⁷ 1999 var det HKV GRO GEN

⁸ Försvarsmaktens VU uppslag 4.26

4.3 Den legala grunden

Det finns bestämmelser som styr om och hur Försvarsmakten ska, kan eller får ge stöd till föreningar och verksamhet som är utanför myndigheten.

Grunden är myndighetsförordningen, förordning med instruktion för Försvarsmakten, förordningen om frivillig försvarsverksamhet och förordningen om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet.

I myndighetsförordningen finns det två paragrafer som kan ha bäring på Försvarsmaktens stöd till föreningarna⁹. Den ena föreskriver att myndigheters verksamhet ska bedrivas effektivt och att de ska hushålla väl med statens medel. Det innebär att Försvarsmakten inte får lägga resurser på annat än det som gagnar myndighetens verksamhet och är av värde för att lösa myndighetens uppgifter. Den andra handlar om myndigheters arbetsgivarpolitik där myndigheter ska skapa goda arbetsförhållanden och ta till vara och utveckla de anställdas kompetens och erfarenhet. Det innebär att Försvarsmaktens arbetsgivaransvar enbart är kopplat till egen anställd personal. Undantag från detta är f.d. pliktig personal som skadats i tjänst och stöd till veteraner från internationell tjänst.

I instruktionen för Försvarsmakten regleras de uppgifter myndigheten har att lösa, bland annat vilket stöd som ska ges samhället i övrigt¹⁰. Inget av de uppgifter och den verksamhet som nämns i instruktionen har någon anknytning till föreningarna eller den verksamhet de bedriver. Det stöd som avses gäller situationer med svåra påfrestningar för samhället.

Den förordning som ligger närmast föreningarnas verksamhet är frivilligförordningen¹¹. Bland annat anger förordningen vad som avses med frivillig försvarsverksamhet. Det är verksamhet som främjar totalförsvaret och som omfattar försvarsupplysning samt rekrytering och utbildning av frivilliga för uppgifter inom totalförsvaret. En förening som bedriver sådan verksamhet benämns för frivilliga försvarsorganisation. I förordningen regleras vilka föreningar som är att betrakta såsom en frivillig försvarsorganisation och som ska stödjas i enlighet med regeringens riktlinjer.

Ingen förening som omfattas av min utredning är upptagen som en frivillig försvarsorganisation i frivilligförordningen. Dock kan konstateras att flera av föreningarna i dag bedriver verksamhet som uppfyller del av kriterierna för att betraktas som en sådan. En utredning 2001¹² föreslog att kamratföreningar skulle inordnas i begreppet frivillig försvarsorganisation och omfattas av frivilligförordningen. En del remissinstanser var positiva till förslaget, men regeringen valde att inte fullfölja denna idé.

---

⁹ Förordning 2007:515, 3§ och 8§.

¹⁰ Förordning 2007:1266, 2§

¹¹ Förordning 1994:524

¹² Viceamiral Dick Börjessons betänkande "Frivilligheten och samhällsberedskapen" (SOU 2001:15)

Det som återstår är Försvarsmaktens möjligheter att stödja civil verksamhet. Den förordning som reglerar detta anger att myndigheten på begäran får lämna stöd till enskilda om det är frågan om en verksamhet som är av intresse för samhället eller om Försvarsmaktens medverkan kan inordnas som ett led i den utbildning som bedrivs vid myndigheten¹³. Stöd av mindre omfattning får beslutas av förbandschef. Dock skall full kostnadstäckning tas ut för stödet.

Sammantaget kan sägas att den legala grunden för Försvarsmakten att stödja de föreningar som min utredning omfattar är ytterst begränsat om det är fråga om ett enkelriktat stöd. För att ett stöd överhuvudtaget ska komma ifråga måste föreningen på något sätt vara knuten till Försvarsmaktens verksamhet och svara för en motprestation som gagnar Försvarsmaktens verksamhet och klart visa på att den är av värde för myndigheten i lösandet av sina uppgifter.

Utanför själva stödbegreppet finns det alltid en möjlighet för Försvarsmakten att köpa tjänster av organisationer utanför myndigheten. Den köpta tjänsten ska dock vara reell och falla inom Försvarsmaktens uppdrag. I sådana fall kan naturligtvis föreningarna komma ifråga. I detta fall har myndigheten att beakta konkurrensförhållanden och agera enligt vad lagen om offentlig upphandling föreskriver.

Slutligen finns det anledning att peka på lagen om offentlig anställning. I dess 7§ får en anställd inte ha en bisyssla som rubbar allmänhetens förtroende för opartiskhet i tjänst. Förvaltningslagens 11§ och 12 § pekar på jävförhållanden om man sitter på två stolar. Eftersom det finns förbandschefer som är ordförande i kamratföreningar har detta förhållande analyserats i det fortsatta.

4.4 Hur bör man stödjas

Försvarsmaktens förband och skolor följer enligt min uppfattning i stort den grundsyn som är från 1998. Det kan dock konstateras att stödet inte alltid grundas på uppdrag eller avtal eller att verksamheten är planerad med tydligt angivna mål och metoder. Avtal rörande försvarsupplysning och rekrytering förekommer inte alltid och har i en del fall inte sänts till Rekryteringscentrum för sammanställning och utvärdering. Det kan också ifrågasättas om stödet till vissa föreningar sker med den restriktivitet som bör gälla.

Försvarsmaktens internrevision har i samband med sina revisioner av militära förband och skolor även granskat stödet till föreningarna. Vid ett tillfälle har revisionen gjort en särskild granskning av kamratföreningar och mässrörelser. Det var efter att regementena i Boden gick upp i Norrbottens regemente år 2000. Revisionen var beställd av förbandschefen som ville ha en likriktare för verksamheten med anledning av den mängd föreningar och olika kulturer han hade att hantera efter organisationsförändringen¹⁴.

---

¹³ Förordning 2002:375, 6§, 13§ och 16§.

¹⁴ Försvarsmaktens internrevision 2003-06-24, 23 800:70013 bilaga 4, Kamratföreningar och mässrörelser

Revisionen har också i sina rapporter tagit upp frågan om en förbandschef ska hantera ett stort antal föreningar. Om så är fallet måste det enligt revisionen ske någon form av samordning för att överbygga olika kulturer och praxis.

Vidare pekar revisionen på vikten av att riktlinjer och uppdrag finns för att bland annat kunna precisera stödet och motivera det. Den grundsyn som är från 1998 utgår också från förutsättningar som längre inte finns och inte ger någon vägledning för i vilken utsträckning stöd ska ges. Revisionen ifrågasätter därför vilka normer som gäller och anser att en ny policy för stöd är befogad.

I samband med att en ny policy tas fram bör enligt revisionen ett antal frågor ställas. Bland annat gäller det vilket ansvar Försvarmakten har för föreningarnas verksamhet, vilket socialt arbetsgivaransvar Försvarmakten har för sina pensionärer, vad som är traditionsvård och vad det får kosta, vilket stöd Försvarmakten får ge museiverksamhet utöver det som går till SMHA och RSMF, om förbandschefer ska vara ordförande i föreningarna m.h.t. jävsituationer, om lokaler får hyras ut i andra hand, om föreningarnas verksamhet stämmer med Försvarmaktens värdegrund m.m.

Enligt revisionen ska stödet till föreningar i enlighet med Försvarmaktens regelsystem utgå från uppdrag och vara inom givna riktlinjer samt ske under kontrollerade former under god hushållning med statens medel.

Revisionens syn på en kommande policy är följande:

- Ge inte ett allmänt stöd till en förening utan köp en tjänst eller grunda stödet på ett uppdrag/avtal.
- Klara ut vilken organisation som man köper tjänsten eller varan ifrån. Gör sedvanliga leverantörskontroller och begär årsredovisning eller annat underlag.
- Upprätta ett avtal med prestationskrav. Prestationernas värde för Försvarmakten bör preciseras.
- Kräv återredovisning.
- Följ upp och utvärdera resultatet.
- Kräv att förening som mottar uppdrag ska vara ideell, ha stadgar, stämma, styrelse och ett organisationsnummer.

Sammanfattningsvis bör beslut om direkt ekonomiskt stöd fattas först sedan grund för detta finns i en förordning och anges i regleringsbrev.

4.5 Sveriges militärhistoriska arv

Sveriges militärhistoriska arv (SMHA) är ett nätverk för museal verksamhet kopplat till militärt försvar. SMHA har idag till del övertagit Försvarsmaktens traditionsarv. Det har kunnat ske genom att 30 miljoner kronor årligen överförs från Försvarsmaktens anslag till kulturanslaget. Från den 1 januari 2009 leds nätverket av SMHA kansli som är ett samarbetsorgan för myndigheterna Statens försvarshistoriska museer (SFHM) och Statens maritima museer (SMM). Kansliet finns i SFHM lokaler i Stockholm.

SMHA har ett samarbetsavtal med Riksförbundet för Sveriges Militärkulturhistoriska Föreningar (RSMF). Syftet med avtalet är att koppla ihop verksamhet lokalt för att göra den levande. Några ekonomiska medel går inte från museerna till föreningarna. Däremot ersätts de för vissa resekostnader i samband med olika evenemang.

SMHA består av 22 museer där huvuddelen tidigare var garnisons- och förbandsmuseer inom Försvarsmakten. Kriterierna för urvalet av dessa museer var att de skulle vara av riksintresse, täcka viss funktion eller område inom förvaret samt finnas över hela Sverige. Utgående från dessa kriterier och den begränsning som anslaget innebär finns det fortfarande ett antal militära museer som står utanför SMHA. De är då fristående och har ofta ett någon form av kommunalt stöd. Vid merparten av SMHA museer och även vid fristående museer förekommer det en nära samverkan med kamratföreningar på orten.

Något stöd från museerna till kamratföreningar utgår inte. Istället är det föreningarnas medlemmar som stödjer museerna med att svara för receptioner, inventera och sköta föremål samt visa upp dem och guida besökare.

Den samverkan som finns mellan kamratföreningar och museer framgår av underbilaga 6.

Ubil./6

Sedan lång tid tillbaka är det ett väl fungerande samarbete mellan Försvarsmakten och museimyndigheterna avseende överföring av materiel från försvaret. SMHA anser dock att det finns ett antal områden som samarbetet kan utvecklas inom. Det gäller bland annat

- Rekrytering och försvarsupplysning som kan genomföras på 13 museiorter vilka Försvarsmakten inte är representerad på. Museerna och kamratföreningarnas medlemmar på dessa orter skulle där i samband med museiverksamheten kunna vara en resurs.
- Ansvar och administration av utgångna fordon, fartyg och flygplan. Exempelvis finns det ett intresse från SMHA att överta veteranflygplan baserade på F 7 och veteranfartyg som finns baserade på Gålö. Genom det samarbetsavtal som finns med RSMF kan denna typ av verksamhet övertas och administreras av SMHA och bland annat användas i rekryteringssyfte.
- Salutskjutning avseende underhåll av pjäser, utbildning och genomförande.
- Service och reparationer på äldre materiel där kompetensen numera finns inom SMHA.
- Uppvisningsgrupper som idag är vilande men skulle kunna aktiveras vid en samverkan.

I dessa områden har SMHA tidigare¹⁵ vänt sig till Försvarsmakten. Myndigheten har ännu inte bestämt sig i denna fråga.

4.6 Rekrytering och veteranstöd

År 2010 beslutade riksdagen att ett nytt personalförsörjningssystem skulle införas inom Försvarsmakten. Det innebär i korthet att allmän värnplikt görs vilande och att all rekrytering fortsättningsvis ska ske på frivillig väg. Från sommaren samma år trädde det nya systemet i kraft.

Underlaget för riksdagens beslut framgår av regeringens proposition från 18 mars 2010¹⁶. I denna proposition behandlas såväl rekrytering som veteransoldatspolitik vilka båda har bäring på kamratföreningarna och deras verksamhet.

När det gäller rekryteringen konstaterar regeringen bland annat att övergången till ett system som bygger på frivillig grund kommer att ställa helt nya krav på Försvarsmaktens förmåga att ta tillvara det intresse som visas för dess verksamhet¹⁷.

I första hand är det Försvarsmakten som har ansvar för sin egen personalförsörjning. Det kräver dock enligt regeringen att även andra aktörer som stödmyndigheter inom det militära försvaret, andra myndigheter och frivilligorganisationer samverkar med Försvarsmakten för att reformen ska kunna genomföras framgångsrikt.

Enligt regeringen kommer det att krävas en tydligare information och kommunikation till intresserade ute i samhället för att de ska engagera sig i det militära försvaret. Bland annat gäller det att få ut bakgrunden till Försvarsmaktens verksamhet i såväl Sverige som i omvärlden samt hur den enskilde personen kan finna en roll i detta sammanhang. Det gäller även den kompetens individen får av militär tjänstgöring och utbildning. Det är heller inte enbart individens utvecklingsmöjligheter motsv. som påverkar personer som rekryteras. Även faktorer som vilken bild den potentiellt anställde får av myndigheten och dess verksamhet har betydelse.

Informationsarbetet bör bedrivas på såväl central som lokal nivå. Eftersom frivilliga försvarsorganisationer bör bidra med rekrytering av soldater och sjömän anser regeringen att det bör analyseras var de kan användas i informationsverksamheten.

Rekrytering till militär verksamhet uppvisar specifika särdrag jämfört med rekrytering till civil verksamhet. Den kräver oftast baskunskaper i form av militär utbildning för det stora flertalet tjänster som är aktuella. Även en lokal förankring kan vara en mycket betydelsefull faktor i detta sammanhang.

---

¹⁵ 2008

¹⁶ 2009/10:160; Modern personalförsörjning för ett användbart försvar – vissa frågor om Försvarsmaktens personal.

¹⁷ 2009/10:160 sida 112-118

Staten har med beslutet 2010 erkänt vikten av de internationella insatser som svenska soldater och sjömän gör och behovet av ett bra stöd till veteransoldater. Som en följd av detta har det beslutats att instifta en belöningsmedalj, hålla årliga officiella veteranceremonier, uppföra ett minnesmonument samt att involvera ideella organisationer i veteransoldatsarbetet och fortsätta att utveckla samarbetet med dem.

Enligt regeringen har Försvarmakten ansvaret för sin personal före, under och efter en insats. Detta innebär emellertid inte att myndigheten inom sig kan ta hjälp av utomstående organisationer för att ytterligare förbättra och stärka omhändertagandet i dess olika faser. Utgångspunkten är att den myndighet eller organisation som är mest lämpad också bör svara för olika åtgärder.

Regeringen konstaterar att *Fredsbasekrarna*, *Svenska Soldathemsförbundet* och andra organisationer¹⁸ kan fylla en viktig funktion som komplement till myndighetens arbete¹⁹.

Tre viktiga egenskaper nämns för de ideella organisationerna. Den första är att de har god kunskap om villkoren för att delta i internationella insatser och därmed förståelse för den enskilde soldaten och dennes problem. Den andra är att en enskild organisation kan ha lättare att arbeta mer informellt och bygga upp en förtroendefull relation till den enskilde veteransoldaten eftersom de vare sig har registreringsplikt eller omfattas av offentlighetsprincipen. Den tredje egenskapen är att de med sin erfarenhet i sin verksamhet kan upptäcka veteransoldater som mår dåligt.

Enligt regeringen bör samarbetet med de ideella organisationerna formaliseras, bland annat för kontinuitetens skull. Syftet ska vara att tillförsäkra att verksamheten kan fortsätta och utvecklas i ett långsiktigt perspektiv. För att detta ska vara möjligt pekar man på att det behövs en mer långsiktig finansiering av verksamheten. Ansvaret för att bedöma vilka organisationer som kan vara aktuella för ett samarbete ska åvila Försvarmakten som har att bestämma avtalsmodell och nivå på ekonomisk ersättning.

4.7 Tidigare utredning om kamratföreningar

I modern tid har kamratföreningsverksamheten endast utretts vid ett tillfälle. Det var 2006 när Försvarmakten uppdrog åt SMKR att utreda stödet m.m. till kamratföreningar²⁰.

I sin utredning framhåller SMKR att föreningarna är en resurs för Försvarmakten och bör integreras i myndighetens ordinarie verksamhet. Detta kan underlättas om SMKR och anslutna föreningar likställs med frivilliga försvarsorganisationer och inlemmas i myndighetens uppdragsprocess, såväl på central som på lokal nivå.

Den verksamhet SMKR syftar på i detta sammanhang är försvarsupplysning, bevarande av traditioner och förbandsanda samt drift av förbandsmuseer²¹, social verksamhet i form av krisstöd, stöd med mentorer samt stöd vid internationell verksamhet (hemkomst, kontakt).

---

¹⁸ Regeringen redovisar SMKR yttrande i propositionen men nämner därutöver inte kamratföreningarna specifikt.

¹⁹ 2009/10:160 sida 200-201

²⁰ SMKR 2006-12-19, Redovisning av uppdrag beträffande stöd m.m. till kamratföreningar

Alla föreningar bör enligt SMKRs ges stöd av ett moderförband. Därvid anser förbundet att nuvarande hänvisningar behöver ses över med anledning av alla strukturella förändringar Försvarsmakten genomgått. Detsamma gäller myndighetens grundsyn som i många avseenden numera inte är relevant.

Enligt SMKRs har stödet till förbundet och föreningarna påverkats negativt av Försvarsmaktens omstrukturering. Det gäller

- kontaktpunkter i Försvarsmaktens högkvarter,
- ekonomin som skurits ner, samt
- tillgängligt stöd som försämrats i och med att förband lagts ner.

4.8 Veteranflygutredningen

På uppdrag av Försvarsmakten har Rote Consulting tidigare utrett förutsättningarna för att bedriva en fortsatt verksamhet med äldre stridsflygplan tillhöriga myndigheten, så kallat militärt veteranflyg²². Till grund för den utredningen låg bland annat en utredning från 2007.

Bakgrund till att frågan utretts är kostnadsbilden för verksamheten kopplat till vilka flygplan som bör bevaras i flygvärdigt skick och om de ska vara civilt eller militärt registrerade.

Veteranflygutredningen hade som utgångspunkt att verksamheten med att visa upp äldre flygplan som varit i Försvarsmaktens bruk ska fortgå i syfte att kunna visa upp dem för allmänheten och myndighetens egen personal.

De resurser som Försvarsmakten lägger på denna verksamhet har uppskattats i utredningen till cirka fem miljoner kronor om året.

Det förslag som utredningen lämnade är att militärt registrerade veteranflygplan ska överföras till civilt register för att få en klar avgränsning mellan militär och civil verksamhet. Motiven är att

- det är den bästa lösningen för att skapa överlevnad för verksamheten,
- verksamheten blir renodlad och behöver enbart ta hänsyn till ett regelverk ur luftvärdighetssynpunkt,
- besparingar kan åstadkommas inom Försvarsmakten avseende behov av personal för denna verksamhet,

---

²¹ Vid jags genomförande hade inte förbandsmuseer överförts till SMHA

²² Rote Consulting AB 2010-11-15, Förutsättningar för att bedriva en fortsatt militär veteranflygverksamhet med FM äldre stridsflygplan.

Förslaget bygger på att de som har ett intresse i militärt veteranflyg även fortsättningsvis tar sitt ekonomiska ansvar. Det gäller Försvarmakten, Strålskyddsmyndigheten²³, svensk försvarsindustri och föreningen Swedish Air Force Historic Flight.

Försvarmakten har avvaktat med beslut i detta ärende med anledning av min utredning.

4.9 Chefers och deras representanters syn på föreningarna

Under mina intervjuer med chefer i högkvarteret och för förband samt representanter för dem har bilden klarnat hur man ser på föreningarna och deras verksamhet. Överlag är den positiv. Det finns dock en syn, om än inte utbredd att vissa föreningar har överlevt sig själva. Det gäller föreningar som anses vara i gången tid. Någon har också en mer allmän syn på föreningarna och betraktar dem som vilken ideell organisation som helst.

En utbredd syn hos dem jag intervjuat är att medlemmar i en kamratförening har ett starkt försvarsintresse. Några anser också att de är en resurs för att utveckla detta intresse i samhället. Även uppträdanden som vissa militärkulturhistoriska föreningar gör anses vara en resurs. De är publika och drar folk vilket kan användas i rekryteringssyfte.

Några framhåller att Försvarmakten har en fantastisk grund att vila på. Det beror på att man vårdat sitt arv. Att vårda sitt arv är signifikativt för militära förband. Det är så över hela världen. Det är en viktig del i det som beskrivs som förbandsanda. En förbandsanda som skapar stolta soldater och sjömän. I att vårda och beskriva arvet anser flera att kamratföreningarna har en roll att spela. I många fall är de det institutionella minnet. Utvecklingen går alltmer mot färre i administrativ tjänst vid förbanden. Det innebär att stöd från föreningarna kan behövas för uppgifter som inte är direkt riktade mot insatsorganisationen.

Försvarmakten ser att betydelsen ökat av en klok ”eftervård” när anställda lämnat myndigheten. Sköts den rätt kan man undvika missnöje. Förbanden har här stort ansvar men kamratföreningar kan vara ett verktyg för detta. Ett medlemskap i föreningen anser vissa att det underlättar för förband att hålla kontakt med tidigare anställda, ge dem tillträde i syfte att träffa gamla kamrater, träna i gymmet m.m. Föreningarna kan dessutom för både anställda och före detta anställda ta ansvar för fritidsaktiviteter i olika former.

Försvarmaktens riktlinjer för stöd av föreningarna anses av de flesta vara otydliga. Uppfattningen är att regelsystemet måste striktas upp och att framtida stöd ska ske på ett förvaltningsmässigt korrekt sätt. Det måste också finnas en spårbarhet mellan de direktiv som ges centralt, vad förbanden begär av föreningarna och vad de levererar.

Vilken ersättningsform som förordas råder delad mening om. De som förordar natura pekar på att förbandet i flera fall ändå har en kostnad för det som upplåts. De som förordar kontant ersättning pekar på att den är lätt att följa upp.

---

²³ Två st. J32B Lansen står idag beredskap för att genomföra provtagning av radioaktiva partiklar på hög höjd.

5 Föreningarna och deras verksamhet

5.1 Kamratföreningsarvet

Den första, ännu verksamma, militära kamratföreningen bildades i december 1899. Det är *Kamratföreningen Vapenbröderna* som då var knuten till Vaxholms kustartilleriregemente. Ett regemente som numera är ombildat till amfibieregemente och flyttat till Berga (Amf 1).

Det dröjde sedan ända till första världskrigets utbrott 1914 innan nästa kamratförening kom till, *Ålvsborgs krigareförening* som den ursprungligen hette. Under perioden 1925 till 1939 bildades sedan huvuddelen av dagens kamratföreningar. De kom till under intryck av nedrustningen och sedermera den stegrande oron för ett nytt krig i Europa. Oftast kom idén underifrån av befäl på förbanden och var ett uttryck för att stärka kamratlig samvaro och vårda sitt förbands traditioner.

Vid flera av de förband som lades ner vid 1925 års försvarsbeslut bildades kamratföreningar. Det var ofta en form av protest mot nedrustningen utan att för den skull vara politisk. Några av dessa föreningar är alltså verksamma, exv. *Smålands husarer*. Men även vid många av de regementen som levde vidare skapades nya föreningar, exv. *Sveagardesföreningen* som kom till 1926. Den största kamratföreningen då liksom nu är *Flottans män* som instiftades 1935 och som tillika är den enda vapenslagsföreningen i Sverige.

Under beredskapen i andra världskriget tillkom ytterligare föreningar, bland annat de första föreningarna inom flygvapnet. Den stora utökningen skedde dock i antalet medlemmar inom de flesta av föreningarna på grund av långa inkallelseperioder med tjänstgöring på avlägsna platser långt från hemorten. De starka vänskapsband som knöts på den tiden har bestått genom åren och kan sägas vara ett signum för kamratföreningar.

Efter andra världskriget har det tillkommit föreningar men också försvunnit en del. Det senare gäller föreningar för förband som lagts ner och där antalet medlemmar efterhand blivit för få för att vidmakthålla föreningen.

Utmärkande för kamratföreningarna är den starka bindning de har till sitt förband och flottan. Det har inneburit att många förband ute i landet har eller har haft lokalföreningar på annan ort, främst i Stockholm.

Under 1930-talet när antalet föreningar ökade starkt kom ett behov av en riksorganisation. Bland annat för att kunna göra sin stämma hörd och kunna delta i olika manifestationer som exv. vid Svenska Flaggans Dag.

Trots mycken diskussion var det först 1950 som *De Svenska militära kamratföreningarnas samarbetskommitté* bildades. En bidragande orsak till detta var det nordiska samarbetet som hade utvecklats från 1946.

Huvuduppgiften för kommittén var att samordna det svenska deltagandet vid de nordiska mötena, en uppgift som kvarstår än idag. Verksamheten utvecklades efter hand till ett riksförbund varför den slutliga bekräftelsen kom 1980 när namnet *De Svenska Militära Kamratföreningarnas riksförbund* kom till. Namnet ansågs dock för långt varför man 1992 beslutade sig för nuvarande namn *Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund* (SMKR).

Kamratföreningsrörelsen har alltsedan den kommit till varit både ideell och helt opolitisk.

5.2 Riksorganisationer

Sveriges Militära Kamratföreningars Riksförbund

SMKR organiserar landets militära kamratföreningar och företräder dem inför Försvarmakten och övriga delar av samhället. Förbundet ser som sin uppgift att verka för

- försvarsvilja och försvarsupplysning,
- samarbete mellan medlemsföreningarna,
- samarbete med de nordiska ländernas kamratföreningar, samt
- vård av militära traditioner och förbandsmuseer.

SMKR högsta beslutande organ är representantskapet som samlas vartannat år. Däremellan leds verksamheten av en förbundsstyrelse.

Till förbundet kan anslutas kamratföreningar från alla försvarsgrenar, vapen- och truppslag samt andra organisationer med försvarsanknytning. Enligt SMKR fanns det under 2010 cirka 75 anslutna föreningar med totalt cirka 33 000 medlemmar.

På uppdrag av Försvarmakten utredde SMKR stödet till kamratföreningar under 2006²⁴. Sammanfattning och förslag av SMKR utredning kan läsas under avsnitt 4.7.

Förbundets aktiviteter begränsar sig i huvudsak till de nordiska kamratföreningsmötena, besök vid medlemsföreningars sammankomster och dialoger med företrädare i Försvarmaktens högkvarter. Inom området försvarsupplysning uppmanar förbundet föreningarna att aktivt delta i debatt och att yttra sig utifrån sitt kompetensområde i försvarssammanhang. SMKR är medlem i *Folk och försvar* där man deltar i föreläsningar och debatter som har intresse för kamratföreningsrörelsen. 2011 deltog SMKR i Folk och Försvars rikskonferens i Sälen.

Själv har förbundet i närtid yttrat sig över den veteranutredning som riksdagsmannen Allan Widman genomfört och som senare legat till grund för ovan redovisad personalförsörjningsproposition.

---

²⁴ SMKR redovisning 2006-12-19, redovisning av uppdrag beträffande stöd m.m. till kamratföreningar

I yttrandet framhåller SMKR att landets kamratföreningar har medlemmar, militärer och civila, vilka både har erfarenhet av internationell tjänstgöring och förmåga att fungera som kontaktpersoner i enlighet med vad propositionen uttrycker. Kamratföreningarna som är geografiskt spridda till ett stort antal orter utgör därmed enligt förbundet en betydande resurs i detta avseende.

SMKR ekonomi är begränsad. Förbundet får ett stöd från Försvarsmakten om 20 000 kronor om året. Därutöver har man en avgift från medlemsföreningarna om två kronor per medlem.

Riksförbundet Sveriges Militärhistoriska Föreningar

I början av 1980-talet bildades en riksorganisation i form av ett förbund mellan några av de större militärhistoriska uppvisningsgrupperna. Några större gemensamma övningar gjordes vissa år men det visade sig svårt att hålla igång förbundet. En omstart gjordes 1997. Av många förslag som utarbetades utkristalliserades så småningom en profil för ett förbund som antogs i Kristianstad 1998.

Detta förbund skulle vara öppet för alla seriösa föreningar men kravet på kvalitet måste beaktas. Samlingsbegreppet militärkulturhistoria lades fast. Information och samverkan i gemensamma frågor skulle bli förbundets kännetecken. Förbundet skulle företräda föreningarnas intressen i kontakterna med Försvarsmakten och andra centrala myndigheter och organisationer. Tjugosex föreningar anmälde sitt intresse och *Riksförbundet Sveriges Militärkulturhistoriska Föreningar* (RSMF) hade därmed konstituerats. Året var 1999.

Syftet med RSMF är att öka samarbetet mellan landets militärhistoriska föreningar och främja svensk militärkulturhistoria. Förbundet är föreningarnas organ för samverkan sinsemellan och med myndigheter, museer och andra intresseorganisationer. Förbundet leds av en riksförbundsstyrelse och har ett riksförbundsråd som ska främja förbundets långsiktiga verksamhet.

Sedan 2008 har förbundet ett avtal med SFHM och är därmed en del av nätverket Sveriges militärhistoriska arv (SMHA). Avtalet innebär att RSMF och SFHM/SMHA samarbetar för att levandegöra den svenska historien ur ett militärt perspektiv.

För att kunna bli medlem i RSMF krävs att föreningen har en externt fungerade uppvisningsgrupp. Vidare ska föreningen ha stadgar, styrelse och en årsberättelse.

År 2010 bestod förbundet enligt RSMF av 43 medlemsföreningar med cirka 3 000 medlemmar som tillsammans täcker tidsperioden från 1300-talet fram till modern tid.

Föreningarna har olika inriktningar för sin verksamhet vilket framgår nedan. De uppträder antingen enskilt eller tillsammans med andra föreningar inom förbundet.

RSMF föreningar

Föreningens inriktning	Antal	Föreningens inriktning	Antal
1400-1600-tal	5	Artilleri 1800-tal	3
Karolinska tiden	6	Motorhistorisk	2
Gustavianska tiden	2	Beredskapstid	7
Infanteri 1800-tal	2	Musik/dans	7
Kavalleri 1800-tal	9		

Exempel på gemensam verksamhet är generalmönstringar med alla föreningar och gemensamma uppträdanden vid såväl nationella som internationella tillställningar.

Förutom de gemensamma projekten gör föreningarna årligen i egen regi cirka 250 olika evenemang, både i Sverige och utomlands.

Förbundets verksamhet finansieras i huvudsak genom medlemsintäkter vilket är 500 kronor per ansluten förening och år. Tidigare fick förbundet ett årligt ekonomiskt stöd från Försvarsmaktens högkvarter. Under senare år har detta stöd utgått. Däremot får föreningarna bidrag på olika sätt från militära förband vilket närmare redovisas i det följande. Det bör dock påtalas att verksamheten med tidsenlig materiel och mundering är mycket kostsam. Förutom stöd från olika civila gåvogivare bidrar föreningarnas medlemmar ideellt både med tid och andra resurser.

Fredsaskrarna

Fredsaskrarna är ett rikstäckande förbund. Förbundet består av en förbundsstyrelse och föreningar. Det är politiskt och religiöst obundet.

Målet för förbundet är att bevara och utveckla det kamratskap som grundats under utlandstjänstgöring som fredssoldat i FN-tjänst eller av FN sanktionerade missioner. I detta mål ingår att

- genom kamratstödande verksamhet verka socialt bland medlemmar,
- i enlighet med tecknat avtal med Försvarsmakten utbilda och driva en kamratstödande verksamhet,
- ta initiativ och stödja kontakter med andra föreningar och organisationer med samma intresseinriktning, nationellt och internationellt,
- vårda FN:s traditioner och målsättning, samt att

- vara ett forum för fred genom kamratskap.

Kamratstödet är utvecklat inom organisationen och är även reglerat i stadgarna. Där sägs bland annat att kamratstödjare ska rekryteras och utbildas. Idag har förbundet utbildat cirka 40 kamratstödjare, vilka alla har tjänstgjort internationellt och som finns geografiskt över hela landet. Till dem kan medlemmar, anhöriga m.fl. ta kontakt för att diskutera problem med eller bli allmänt informerad av. Någon rapporteringsskyldighet finns inte för denna verksamhet. Förutom denna verksamhet finns det platser regionalt vid vilka man månatligt alternativt kvartalsvis kan träffas.

Fredsaskrarna består av 15 rikstäckande eller regionala föreningar med totalt cirka 3 500 medlemmar. Den äldsta föreningen är UNEF-kamraterna som bildades 1958. Elva av föreningarna har bildats och anslutit sig till förbundet under 2000-talet.

De rikstäckande föreningarna är UNEF-kamraterna, FN-Veteranerna Kongo, Blue Berets MC Sweden och Multinational Senior Service Society.

De regionala föreningarna är Fredsaskrarna Bergslagen, Blekinge, Dalarna, F-län, Hälsingland, Norr, Norrköping, Västervik, Örebro samt Y-bataljonen och Z-bataljonen.

Fredsaskrarna är öppna för var och en som fullgjort/fullgör utlandstjänstgöring i missioner under ledning av FN, NATO, EU eller OSSE samt vill stödja förbundet och verka för dess syften och målsättning. Alla oavsett fullgjord internationell tjänstgöring kan beviljas ett stödmedlemskap.

Varje medlem betalar en medlemsavgift till förbundet som även administrerar medlemsregistret. Av medlemsavgiften erhåller rekryterande förening 50 kronor i verksamhetsstöd.

Från Försvarsmakten erhåller förbundet årligen 350 000 kronor för utbildning av kontaktpersoner. Dessutom sponsras förbundet av ett företag enligt policyn "Good Citizens".

Förbundet utger en medlemstidning, *Fredsaskern* som utkommer med fyra nummer per år.

Flottans män

Flottans Män är en förening för alla som har ett intresse för flottan och vill vara med i kamratskapet kring flottan. Föreningen bildades 1935 för att vara en länk mellan anställda och före detta anställda inom flottan med ändamålet att främja kamratlig samvaro, vårda vapnets traditioner och verka för sjöförsvarets utveckling.

Föreningen är ideell och politiskt obunden. Den är ansluten till SMK R.

Föreningen har cirka 3 800 medlemmar som är fördelade på 27 lokalavdelningar. Den leds av en riksföreningsstyrelse. För att bli medlem fordras att man antingen har tjänstgjort i marinen tidigare eller fortfarande är i tjänst, antingen som värnpliktig eller anställd. Medlemskap i lokalförening kan därutöver fås efter särskild prövning om man är svensk medborgare och har ett stort och aktivt intresse för flottan och föreningens ändamål. I föreningen har man som ära att inte göra någon skillnad på män och kvinnor, civila eller militära samt befälsgrad.

När föreningen kom till var det för att som intresse- och lobbyorganisation söka påverka beslutsfattare i en för flottan positiv inriktning. Även om ändamålet vidgats sedan dess ser föreningen fortfarande som sin uppgift att bedriva lobbyverksamhet. Exempelvis riktade föreningen sig till överbefälhavaren 2008 eftersom den då ansåg att Försvarmaktens inslagna väg leder mot fel mål både avseende prioriteringar och kvantitet. Enligt föreningen ska varje förband som utbildas i Försvarmakten primärt vara inriktat mot försvar av Sverige men skall även kunna delta i missioner i andra länder då inget hot föreligger mot riket. Utifrån denna syn ansåg man att flottans numerär är för liten m.h.t. den långa kust landet har att försvara²⁵.

Föreningen har idag en aktiv verksamhet som omfattar kamratig samvaro i form av träffar lokalt och centralt, ceremonier vid och skötsel av minnesstenar, intern och extern försvarsupplysning samt studiebesök.

Ett sammanhållande och informerande organ för medlemmarna är tidningen *Flottans män* som har stor spridning och ges ut fyra gånger om året. Den behandlar såväl framåtriktad verksamhet inom marinen som händelser och verksamhet i förgången tid. Lokalt arrangeras också ett antal föredrag kring aktuella ämnen som är öppna för allmänheten.

Föreningen får i huvudsak inget stöd från Försvarmakten och baserar hela sin verksamhet på ideella insatser och civila bidrag. Under åren har föreningen byggt upp en mindre förmögenhet som i huvudsak utgörs av ett antal fastigheter som lokalföreningarna äger samt en ögrupp i Stockholms skärgård på vilken semesterstugor finns och klubbverksamhet kan bedrivas.

Medlemsavgiften är i lokalföreningarna på mellan 100 och 250 kronor per år, varvid 80 kronor går till riksföreningen.

Flygvapenföreningarnas samverkansgrupp

Kamratföreningar tillhöriga flygvapnet är till huvuddelen fristående från SMKR. För samordning har dessa föreningar istället initierat en samverkansgrupp för dialog med myndigheter och andra organisationer.

En konferens för ordförande i flygvapnets kamratföreningar genomfördes 2009. Vid denna konferens bildades nämnda samverkansgrupp bestående av tre personer som bland fick i uppdrag att arbeta fram ett förslag om en paraplyorganisation för flygvapenföreningarna. Gruppen har även uppgift att arrangera kommande ordförandekonferens.

---

²⁵ Flottans män 2008-12-02

Den modell för samverkan som man diskuterade fram vid ordförandekonferensen och som man vill åstadkomma är

- ett nätverk för föreningarna inom vilket information ska utbytas,
- en dialog mellan resp. förening och dess traditionsbärande förband om verksamhet och budget, samt
- en dialog mellan samverkansgruppen och Försvarsmaktens högkvarter om uppdrag och problemområden.

De föreningar som står utanför SMKR är kamratföreningarna för F 1, F3, F4, F5, F6, F7, F8, F9, F10, F11, F12, F13, F14, F18 och F21. De föreningar som är anslutna till SMKR är F 15, F16 och F17. Sammantaget har flygvapenföreningarna drygt 7 000 medlemmar. Vid ordförandekonferensen deltog huvuddelen av ovanstående föreningar.

Flera av föreningarna har egna museer och träffar med Flygvapenmuseum. Inriktningen är att genomföra museikonferenser de år man inte har ordförandekonferenser.

5.3 Föreningarna och deras organisationsform

De föreningar jag redovisat som kamratföreningar och militärkulturhistoriska föreningar bedömer jag i huvudsak är allmännyttiga och opolitiska samt demokratiskt byggda med stadgar, stämma och en styrelse som exekutivt organ.

Det största flertalet av föreningarna synes vara öppna för alla som är intresserade och villiga att delta i deras verksamhet. Ett mindre antal av kamratföreningar kan ha begränsat sitt medlemskap till viss personalkategori.

Antal medlemmar 2010²⁶

	Kamratföreningar	Militärkulturhistoriska föreningar	Totalt
Medlemmar	57 633	6 272	63 905

Jag har i min undersökning funnit att det finns minst 120 kamratföreningar varav cirka 55 % enligt dem själva är anslutna till SMKR. Till detta kommer 60 militärkulturhistoriska föreningar varav cirka 65 % enligt dem själva ingår i RSMF. Det kan dock inte uteslutas att det finns ytterligare föreningar och att någon av redovisade föreningar kan ha lagts ner. Statistiken bygger på den enkät jag gjort och redovisningar från förband samt från SMKR och RSMF.

²⁶ En summering utifrån vad förband och föreningar har redovisat i två enkäter under 2010

Ungefär tre av fyra föreningar har en knytning till förband och får någon form av stöd, vilket närmare redovisas i det följande.

Under 2010 fanns det cirka 64 000 medlemmar i de 180 identifierade föreningarna. Det bör dock påpekas att det är ganska vanligt att anställda eller f.d. anställda i Försvarsmakten är medlemmar i flera föreningar mot bakgrund av tjänstgöring vid flera förband. Mitt antagande är att det kan röra sig om cirka 20 % av ovanstående medlemstal. Antalet individer skulle då vara cirka 50 000²⁷.

5.4 Kamratföreningar

Ändamål

Ändamålet med en kamratförening är oftast att den ska vårda sitt förbands traditioner, värna om kamratskap och vara en länk mellan dem som är i aktiv tjänst och dem som har slutat sin tjänstgöring av en eller annan orsak.

Många föreningar anger också att de ska verka för försvarsinformation och förankring av försvaret och förbandet i samhället. Några föreningar påtalar att de ser som sin uppgift att vara en lobbyorganisation som ska verka för sin vapengren och att stärka försvarsförmågan. Den organisation som mest uttalar detta är *Flottans män* vilken också har detta ändamål stadgat.

Ett mindre antal föreningar har stadgat att de ska ha någon form av anhörig- eller veteranstöd.

Var fjärde förening anger i sina stadgar att de ska vårda materiel. Ofta rör det sig om museiföremål som tillhör försvarsmuseer eller finns i förbandens traditionsrum. En del föreningar har också en nära samverkan med museer och stödjer dem i förvaltningen. På vissa förband sköter föreningen också förbandets traditionsrum.

Kamratföreningars samverkan med museer framgår av underbilaga 6.

Ubil./6

Huvuddelen av kamratföreningarna anger att de kan lösa uppgifter åt Försvarsmakten inom ramen för sitt ändamål. Det innebär att tre av fyra föreningar på ett eller annat sätt kan utgöra ett stöd inom områdena traditionsvård, kamratlig samvaro och intern försvarsinformation. Ungefär varannan förening anser sig också kunna ta på sig uppgiften att bedriva extern försvarsinformation och att utgöra ett stöd i skötsel och visning av museer och traditionsrum.

På senare tid i och med Försvarsmaktens ominriktning och övergång till frivillig rekrytering samt internationell tjänstgöringsplikt har frågan kommit upp huruvida kamratföreningar kan stödja veteraner och deras anhöriga. 40 % av föreningarna har angett att de i framtiden kan ta på sig någon form av uppgift inom detta område.

---

²⁷ Det är en uppskattning utifrån uppgifter från föreningarna i enkätsvar och av siffror redovisade från förband m.m.

Ändamål för kamratföreningar²⁸

Ändamål	Andel föreningar som stad- gat detta	Andel föreningar som anser sig kunna utföra uppgifter åt Försvarsmakten inom detta område
Traditionsvård	90 %	79 %
Kamratlig samvaro	98 %	76 %
Intern försvarsin- formation	86 %	74 %
Extern försvarsin- formation	46 %	46 %
Veteranstöd	18 %	40 %
Vård av materiel	29 %	27 %

Medlemmarna

Fördelning av medlemmar i olika åldersgrupper, mellan kön och mellan om de är/varit anställda inom Försvarsmakten eller inte varierar kraftigt mellan kamratföreningarna.

Genomsnittlig åldersfördelning i kamratföreningar

	Under 61 år	61 till 75 år	Över 75 år
Andel av totala antalet medlemmar	37 %	40 %	23 %

Intressant är den stora andelen medlemmar under 61 år. Det visar på att föreningarna har en dragningskraft på folk i yrkesverksam ålder.

Vid en närmare granskning kan man förmoda att de kamratföreningar som har en hög andel medlemmar under 61 år är föreningar som rekryterat in värnpliktiga och lyckas behålla dem samt föreningar som är knutna till nyligen nedlagda förband. Andel medlemmar under 61 år är för dessa föreningar från 40 % upp till 90 %.

Kamratföreningar vid existerande förband har oftast runt 40 % av sina medlemmar under 61 år, vilket tyder på en förankring och en samhörighet mellan förening och förband.

²⁸ Underlag från föreningsenkäten

De föreningar som har en hög medelålder är oftast föreningar vars förband lagts ner under 1900-talet. Deras andel under 61 år är oftast någonstans mellan 0 till 20 %.

Fördelning mellan kön i kamratföreningar

	Män	Kvinnor
Andel av totala antalet medlemmar	89 %	11 %

Att andelen kvinnor i föreningarna är liten är föga förvånande. Den överensstämmer i stort med andelen kvinnliga yrkesofficerare i Försvarsmakten. Sannolikt är det den enda likheten. Även civila kvinnor vid förband eller hustrur till officerare torde ingå i medlemskadem²⁹.

Andel i kamratföreningar som är/har varit anställd i Försvarsmakten

	Är/har varit anställd	Övriga
Andel av totala antalet medlemmar	57 %	43 %

Ungefär varannan medlem är eller har varit anställd i Försvarsmakten. Det visar på att föreningarna har såväl en fast grund i Försvarsmakten som en rekryteringskraft utanför myndigheten. Därutöver finns ett stort antal reservofficerare, men säkert också en hel del medlemmar som har ett intresse av ett förband och av försvaret.

Frågan är hur många medlemmar som anslutits till en förening under sin värnpliktstid och aldrig gjort ett aktivt val eller betalt medlemsavgift. Min bedömning är att det förekommer men i liten utsträckning. Ser man på föreningar med höga medlemstal med en stor andel medlemmar under 61 år är det föreningar kopplade till jägarförband. Vid dessa förband är erfarenheten att soldaterna efter sin tjänstgöring vill hålla kontakt med sitt förband och gör det genom att gå med i kamratföreningen och delta i dess verksamhet. Sannolikt är fallet så med *Kamratföreningen Blå Dragoner*, *Fallskärmsjägarklubben* och *Sällskapet Kustjägarveteraner*.

Sammantaget kan sägas att föreningsenkäten visar på att föreningarna i huvudsak är öppna för alla som är intresserade av verksamheten. De rekryterar yngre människor. De utgörs till stor del av försvarsanställda eller tidigare anställda. Enligt min bedömning har de flesta föreningar som är kopplade till existerande förband en potential att rekrytera soldater och sjömän i aktiv ålder och kan därmed vara ett bidrag i anhörig- och veteranstöd. Det kan heller inte uteslutas att vissa föreningar kopplade till nerlagda förband också har en potential för detta stöd.

²⁹ Enkäten ger inget underlag på denna punkt

Traditionsvård

Kamratföreningars traditionsvård kan vara allt från att skriva förbandets historia, vårda minnesstenar och minneslundar, delta i museal verksamhet till att högtidlighålla förbandet genom att genomföra egna ceremonier eller delta i förbandets ceremonier.

Det förekommer att föreningar eller medlemmar ur föreningar engageras för att beskriva sitt förbands verksamhet under en tidsperiod. Oftast rör det sig om personalsammanställningar eller minnesböcker i samband med jubileer eller organisatoriska förändringar. I enstaka fall kan det röra sig om historieverk. Att föreningarna utnyttjas är naturligt eftersom de besitter det historiska minnet och att det finns få inom ett förband som vare sig kan bidra eller har att tid att utföra uppgiften.

Vård av minnesplatser består i att föreningarna antingen självständigt eller tillsammans med förbanden sköter minnesstenar eller andra minnesmärken. Det kan gälla gamla lägerplatser, tidigare regementsområden, platser för tragiska olyckor och krigsskådeplatser. Exempel på sådana minnesplatser är I 19 gamla läger vid Notviken i Luleå, I 17 regementspark i Uddevalla och monument i Finland från Finska vinterkriget.

En del av traditionsvården för en förening är att stödja museal verksamhet. Försvarsmakten bedriver idag ingen egen museiverksamhet. Antingen ingår den som en del av SMHA eller så är den fristående i stiftelse- eller föreningsform. Vissa förband har också traditionsrum i vilka förbandets historia uppmärksammas genom traditionsföremål, skrifter m.m. De tjänster föreningarna och deras medlemmar utför är bland annat att inventera och vårda föremål, sköta museets eller traditionsrummets lokaler, svara för reception och genomföra guidningar. Från medlemmarna sker denna verksamhet helt ideellt. I några få fall är museet en del av föreningen.

Ett exempel på hur denna verksamhet kan bedrivas är museiverksamheten i Uppsala garnison som varken ingår i SMHA eller är ett fristående museum. Tidigare bemannade dåvarande F 20 museet i garnisonen med stöd av *Upplands flygflottiljs kamratförening*. Numera när Luftstridsskolan är ansvarig för garnisonen sköts museiverksamheten i form av traditionsrum helt av kamratföreningen. Det gäller de historiska samlingarna som finns i två hus, fyra flygplan som finns i en jordhangar, två flygplan och en robot på stolpar utomhus, en muralvåning på ett hus, gravstenar på kyrkogården och en minnessten över F 16.

Exempel på en mycket livaktig förening med ett välskött museum är *F 10 kamratförening*. Den driver ett museum helt i egen regi utan stöd från Försvarsmakten. Bland annat hyr de lokaler av ett företag till en betydande kostnad.

De mest aktiva föreningarna lägger ner mellan 1 000 till 5 000 manstimmar om året på museal verksamhet. Genomsnittet för de 33 föreningar som bedriver sådan verksamhet är ungefär 900 manstimmar om året.

Vid minnesplatser genomför föreningarna ibland ceremonier i form av kransnedläggningar m.m. Den vanligaste ceremoniformen är dock att de uppträder i samband med förbandets dag, nationaldagen m.fl. ceremonier genom att medlemmarna ställer upp bakom sin föreningsfana. Vid sådana ceremonier är det heller inte ovanligt att föreningen ger någon form av information, exv. om förbandets historia. Cirka 70 % av alla kamratföreningar genomför eller deltar i ceremonier och cirka 45 % vårdar minnesmärken av något slag.

Min bedömning är att kamratföreningar i allmänhet gör stora och värdefulla insatser inom traditionsvården. I många fall är de dessutom ett stöd för förband genom att avlasta dem i uppgiften. I vissa fall är de enda resursen, exv. när minnesböcker motsv. ska skrivas.

Inom traditionsområdet får Försvarsmakten ett stöd och inte vice versa.

Kamratlig samvaro

Sättet att stärka samhörighet och kamratskap mellan anställda, nu och tidigare vid förbandet tjänstgörande sker oftast genom att föreningen samlar sina medlemmar till möten eller andra sammankomster. Vid dessa brukar intressanta föredrag hållas som rör både nutid och dåtid med efterföljande samkväm.

De flesta kamratföreningar arrangerar studiebesök. Några föreningar genomför studieverksamhet eller bedriver mässverksamhet. Enstaka föreningar har egna stugor eller lägenheter vilka medlemmar kan disponera till självkostnadspris.

Studiebesöken har ofta en koppling till föreningens "eget förband", både ur ett historiskt och ur ett nutida perspektiv. Resmål kan vara allt från gamla lägerplatser, slagfält till att följa existerande förbands verksamhet. Ibland företas också längre resor, såväl inom som utom landet.

Studieverksamhet förekommer mer sällan. Den som görs kan vara i form av studiecirkel kring såväl historiska som nutida ämnen.

I några fall står kamratföreningar för mässverksamhet. Frågan är om det i dessa fall är en näringsverksamhet som gör medlemmars insatser mindre ideella. Detsamma gäller den uthyrningsverksamhet av stugor och lägenheter som några föreningar bedriver. Något underlag för att avgöra om så är fallet har jag inte haft.

Hur aktiva föreningarna är att bedriva kamratlig samvaro varierar från förening till förening. Genomsnittligt är cirka 11 % av en kamratförenings medlemmar närvarande på föreningens sammankomster och möten. Vid sammankomster där försvarsinformation är riktad till en bredare krets är det i snitt 40 deltagare och i studiebesök brukar cirka 30-talet medlemmar delta.

Huvuddelen av föreningarna, cirka 85 % bedriver ett aktivt styrelsearbete med fyra sammanträden eller fler om året.

Närvaron i föreningarnas aktiviteter kan synas vara låg för att säga att de är en samlingspunkt för att utveckla kamratlig samvaro och förbandsanda. Troligt är också att det är ungefär samma medlemmar som kommer i olika aktiviteter. En annan erfarenhet är att dagens ungdom allt mindre engagerar sig i föreningsaktiviteter. Dels beror det på sociala sammanhang, dels på att de använder sig av elektroniska hjälpmedel för att kommunicera andra.

Trots detta anser jag att kamratföreningar har ett socialt värde med det nätverk av medlemmar som finns i och runt ett förband. Framför allt för medlemmar som inte tjänstgör vid förbandet brukar kamratföreningen var en samlingspunkt i vilken man träffar gamla kamrater och får utlopp för sin förbandsanda. Kan föreningarna fortsättningsvis fånga upp tidvis tjänstgörande soldater och sjömän eller soldater och sjömän med internationell erfarenhet och som avslutat sin tjänstgöring kan de utvecklas till en komponent i anhörig- och veteranstöd.

Försvarsinformation

Medlemmar i kamratföreningar är som regel positiva till förbanden, Försvarsmakten och dess verksamhet. Genom de föredrag som föreningarna arrangerar och genom föreningstidningar har de möjlighet att hålla sina medlemmar ajour med dagens verksamhet och åt vilket håll Försvarsmakten går.

Den försvarsinformation som kamratföreningar bedriver äger oftast rum i samband med föreningarnas sammankomster och möten. Syftet är att hålla medlemmarna ajour med det de brinner för och det flera av dem ägnat hela sitt yrkesverksamma liv åt. Syftet är också i många fall att verka för ökad kunskap om och förståelse för frågor som är av betydelse för landets försvar. I det senare brukar en del föreningar vända sig till en bredare publik.

I regel sker informationen genom att föreningen bjuder in externa föredragshållare. När det gäller information om Försvarsmakten och dess verksamhet är det i de allra flesta fall fråga om personal i aktiv tjänst. Det brukar inte vara svårt med de kontakter som finns med aktiva kamrater inom förband. Endast i undantagsfall står någon annan för informationen.

Kamratföreningars försvarsinformation

	Interna föredrag	Externa föredrag	Studiebesök
Årligt antal	3,4	1,1	2,2
Deltagare i genomsnitt	11 % av medlemmarna	41 personer	29 personer

Nästan alla kamratföreningar bedriver intern försvarsinformation och ungefär hälften gör det i extern form. Många föreningar har mellan 5 till 10 föredrag om året. I dessa fall har det sällan att göra med om föreningen är knuten till ett existerande förband eller inte. Snarare har det att göra med hur aktiv styrelsen eller enskilda medlemmar är och vilken verksamhet föreningen bedriver. Exv. är *Smålandsartilleristen* som vårdar traditionerna för A 6 som lades ner på 1980-talet en av de mest aktiva föreningarna med upp till femtotalet aktiviteter, fördelade jämnt mellan interna och externa föredrag.

Flera av föreningarna ger ut en tidning eller ett informationsblad. Ibland sker det ihop med andra föreningar. I dessa skrifter förekommer såväl artiklar om förgången tid som nutida verksamhet. I regel ges förband och dess chefer i dessa skrifter möjlighet att beskriva sin och Försvarsmaktens verksamhet. När möjligheten för förband att ge ut egna tidningar togs bort för ett par år sedan har det blivit allt vanligare att använda föreningstidningar för att beskriva förbandets och Försvarsmaktens verksamhet.

En del föreningar har ingen egen tidning. Det beror i de allra flesta fall på att förbandets tidning har avskaffats och att föreningen inte har råd med en egen produktion. I detta hänseende behandlas föreningarna olika. En del får stöd av förband för sin medlemstidning medan andra inte får det.

Kamratföreningars kommunikation till medlemmar och utomstående

Av 91 föreningar som besvarat enkäten	Egen tidning	Samproducerad tidning	Hemsida
Antal föreningar	50	25	56
Andel av totala antalet föreningar	55 %	27 %	62 %

Lågt deltagande i föreningsaktiviteter samtidigt som förbanden och vissa föreningar saknar egna tidningar gör att medlemmens reella kunskap om Försvarsmakten, förbandets och dess verksamhet måste ses som relativt låg. Medlemmens bidrag som informatör ska därför inte överskattas. Detta är dock inte samma sak som att medlemmen inte är en god ambassadör för Försvarsmakten och dess verksamhet. En positiv grundinställning gör att denne i de allra flesta fall indirekt bidrar till rekrytering av befäl, soldater och sjömän. Det gör han eller hon genom att berätta om sina erfarenheter och sprida positiva signaler om försvaret kring sig. Ett antal entusiaster medverkar också till att information sprids till en bredare publik genom att arrangera föredrag och genom artiklar i föreningstidningen och på hemsidor.

Det finns en potential att öka kunskapen om Försvarsmakten i föreningarnas tidningar och på deras hemsidor. Det första bör dock vägas mot att återinföra förbandstidningar. Min bedömning är att återskapa förbandstidningar vore bättre eftersom det skulle på ett bättre sätt kunna beskriva förbandens vardag och dagens försvar samtidigt som föreningarnas medlemmar på en bred front skulle få en förbättrad information. Den åsikten har förstärkts under mina intervjuer.

Sammantaget kan sägas att kamratföreningar genom sina föredrag, tidningar och hemsidor utgör ett stöd för Försvarsmakten att stärka sitt varumärke och få ut sina budskap.

Veteranstöd

Ett antal kamratföreningar har uppmärksammat behovet av ett utvecklat anhörig- och veteranstöd. Framför allt gäller det föreningar som är knutna till förband som under senare år har eller ska skicka förband och soldater till Afghanistan eller andra oroshärdar.

Anhörigstödet består i att ha ett antal kontaktpersoner eller kamratstödjare som kan bistå med råd och ge hänvisningar i problematiska situationer till hemmavarande för soldater och sjöman tjänstgörande utomlands. Rådgivningen är den mest vanliga stödformen. Bland annat kan det röra sig om stöd i kontakter med myndigheter, försäkringsbolag, banker m.m. I en del fall kan stödet bestå av praktisk hjälp i brydsamma situationer i hushåller som att skotta snö, hjälpa till vid fel på bilar, vitvaror m.m.

Veteranstödet är riktat mot soldater/sjömän som ska åka utomlands, är utomlands eller har kommit hem efter en utlandsmission. Det kan vara att allt från samtalsstöd, rådgivning när man inte vill vända sig till sin chef eller en myndighet till att bara vara ett socialt skyddsnät för individen som kan fånga problem hos denne.

Den förening som har det mest utvecklade veteranstödet när detta skrivs är *Fredsbaskrarna* vilket beskrivs i avsnittet 5.2.

Även en del kamratföreningar kopplade till existerande förband har kommit långt. *Södra skåningarnas kamratförening* är en sådan förening som bedriver ett aktivt veteranstöd. Föreningen med sina 1300 medlemmar, varav 40 % är under 61 år, deltar aktivt i förbandets information före, under och efter en mission samt har ett antal kontaktpersoner över hela Skåne till vilka soldater ur förbandet och deras anhöriga kan vända sig till för att få stöd.

Skaraborgs regementes kamratförening har under 2010 gjort ett upprop till sina medlemmar att stödja hemmavarande anhöriga inför regementets nästa insats. Ett försök kommer att göras under 2011 eftersom man inte har någon uppfattning om behoven och i vilken omfattning medlemmarna är villiga att ställa upp. Bland de uppgifter medlemmarna har att ta ställning till nämns familjestödjare, kommunsamordnare och hjälp vid punktinsatser.

Motsvarande verksamhet har även kamratföreningar för Livgardet, I 19, K 3 och Ing 2.

Som ovan redovisats är detta en uppgift som allt fler föreningar börjar ta till sig. Bakgrunden är de förluster i liv som kommit under senare år i olika utlandsmissioner och att frågan getts legitimitet i och med statsmakternas ställningstagande och krav på Försvarsmakten.

Inom detta område utgör redan några föreningar ett stöd för anställda inom förband. Fler föreningar har sannolikt möjlighet att utveckla sådan förmåga.

Kommunikation

Sätt och frekvens för hur en kamratförening kommunicerar sina medlemmar har betydelse såväl för föreningens verksamhet som för dess ekonomi.

Kamratföreningars medlemsutskick

	Genomsnittligt antal	Andel pappersutskick	Andel elektroniska utskick
Av 91 föreningar som besvarat enkäten	3,6	96 %	52 %

Sätten att kommunicera är medlemsutskick, tidningar och hemsidor. Huvuddelen av föreningarna håller sig med en egen eller samproducerad tidning (82 %) eller en hemsida (62 %) eller både och. Utöver det gör föreningarna ett antal utskick.

Huvuddelen av föreningarna gör fortfarande sina utskick brevlades. Många kompletterar dem med elektroniska utskick. Även om många äldre fortfarande är beroende att få kallelser och annat underlag från föreningen med post är trenden tydlig. Andelen elektroniska utskick ökar efterhand.

Brevutskick är för föreningarna en kostsam verksamhet. Flera föreningar får därför ett stöd från förband i en eller annan form för att de ska kunna nå ut till sina medlemmar.

Sammantaget synes kamratföreningarna kunna kommunicera sina medlemmar på ett tillfredsställande sätt. Till del är de beroende av det stöd de kan få från förband.

Ekonomi

Kamratföreningarnas ekonomi är som regel mycket begränsad. Deras intäkter om man bortser från ev. stöd från Försvarsmakten består av medlemsavgiften som i de flesta fall är mellan 50 till 150 kronor om året. Vissa föreningar har också ständiga medlemskap med en engångsavgift vilket begränsar intäkten. Denna betalningsform lämnas numera alltmer. Många föreningar är tvungna att ta ut medlemsavgift även av ständiga medlemmar för att få sin verksamhet att gå ihop.

Ungefär var femte förening har ett kapital på över en miljon kronor. I regel har det tillkommit genom donationer från medlemmar och får endast användas för specifika ändamål som att dela ut premier eller för att vårda något minne som har med förbandet att göra.

De premier som delas ut brukar vara årliga och ges till soldater och sjömän samt till officerare i aktiv tjänst mm. Syftet är att stärka banden mellan förband och förening genom att premiera personer vid förbandet för goda prestationer eller gott kamratskap.

Kamratföreningarnas ekonomi

Genomsnittlig medlemsavgift	Kapital över 1 Mkr	Eget föreningshus	Egna inventarier	Styrelsearvode	Ersätter för resor	Ersätter för förlo-rad arbetsinkomst
102 kr	22 %	26 %	35 %	15 %	45 %	1 %

Var fjärde förening har egna hus som de kan disponera som föreningslokal. I vissa fall är det hus som donerats av medlemmar eller annan intressent. Exempel på detta är *Flottans män* som äger ett antal hus över landet. I de allra flesta fall bedömer jag att husen är lokaler som föreningen har full disposition till genom förbandens försorg.

De inventarier som nämns i enkäten är oftast tavlor och möbler. Även om det kan röra sig om en del värdeföremål bedömer jag att de överlag inte kan avyttras för att använda intäkten för föreningens drift.

När det gäller ersättningar till styrelse och medlemmar rör det sig oftast om ersättning för resor. Då är det inte fråga om närresor utan mera kostsamma resor som genomförs inom ramen för föreningens verksamhet.

Min bedömning är att de allra flesta föreningar har en ytterst begränsad ekonomi och är beroende av ett stöd om de ska kunna kommunicera och träffas i större lokaler, lösa särskilda uppgifter som att skriva historieverk, förvalta traditionsföremål och traditionsrum, utbilda medlemmar för exv. veteranstöd m.m. Det bör dock i detta sammanhang sägas att det finns en gråzon mellan vad som ska betraktas som stöd resp. ersättning för en tjänst. En hel del av det kamratföreningar gör är eller kan betraktas som uppgifter de löser åt förband.

För att genomföra särskilda resor krävs också särskilda medel. Det senare tar föreningarna oftast ut genom att avgiftsbelägga sådana aktiviteter.

Slutsats

Det finns ett betydande antal kamratföreningar som i en eller annan form stödjer eller kan stödja förband. I stort sett alla föreningar kan göra det genom traditionsvård och genom att vara ett socialt nätverk runt ett förband. Ett nätverk inom vilket kamratlig samvaro kan bedrivas och medlemmarna hållas ajour med verksamheten inom Försvarsmakten.

Ett mindre antal kamratföreningar har idag förmåga att bedriva en aktiv extern försvarsupplysning liksom att kunna vara ett aktivt stöd för veteraner och deras anhöriga. Flera föreningar som idag inte har den senare förmågan bedömer själva att de kan utveckla den om så krävs och är önskvärt.

Ett stort antal kamratföreningar är aktiva och bedriver regelbunden verksamhet på bred front. Det gäller både föreningar som knutna till existerande förband och föreningar som fått sina förband indragna. Verksamheten i huvuddelen av föreningarna är dock begränsad till några stycken aktiviteter om året.

För att kamratföreningarna ska kunna vara ett stöd till Försvarsmakten och dess förband inom sina verksamhetsområden krävs det i de allra flesta fall någon form av stöd eller ersättning. Vad som utgör stöd resp. en ersättning för något som utförts kan vara svårt att skilja på.

5.5 Militärkulturhistoriska föreningar

Ändamål

Ändamålet med militärkulturhistoriska föreningar är att bedriva kulturell verksamhet runt militära företeelser i ett historiskt perspektiv. En del föreningar är särskilt inriktade på att hålla äldre försvarsmateriel i funktionsdugligt skick och kunna visa upp den i olika sammanhang.

Medlemmarna i denna typ av föreningar har ofta ett brinnande intresse för sin verksamhet och lägger ner mycken kraft och tid på att utrusta sig med tidsenliga kläder och att hålla materielen i gott skick. De uppträder också med förtjusning i olika sammanhang för att visa upp vad de gjort och vad de kan.

Av svaren på föreningsenkäten framgår tydligt att huvudändamålet för militärkulturhistoriska föreningar är traditionsvård och uppträdanden. Genom att göra musikframträdanden och andra uppvisningar i tidstroga dräkter och/eller med tidstrogen utrustning vill de på detta sätt bidra till att vårda traditionen för den tidsperiod de vill spegla. Deras kamratliga samvaro bedömer jag ska ses som naturlig komponent för att nå huvudändamålet. Dock får inte förglömmas att några av föreningarna har ett ursprung som kamratförening för ett förband. Exempel på detta är *Kronprinsens husarregementes kamratförening* och *Föreningen Smålands husarer*, två föreningar som är uppkomna ur förband nedlagda på 1920-talet.

En del av föreningarna har också som ändamål att bedriva försvarsinformation. Den brukar då vara kopplat till det historiska skeende som föreningen vill visa med sin verksamhet. Att så många av föreningarna anser sig kunna lösa uppgifter åt Försvarsmakten inom traditionsvård, kamratlig samvaro och försvarsupplysning kan synas märkligt. Deras verksamhet har att göra med helt andra tidsepoker än den Försvarsmakten rör sig inom. Sannolikt är det ett uttryck för vad de kan ge myndigheten i samband med sina uppträdanden.

Ingen militärkulturhistorisk förening ser sig som ett stöd till veteraner inom försvaret. Endast två föreningar tror sig kunna göra det om så krävs. Det är *Göteborgs garnisons kamratförening* som har en museal inriktning och *Föreningen Beredskapstid* i Stockholm.

Ändamål för militärkulturhistoriska föreningar³⁰

Ändamål	Andel föreningar som stadgat detta	Andel föreningar som anser sig kunna utföra uppgifter åt Försvarsmakten inom detta område
Traditionsvård	87 %	84 %
Kamratlig samvaro	71 %	74 %
Intern försvarsinformation	35 %	35 %
Extern försvarsinformation	39 %	39 %
Veteranstöd	0 %	10 %
Vård av materiel	61 %	52 %
Spelar försvarsmusik	29 %	29 %
Uppträdanden	87 %	68 %

Medlemmar

Medlemstalen i militärkulturhistoriska föreningar varierar kraftigt. Från enstaka individer upp till 1 700 personer.

Störst är *Veteranflottiljen Föreningen Mtb-veteraner* med 1 700 medlemmar. Även *Föreningen Smålands Husarer*, *Göteborgs garnisons kamratförening*, *Militärmusiksamfundet* och *Wendes militärhistoriska förening* har flera hundra medlemmar. Medlemstalen rör sig dock i de flesta fall mellan enstaka individer upp till 150 personer.

Fördelning av medlemmar i olika åldersgrupper, mellan kön och mellan om de är/varit anställda inom Försvarsmakten är ganska likartat i föreningarna.

Åldersfördelning

	Under 61 år	61 till 75 år	Över 75 år
Andel av totala antalet medlemmar	57 %	36 %	7 %

³⁰ Underlag från föreningsenkäten

Huvuddelen av föreningarna har mer än 50 % av sina medlemmar i yrkeslivet. Det har sannolikt att göra med att medlemskapet ofta innebär någon form av fysisk aktivitet. Teknikintresset attraherar också yngre personer att gå med i föreningar som hanterar veteranfordon, veteranfartyg och veteranflygplan. Det senare kan bidra till rekrytering för Försvarsmakten.

Kopplingen till Försvarsmakten är låg bland medlemmar för militärkulturhistoriska föreningar då endast 19 % har eller har haft någon form av anställning inom Försvarsmakten. Detta gäller med undantag för *Göteborgs garnisons kamratförening* där över hälften av medlemmarna är försvarsanställda eller har varit det.

Andel kvinnor	16 %
Andel som är eller har varit anställd i Försvarsmakten	19 %

I förhållande till kamratföreningar finns det fler kvinnor i denna verksamhet. Att så är fallet beror sannolikt på att det finns inslag i verksamheten som attraherar kvinnor. Hästen tillsammans med ett historiskt intresse bidrar exempelvis till att *Föreningen Smålands husarer* idag har 32 % kvinnor i sin medlemskader.

Var femte medlem har eller har haft anställning i Försvarsmakten. Det indikerar att inresset för verksamheten är viktigare än sambandet med Försvarsmakten och dess förband.

Sammantaget kan sägas att militärkulturhistoriska föreningar i begränsad utsträckning attraherar anställda i Försvarsmakten till medlemskap.

Utrustning

Den utrustning som föreningarna disponerar tillhör dem själva, museer, stiftelser, Försvarsmakten eller enskilda individer.

Huvuddelen av föreningarna håller sig med utrustningen självt. Det gäller husarföreningar med egna hästar och seldon, carolinerföreningar som syr upp sina egna uniformer m.m. Ofta kompletterar de sin rekvisita genom lån från museer eller Försvarsmakten. I det senare fallet kan det gälla äldre uniformer som används som paraduniform. Ibland har de också understötts genom att få sidogevär och musikinstrument av förband.

De föreningar som i huvudsak använder sig av äldre krigsmateriel är *Föreningen P 5, Traditionsgruppen pjäs & motor* i Boden, *Arsenalen* i Strängnäs, *Gotlands Försvarsmuseum, Södra skåningarnas kamratförening, Veteranflottiljen* och *Swedish Air Force Historic Flight* .

Föreningen P 5 och Traditionsgruppen i Boden disponerar utgångna fordon och annan materiel ur armén. Huvuddelen av fordonen, artilleripjäser m.m. är krigsmateriel och militärt registrerade. Fordonen är garagerade inom militärt område där förbandet står för hyran. Militär besiktning genomförs av försvarets personal. Drivmedel, oljor och annan underhållsmateriel fås av förbandet.

Fartygen som Veteranflottiljen hanterar tillhör Statens maritima museer, stiftelser eller föreningar ingående i flottiljen. De är förtöjda på Gälö inom militärt område och läggs upp där under vintern. För detta betalar flottiljen hyra till Fortifikationsverket. Drivmedel och alla kostnader som har med driften av fartygen står också flottiljen självt för.

Swedish Air Force Historic Flight har egna veteranflygplan. Bland annat opererar de två Hawker Hunter, två Vampire, en J 29 och en SK 16. De disponerar även äldre stridsflygplan som gått ur krigsorganisationen men fortfarande är militärt registrerade och tillhör Försvarsmakten. I mån av plats disponerar föreningen hangarplatser på F 7 och stöds med tjänster avseende flygsäkerhet och materielunderhåll samt med flygfotogen och andra komponenter för att kunna flyga.

Föreningarnas verksamhet går i allmänhet ut på att vårda och underhålla äldre materielslag, visa upp materielen där den är uppställd eller förtöjd samt att genomföra uppvisningar.

I samband med visningar och uppträdanden informerar medlemmar vanligtvis om materielen och den tidsepok den användes i försvaret.

I nyproduktion av utrustning och underhåll av denna lägger militärkulturhistoriska föreningar i genomsnitt 1 200 manstimmar om året. I föreningar som svarar för museer kan siffran vara upp till 5 000 timmar.

De föreningar som bedriver museiverksamhet eller låter personer aktivt delta i verksamheten tar ofta betalt för detta. Dessa intäkter går oavkortat till att förvalta materielen och föreningens egna aktiviteter.

När det gäller tunga system som stridsfordon, artilleri och stridsflygplan är det en förutsättning att Försvarsmakten står för ett stöd för att dessa föreningar ska kunna driva sin verksamhet. Det föreligger dock en gråzon i vad stödet består och vem som svarar för kostnaderna av denna verksamhet. Vissa kostnader för bränsle vid uppvisningar och träning inför dessa är definierat. Det som inte är klart är alla övriga kostnader som har med garage, hangarer, förråd, materielunderhåll, besiktning m.m. Att lägga märke till är att denna typ av kostnader står Veteranflottiljen numera helt självt för.

Det finns också en ansvarsfråga som utgör en gråzon vid användning av militär materiel. Vem är ansvarig och vem står för ev. kostnader i de fall en olycka inträffar när materielen hanteras av en föreningsmedlem.

Spelningar och uppträdanden

Nästan alla militärkulturhistoriska föreningar genomför spelningar och uppvisningar. Ofta sker dessa i sammanhang med olika evenemang inom Försvarsmakten, exv. vid förbandsdagar, flygdagar och andra högtidliga tillfällen som exempelvis vid kronprinsessans bröllop.

Flera av föreningarna uppträder över hela landet. Exempelvis mönstrade Försvarsmaktens arméinspektör en skvadron husarer från samtliga husarföreningar under en allmän besöksdag på Revingehed för ett par år sedan. Vissa föreningar har också internationella engagemang. Exempelvis förekommer flera föreningar på svenskdagen i Wismar där de utgör en höjdpunkt under festligheterna.

Ur gamla artilleriregementen har uppstått föreningar som uppträder med gamla kanoner, dragna med häst alternativt fordon. Deras uppvisningar samordnas ibland med husarerna. Egna företeelser är bland annat salutskjutningar vid högtidliga tillfällen. Exempelvis står *Artilleridivisionen i Göteborg, Jämtlands fältartilleri och Wendes artilleridivision* för saluterna vid doktorspromoveringar.

Närtida historia uppmärksammas också. *Föreningen Beredskapstid 1939-1945* har haft flera uppträdanden i Stockholmsområdet, bland annat i samband med militära högtidligheter.

Föreningar med veteranfordon, -fartyg och flyg uppträder ofta ihop med dagens insatsförband i samband med besöksdagar, flygdagar m.m. De låter också utomstående följa med på turer. Exempel på detta är *Veteranflottiljen* som låter företag eller andra organisationer följa med på turer genom Stockholms skärgård. För detta brukar man ta betalt för att finansiera sitt underhåll och drivmedel.

Musikkårer i tidsenliga dräkter är populära inslag i allt från spelningar på akademiers högtidsdagar till ceremonier vid förband. Ibland utgör de också ett komplement till Försvarsmusiken och uppträder i samma uniformer som förbandets soldater. Ett exempel på detta är *Svea Livgardes Fältpiparkår* som stöds med uniformer och tillbehör av förbandet.

Föreningar som driver egna museer är *Södermanlands regementes museiförening* och *Wendes militärhistoriska förening*. Det gäller militärfordonsmuseet Arsenalen i Strängnäs och Artillerimuseet i Kristianstad.

Verksamheten i militärkulturhistoriska föreningar

	Deltar i antal ceremonier per år	Antal musikframträdanden per år	Andel uppvisningar per år
Genomsnitt per förening	4,2	13	14

Sammantaget kan sägas att föreningarna är aktiva i sin verksamhet. Allra helst med vetskapen om att deras verksamhet i huvudsak bedrivs på fritiden.

Föreningar som är särskilt aktiva är *Bohus Elfsborghs Caroliner*, *Carlscrona volontaireregemente*, *Föreningen Smålands Husarer*, husarföreningarna i Skåne, *Kronobergarnas Drillcorps*, *Pipes and Drums* i Göteborg, *Skånska Husarsextetten*, *Smålands Karoliner*, *Wendes artilleridivision* och *Westgiötha Gustavianer* med mellan 25 till 50 uppträdanden per år.

Genom sin verksamhet anser föreningarna att de bedriver traditionsvård, kamratlig samvaro och informerar om försvaret.

Försvarsinformation

Militärkulturhistoriska föreningar är aktiva med att genomföra föredrag och studiebesök. Cirka 70 % av föreningarna bedriver någon form av intern försvarsinformation och cirka hälften gör det i extern form.

Den information man bedriver är kopplat till både uppträdanden och museer. Ofta besöker olika sällskap platsen där materielen förvaras, i museer eller andra platser. Det man berättar då om är som regel fakta och minnen runt tiden när materielen användes. Genom att låta utomstående åka med eller i vissa fall få köra materielen anser man sig indirekt påverka försvarsintresset och vara en del av förankring av dagens försvar hos allmänheten.

Föredrag och studiebesök i militärkulturhistoriska föreningar

	Antal interna föredrag	Antal externa föredrag	Studiebesök
Genomsnitt per förening	3,8	4,3	1,6
Genomsnittligt deltagande	11 % av medlemmarna	56 personer	20 personer

Min bedömning är att föredrag och studiebesök av militärkulturhistoriska föreningar i huvudsak har historiskt syfte och är inriktade på samma tidsepok som föreningens verksamhet. Detta gör att nyttan för Försvarsmakten och dess verksamhet i detta hänseende måste ses som begränsad.

Kommunikation

Militärkulturhistoriska föreningar kommunicerar sina medlemmar i huvudsak i elektronisk form.

Frekvens och andel brevutskick skiljer sig från kamratföreningar. Antalet utskick är avsevärt fler och betydligt mindre i pappersform. Endast en fjärdedel av föreningarna håller sig med egen tidning och förlitar sig istället på sin hemsida. Detta beror sannolikt på låga medlemstal parat med den utåtriktade verksamhet som föreningarna bedriver.

Betydelsen av denna kommunikation för att sprida information om dagens försvar är sannolikt liten när man analyserar innehållet i den försvarsinformation som ges.

Kommunikation inom militärkulturhistoriska föreningar

	Utskick per förening	Egen tidning	Samproducerad tidning	Hemsida
Antal/andel	12,4	23 %	10 %	71 %
I pappersform	55 %	70 %		
I elektronisk form	77 %	30 %		

Ekonomi

Ekonomi för militärkulturhistoriska föreningar är svårbedömd. Dels för att de använder sig av försvarets materiel och tjänster, dels för att jag saknat ett fullständigt underlag om verksamheten.

För de flesta av föreningarna bygger ekonomin på egeninsatser från medlemmar som arbetar ideellt och lägger ner både tid och pengar för att hålla sig med den utrustning som krävs.

Kostnaderna för att underhålla, drifhålla och visa upp stridsfordon, -fartyg och flygplan är sannolikt betydande. I detta avseende saknas material för att bedöma kostnaden. Likaså finns det här en gråzon mellan vad som är militär resp. civil verksamhet. Veteranflygutredningen har uppskattat kostnaden för Försvarsmaktens eget veteranflyg till cirka fem miljoner kronor om året.

Militärkulturhistoriska föreningars ekonomi

Genomsnittlig medlemsavgift	Kapital över 1 Mkr	Eget föreningshus	Egna inventarier	Styrelsearvode	Ersätter för resor	Ersätter för förlo-rad arbetsinkomst
343 kr	29 %	35 %	61 %	0 %	52 %	6 %

De intäkter föreningarna har om man bortser från stödet från Försvarsmakten är medlemsavgifter, avgifter från besökare samt sponsring från företag och andra organisationer.

Medlemsavgifterna ligger normalt på mellan 100 till 250 kronor. Några föreningar sticker ut med betydligt högre avgift, som högst 4 000 kronor om året.

De föreningshus som föreningarna har är i många fall lokaler som förbanden ställer till förfogande. Inventarierna är i huvudsak ägda av dem. I vissa fall tillhandahåller museer och förband äldre uniformsartiklar, vapen och fordon.

De ersättningar som betalas ut är för längre resor och förlorad arbetsinkomst för medlemmar vilkas närvaro har betydelse vid uppträdanden m.m.

Min bedömning är att flera av de militärkulturhistoriska föreningarna har en begränsad ekonomi och i viss mån är beroende av ett stöd. I första hand är det frågan om lokaler för att förvara utrustning och ibland mark för att genomföra sin träning på. För att föreningarna ska kunna uppträda vid militära förband är de ibland beroende av transporter alternativt ekonomisk ersättning för uppkomna utgifter. Det finns en gråzon till Försvarmakten avseende kostnader för framför allt veteranfordon och veteranflyg.

Slutsats

Min slutsats är att militärkulturhistoriska föreningar är aktiva och genomför ett antal spelningar och uppvisningar i historiska dräkter med tidsenlig utrustning.

Det som rekryterar medlemmar är intresset för verksamheten och inte försvarsintresset.

En del föreningar engageras av förband för uppträdanden i olika militära sammanhang som ceremonier, förbandsdagar m.m. De är uppskattade för detta och i många fall drar de publik, vilket i förlängningen kan bidra till Försvarmaktens rekrytering.

I flera fall är föreningarna i viss mån beroende av Försvarmaktens stöd för sin verksamhet. Min bedömning är att flertalet av dem bör kunna säkra sin verksamhet och existens genom egeninsatser och andra sponsorer.

Undantaget kan vara militärkulturhistoriska föreningar som har tyngre militära materielsystem i sin verksamhet. Hur beroende de är av stöd för detta behöver analyseras vidare. Det är både en ansvarsmässig och en kostnadsmässig gråzon runt denna verksamhet.

5.6 Föreningarnas förväntningar

Mitt intryck efter genomförda intervjuer och analys av föreningsenkäten är att föreningarna överlag har förväntningar på Försvarmakten och att min utredning ska bidra till någon form av resultat.

Huvudintrycket är att föreningarna överlag är nöjda med vad får idag och önskar att nuvarande samverkan och stöd från förband kan bestå. De är angelägna om att få uppskattning och ett erkännande från Försvarmaktens sida.

En majoritet av föreningarna förväntar sig att Försvarmakten ska inse och ta tillvara den resurs de besitter. Framför allt framförs sådana synpunkter av föreningar för nedlagda förband.

Flera föreningar anser att lika viktigt som att få uppskattning är att få regler som skapar likformighet i stödet och en rättvisare fördelning. Överlag anses reglerna vara alltför otydliga och att föreningar med likartad verksamhet behandlas på olika sätt.

Allmänt tycker föreningarna att de kan bidra mer med försvarsinformation. Inte som informatörer utan mer att genom sin kompetens och insikt på ett mer utvecklat sätt kunna verka för att information om försvaret sprids till en bredare publik.

Många anser att informationen idag hålls alltför centralt och är för knapphändig. Av det skälet bör information på ett bättre sätt än för närvarande spridas till föreningarna och deras medlemmar. Därmed finns möjlighet att föreningarna kan reagera i tid och kunna hålla möten om aktuella ämnen med stöd av intressanta föredraghållare. Samma sak gäller innehåll i föreningstidningar och på hemsidor. Ett återskapande av förbandstidningar är ett starkt önskemål.

5.7 Sammanfattande slutsats

Kamratföreningar och deras verksamhet har ett starkt samband med Försvarsmakten och dess förband.

Militärkulturhistoriska föreningar bedriver en verksamhet som är av historiskt värde och har i mindre utsträckning eller inte alls något samband med dagens försvar.

I huvudsak är kamratföreningar beroende av någon form av stöd eller ersättning från Försvarsmakten om de i sin tur ska kunna utgöra ett stöd. Det finns en gråzon mellan vad som ska betraktas som stöd resp. utgöra ersättning för något som Försvarsmakten beställt.

I viss mån är militärkulturhistoriska föreningar beroende av Försvarsmaktens stöd. Några behöver ett stöd från annat håll om de ska kunna bedriva sin verksamhet med samma inriktning och på samma nivå som idag. Det finns en gråzon både ansvars- och kostnadsmässigt för föreningar som använder tyngre militär materiel.

Dagens nivå på stöd eller ersättning får anses vara rimlig för det som görs. Om en satsning ska göras är det inom områdena kommunikation och veteranstöd.

Överlag finns ett behov av uppskattning för det man gör.

6 Kamratföreningar ur ett nordiskt perspektiv

6.1 Nordiskt samarbete

Ett nordiskt samarbete mellan enskilda kamratföreningar i de fyra nordiska länderna har förekommit sedan lång tid tillbaka. Först efter andra världskriget tog det en organiserad form.

Från början var syftet med verksamheten att manifesteras samförstånd och fördjupa vänskapen mellan länderna inom ett samhällsområde, det militära, där detta inte alltid varit ett honnörssord. Numera har syftet mer förskjutits till att vara en del av den nordiska gemenskapen.

På norskt initiativ genomfördes det första nordiska kamratföreningsmötet 1948 i Oslo. Sammantaget kom ett femtiotal deltagare från Danmark, Sverige och Norge. Finland hade vid denna tidpunkt inte möjlighet att delta, bland annat för att fredstraktatet efter kriget begränsade denna typ av verksamhet. Nästa möte hölls i Danmark 1949 och sedan dess cirkulerar mötena vartannat år mellan länderna³¹.

Varje möte kräver omfattande förberedelser. Representanter för de fyra ländernas riksorganisationer träffas cirka ett år i förväg på den aktuella orten och går igenom programmet och klarar ut praktiska frågor. Mötena genomförs på militära etablissemang, dels för att få en glimt av värdlandets militära verksamhet, dels för att det är ekonomiskt fördelaktigt. Omkring 250 deltagare brukar härbärgas i fyra dagar i kaserner eller övningsläger.

När mötet genomfördes 2010 stod Sverige för värdskapet. Mötet var förlagt till Karlskrona med Marinbasen som värdförband. Stödet från Försvarmakten bestod vid detta tillfälle av lokaler för genomgångar och avslutningsbankett, logi i kasernerna, transporter och vissa visningar. Deltagarna eller deras föreningar fick själva stå för kostnaden för resor till och från Karlskrona samt för alla måltider.

6.2 Danmark

Danmark har den äldsta och mest utvecklade kamratföreningsverksamheten i Norden. Deltagare i kriget 1848-1850 bildade redan 1859 en sammanslutning med namnet *De danske Vaapenbrødre*. I våra dagar skulle vi kalla en sådan sammanslutning för en veteranorganisation eftersom medlemskapet var begränsat till dem som varit i militär tjänst under kriget.

En riksorganisation bildas 1936, *Danske Soldatforeningers Landsraad*. Syftet var att ta tillvara de värnpliktigas och numera menigas sak under tjänstgöring. Verksamheten kunde, om än med stora svårigheter, upprätthållas under den tyska ockupationen 1940-1945. Beskyddare av organisationen är drottning Margarethe II. Organisationen har 28 lokalföreningar och dess högsta beslutande organ är det årliga landsrådsmötet.

---

³¹ Finland kom med 1965 och det första mötet i Finland genomfördes 1973 i Parola.

Danmarks *Marineforening* som bildades 1913 är en stödförening för det danska sjöförsvaret. Man är fristående från den *Danske Soldaterforeningers Landsraad* men har ett samarbete med dem, bland annat vid de nordiska mötena. Detsamma gäller *Flyvevåbnets Soldatforening* som stiftades 1940³².

Sammantaget fanns det 1995 cirka 50 000 medlemmar i den danska kamratföreningsrörelsen.

6.3 Finland

På 1920- och 1930-talen grundades många traditionsföreningar, baserade på vapenslag i Finland. Den äldsta ännu verksamma föreningen är från 1926, *Karelska Gardets Gille*. Från dessa föreningar härstammar de flesta av nuvarande gillen.

Efter att verksamheten legat nere efter andra världskriget väcktes på nytt tankarna under 1950-talet att bilda gillen. Den första förening som använde denna benämning var *Karjalan Kaartin Kilta*³³ år 1957.

Syftet med föreningarna var att upprätthålla försvarsviljan och att vara ett föreningsband mellan förbanden och reserven. För reservisterna var det viktigt att ha denna länk med sitt förband och de aktiva kamraterna. Det gällde även att vårda traditioner, stödja veteraner och värnpliktiga. Från början var det speciellt viktigt att få med de meniga soldaterna eftersom gillena var de enda som då bedrev frivillig försvarsverksamhet. Idag finns det även andra frivilligorganisationer, om än i begränsad omfattning.

Bildandet av gillena sammanföll med det finska försvarets strävan till nya kanaler med övriga samhället. Verksamheten stöttade sålunda av Försvarsmakten och görs så än idag.

En riksorganisation kom till 1963, *Försvarsgillenas förbund*³⁴. Dess syfte är att öka medborgarnas försvarsvilja. Det gör man genom att årligen välja ett tema för sin verksamhet och föra ut det på seminarier. I övrigt svarar man för publikationer, utställningar, idrotts- och utbildningsverksamhet. Förbundet är indelat i tretton distrikt och har 100-talet anslutna föreningar.

Antalet medlemmar var år 1995 drygt 30 000.

6.4 Norge

Den norska kamratföreningsrörelsen startade 1934 då *Jaegerkorpsets Soldatforening* stiftades som första förening.

Föreningarna i Norge har tillkommit under tre perioder.

---

³² Kuriosa är att föreningen bildades den 11 april, två dagar efter den tyska inmarschen.

³³ Hakkapeliittaföreningen.

³⁴ Maanpuolustuskiltojen liitto

Den första var 1938-1939 då tre föreningar tillkom, bland annat *Kystartilleriets Soldatforening* i Oslo.

Den andra var 1948-1950 då bland annat *Norges Orlogsforbund* och *Norges Gardistforbund* stiftades.

Den tredje var under 1970-talet med *Haerens Sambands Kameratforening* och *Transportregimentets Soldatforening*. I sen tid, 1994 tillkom kavalleriets förening, *Norske Dragoner*.

I den sista halvan av 1930-talet kände de dåvarande fyra föreningarna ett starkt behov av samarbete och de bildade *Norges Soldatforbund* den 30 mars 1940. Den tyska invasionen och ockupationen gjorde naturligtvis arbetet inom förbundet både inaktuellt och omöjligt. Arbetet återupptogs efter kriget och 1973 ändrades namnet till *Norges Militære Kameratforeningers Forbund (NMKF)*.

De norska föreningarna är i regel rikstäckande och har egentligen inga lokala sammanslutningar. Det finns ett tiotal föreningar som alla är anslutna till riksförbundet. Vid årsskiftet 2010/2011 hade NMKF elva anslutna föreningar och förbund med sammantaget 5 000 medlemmar.

I Norge får enstaka kamratföreningar inget ekonomiskt stöd av *Forsvaret*. Flera av dem stötts i stället av en militär garnison med lokaler, porto m.m.

Veteranarbetet är prioriterat i det norska försvaret. Riksförbundet NMFK får därför ett direkt ekonomiskt stöd genom *Forsvarets Veteranadministrasjon*. Beloppet varierar år från år och är baserat på en ansökan som är avhängig av aktiviteterna. Därutöver får NMKF stöd med kontorslokaler, el, telefon, porto etc.

7 Dagens stöd till föreningarna

7.1 Vem stödjer och vad består stödet i

Föreningarna stöds av ett antal intressenter. De är Försvarsmakten, SFHM, SMM, stiftelser, företag, enskilda individer m.fl. I huvudsak kommer stödet från Försvarsmakten och till viss del från museerna i form av materiellt stöd. I ett par fall kommer stödet från annat håll och redovisas inte i denna utredning. Det gäller främst *Veteranflottiljen* och *Swedish Air Force Historic Flight*. Museernas stöd är i huvudsak begränsat till att låna ut materiel och upplåta förråd samt att ingå i SMHA marknadsföring. Några kontanta medel går inte den vägen. Förhållandet mellan museer och föreningar framgår av avsnitt 4.5.

Inom Försvarsmakten skiljer sig stödet i betydande grad. Dels mellan förband, dels i form. Vissa förband stödjer föreningar på bredden, både dem som direkt är knutna till förbandet och dem som man bevarar traditioner för. Andra förband stödjer bara föreningar som är direkt knutna till förbandet. Formerna för stöd är flera. De är stöd med tjänster, i natura, ersättning för föreningsutgifter och rena kontantstöd. En del stöd går ut centralt men de flesta sker från förband. Inom högkvarteret utgår också stöd från flera olika enheter och är inte samordnat.

Underlag för hur Försvarsmaktens stöd är organiserat och vad det omfattar har inhämtats av högkvarteret under 2010 i form av en enkät *Begäran om underlag inför Försvarsmaktens utredning om stöd till kamratföreningar*³⁵. Som tidigare konstaterats kan allt inte betraktas som ett stöd utan i mångt och mycket är det också en ersättning för gjorda tjänster.

För att komplettera högkvarterets enkät har jag också inhämtat underlag från föreningarna. Det gjordes i den enkät som delvis redovisats i kapitel 5.

Samstämmigheten mellan dessa båda enkäter är relativt god. Dock framkommer av föreningsenkäten att i vissa fall utgår mer stöd eller ersättningar än vad förbandsenkäten redovisar. I några fall förekommer också divergerande uppgifter mellan enkäterna. Dessutom kan antas att kostnaden är större än vad som rapporterats, dels beroende på att alla åtgärder inte kvantifierats i ekonomiska termer, dels beroende på att några föreningar inte svarat på föreningsenkäten.

För att få fram Försvarsmaktens kostnader för föreningarnas verksamhet har jag till delar fått kvantifiera och uppskatta kostnaden. I sådana fall har ekonomin beräknats utifrån vad andra förband/föreningar har angett som kostnad för samma åtgärd. Slutligen har jag gjort en sammanvägning av de båda enkäterna kompletterat med underlag från mina intervjuer.

Sammantaget kan sägas att exaktheten i redovisade siffror är en chimär. Däremot bedömer jag att storleken på olika stöd är relevant, med undantag för kostnader som vissa militärkulturhistoriska föreningar har för drift av tunga materielsystem tillhöriga Försvarsmakten.

---

³⁵ FM 2010-01-21 HKV 16 528:50259

Det stöd eller det sätt som föreningarna ersätts av Försvarmakten är följande:

- Tillfälliga lokaler för möten och sammanträden.
- Fasta lokaler för föreningsverksamhet, expedition, förvaring av materiel, uppställning av materiel, arkiv m.m.
- Medlemsutskick.
- Tillgång till fordon för transporter.
- Garage, hangarer, förråd, drivmedel och andra underhållsresurser för veteranfordon och veteranflyg.
- Besiktningar av veteranflyg och veteranfordon.
- Måltider eller andra förnödenheter.
- Tryckning av föreningstidning.
- Kontanta medel.

I vissa fall är ovanstående reglerat i någon form av avtal mellan förband och förening. I dessa anges vad som förväntas av båda parterna, bland annat vilka konkreta uppgifter som föreningen förväntas lösa.

Ett antal föreningar får överhuvudtaget inget stöd eller någon form av ersättning.

7.2 Lokaler

Andelen föreningar som disponerar lokaler utan kostnad är relativt liten. Delvis kan det bero på att en del föreningar har egna föreningslokaler eller hus som de bekostat själva eller får disponera lokaler av annan än Försvarmakten. Delvis kan det bero på att många föreningar driver sin verksamhet långt från militära förband. Utbildningsgrupper och motsvarande som finns på stor geografisk bredd har inte samma möjligheter att låna ut lokaler.

Förvånande är de kostnader som vissa föreningar uppger för hyror av lokaler vid förband. Till del kan det bero på hur förbanden uppfattar dagens regelsystem. Det kan det bero på interndebiteringar.

I de fall en förening får disponera egna lokaler utan kostnad inom militärt område är det vanligtvis lokaler som förbandet ändå inte använder. Stora garnisoner har i de flesta fall denna möjlighet. Som motiv anges att de inte kan minska sina kostnader genom att säga upp fastigheten eller att på annat sätt avyttra den. Detta gör att exempelvis I 19 kan avdela ett antal lokaler till föreningarna i Boden, Livgardet detsamma för sina föreningar, Försvarsmedicincentrum för föreningar i Göteborg och Ing 2 för fyra föreningar i Eksjö. Marinbasen gör detsamma för tre föreningar i Karlskrona liksom Luftstridsskolan i Uppsala för ett par föreningar.

Försvarsmaktens lokalstöd

Föreningen får	Kamratföreningar	Militärkulturhistoriska föreningar
Egen lokal för föreningsverksamhet utan kostnad	21 %	35 %
Hyra dito	14 %	23 %
Tillfällig lokal för möten utan kostnad	41 %	32 %
Hyra dito	18 %	6 %
Eget förråd/garage/hangar utan kostnad	31 %	61 %
Hyra dito	4 %	13 %

Försvarsmaktens sammantagna kostnad för att låna ut lokaler är bedömd till cirka 1,1 miljoner kronor. Sannolikt är denna siffra lågt räknad för den är i flera fall schablonberäknad. Den exakta siffran kan i sammanhanget vara relativt ointressant om förbanden ändå har utgiften. Undantag är då kostnader för media.

Försvarsmaktens kostnad för lokalstöd

	Kamratföreningar	Militärkulturhistoriska föreningar
Uppskattad kostnad i kronor	717 000	352 000

7.3 Materiella kostnader

Värdet av det materiella stödet går inte att beräkna. Ej heller för de tjänster som är förknippat med detta. Det har att göra med den gråzon som finns mellan vad som är militär resp. civil verksamhet när föreningar använder sig av äldre krigsmateriel och vad som därvid ska hänföras till Försvarsmakten resp. föreningarna.

För att få dessa kostnader verifierade krävs en särskild utredning.

7.4 Transporter

Försvarsmaktens stöd med transporter omfattar fri tillgång till bilar, bussar, lastbilar och andra fordon samt drivmedel till veteranfordon och veteranflyg.

Föreningsenkäten visar att det är i begränsad omfattning föreningar får disponera fordon utan kostnad. I huvudsak är det föreningar som finns i de stora garnisonsorterna. Oftast rör det sig om busstransporter men också av enstaka lån av bilar.

När en förening hyr fordon av förband kan det röra sig om att ersätta förbandet för exv. en utgift för en buss. Det går heller inte att utesluta interndebitering.

Försvarsmaktens stöd med transporter

Föreningen får	Kamratföreningar	Militärkulturhistoriska föreningar
Disponera fordon utan kostnad	9 %	10 %
Hyra dito	11 %	13 %

Kostnaderna för transporter är grovt uppskattade av mig och bygger på en bedömning om att de uppstår vid ett par tillfällen om året. För kamratföreningar och flertalet militärkulturhistoriska föreningar är det fråga om lån av bilar och bussar. För föreningar med veteranfordon och veteranflyg gäller det fri tillgång till vårdmateriel, smörjoljor, drivmedel, besiktningar m.m. Ungefär halva posten utgörs av flygfotogen som ett par föreningar får i samband med uppvisningar.

Försvarsmaktens kostnader för transporter

	Kamratföreningar	Militärkulturhistoriska föreningar
Uppskattad kostnad i kronor	97 000	223 000

Sammantaget synes förbanden vara restriktiva med att stödja eller ersätta föreningar med transporter. Grovt är kostnaden uppskattad till cirka 0,3 miljoner kronor om året.

7.5 Förplägnad och logi

Förband tillhandahåller ibland föreningar gratis logi och fria måltider vid möten och sammankomster. De sker vanligtvis inom kasernområdena.

Vid vissa utflykter, studiebesök motsv. förekommer det att föreningar får sin förplägnad från förband.

Försvarsmaktens stöd med förplägnad

Föreningen får	Kamratföreningar	Militärkulturhistoriska föreningar
Måltid utan kostnad	1 %	10 %
Subventionerad måltid	1 %	0 %
Betala för sin måltid	25 %	19 %
Förnödenheter utan kostnad	1 %	0 %
Betala för förnödenheter	12 %	29 %

Det underlag jag har visar att i de allra flesta fall får föreningar vare sig måltider eller förnödenheter till subventionerat pris eller helt gratis. Ofta betalar föreningarna eller medlemmarna för sig.

Att en del militärkulturhistoriska föreningar får måltider utan kostnad har oftast att göra med uppvisningar eller spelningar som förbundet ersätter med en måltid liksom för transporten till uppvisningsplatsen.

Något underlag för fri logi i samband med föreningsträffar, förbandsdagar motsv. har inte hämtats in. Enligt min bedömning förekommer det vid enstaka tillfällen och då i form av en säng på ett logement.

Försvarsmaktens kostnader för förplägnad

	Kamratföreningar	Militärkulturhistoriska föreningar
Uppskattad kostnad i kronor	36 000	15 000

Försvarsmaktens sammantagna kostnad för förplägnad är obetydlig och bedöms vara under 100 000 kronor om året.

7.6 Administrativt stöd

Administrativt stöd från Försvarmaktens sida är i de allra flesta fall stöd med medlemsutskick i någon form. Det kan vara hela kedjan med kopiering, paketering, kuvert och porto eller någon del av dessa komponenter.

I enstaka fall kan förbanden stödja med skrivhjälp. Då rör det sig i regel om historieverk.

Försvarmaktens administrativa stöd

Föreningen får	Kamratföreningar	Militärkulturhistoriska föreningar
Kopiera utan kostnad	40 %	19 %
Betala för sin kopiering	27 %	13 %
Kuvert och porto utan kostnad	42 %	6 %

Av min undersökning framgår att förbanden hanterar föreningar olika när det gäller utskick. I större garnisoner där FMLOG står för kopieringsresurserna får föreningar regelmässigt betala för sig medan på andra platser görs samma sak utan kostnad.

Det ska heller inte uteslutas att en hel del kopiering och utskick genomförs av medlemmar som är anställda vid förbanden.

Kostnaden för utskick har beräknats utifrån antal medlemmar en förening har och antal utskick den gör. Det enskilda utskicket har värderats till 15 kronor. Ett tal som refererar till vad vissa förband har angett för värde på sina utskick.

Försvarmaktens kostnader för administrativt stöd

	Kamratföreningar	Militärkulturhistoriska föreningar
Uppskattad kostnad i kronor	1 019 350	29 415

Försvarmaktens kostnad för alla utskick som föreningar gör är på cirka en miljon kronor om året. För myndigheten kanske en obetydlig post men för föreningarna av stort värde. Tas denna kostnad inom föreningsbudgetar kommer det sannolikt för många föreningar att omöjliggöra utgivning av egen tidning eller mer omfattande information.

7.7 Kontanta medel

Försvarsmakten använder sig av två sätt att betala ut kontanta medel. Antingen får en förening en ekonomisk nivå att röra sig inom eller så får den ett kontantbelopp. I det första fallet sker utbetalning genom att förband betalar fakturan för en utgift en förening haft. I det andra sker en utbetalning till en förening mot avsett kontantbelopp.

I en del fall är det ekonomiska beloppet reglerat i ett avtal mellan förband och förening. Avtalen är i dessa fall uppbyggda så att stödet eller ersättningen från resp. part är angivet i någon form.

Försvarsmaktens ekonomiska stöd

Föreningen får	Kamratföreningar	Militärkulturhistoriska föreningar
Kontanta medel i någon form	27 %	13 %

Antalet föreningar som får ett ekonomiskt stöd är litet i förhållande till antalet föreningar som får ett stöd i någon form. I huvudsak är det kamratföreningar som har denna stödform.

Motivet för ett ekonomiskt stöd är att det är lätt att räkna av mot uppgifter eller verksamhet som förbanden vill få stöd med. Redovisningsmässigt anses det också mer hanterbart i Försvarsmaktens nya redovisningssystem PRIO. Det är också en stödform som är lämpad för föreningar som har sitt säte på annan geografisk plats än förbandet.

Det förekommer att föreningar både får ett ekonomiskt stöd och förmåner i natura. Det senare i form av utskick till medlemmar, fria lokaler och lån av enstaka fordon. Att så är fallet beror sannolikt på att vissa uppgifter kan vara svåra att mäta och naturaförmånen synes vara en naturligare ersättningsform.

Av underlaget framgår också att det finns föreningar som vare sig får naturaförmåner eller ekonomiska bidrag från Försvarsmakten. Det rör sig oftast om föreningar tillhörande nedlagda förband och vars minne bevaras av alternativt vars traditioner förs av annat förband. Exempel på sådana föreningar är *Livgrenadjärföreningen* i Linköping och *Kamratföreningen Norrlandsartillerister* i Östersund.

Försvarsmaktens stöd i kontanta medel

	Kamratföreningar	Militärkulturhistoriska föreningar
Uppskattad kostnad i kronor	1 016 000	230 000

Av den miljon kronor som 30 kamratföreningar får i ekonomiskt stöd utgörs cirka 350 000 kronor av stöd till *Fredsbaskrarna*. Det är ett stöd som insatsledningen i högkvarteret betalar Fredsbaskrarna för att utbilda kamratstödare till veteraner. Dessa personer ska sedan finnas över hela landet. Övriga kamratföreningar med kontantstöd får i snitt cirka 23 000 kronor per förening.

Det ekonomiska stödet till militärkulturhistoriska föreningar är fördelat till sju föreningar med ett snittvärde på 29 000 kronor. Ett exempel är *Svensk flyghistorisk förening* som får 20 000 kronor om året av högkvarteret för att sköta flygvapnets traditionsrum i Tre Vapen på Gärdet.

Stor del av det ekonomiska stödet är riktat mot specifika uppgifter och ska återredovisas till förbanden.

7.8 Sammanfattande slutsats

Försvarsmakten kostnad för föreningarnas verksamhet, inklusive ett påslag för underskattade siffror och att vissa föreningar saknas i redovisningen har jag värderat till cirka fyra miljoner kronor om året. Det fördelar sig med tre miljoner kronor till kamratföreningar och med en miljon kronor till militärkulturhistoriska föreningar.

Försvarsmaktens kostnader (en uppskattning i kronor)

För	Totalt för alla föreningar	Kamratföreningar	Militärkulturhistoriska föreningar
Kontant utbetalning	1 246 000	1 016 000	230 000
Utskick	1 048 765	1 019 350	29 415
Lokaler	1 069 000	717 000	352 000
Transporter	320 000	97 000	223 000
Måltider	51 000	36 000	15 000
Summor	3 734 765	2 885 350	849 415
Inkl. dolda kostnader och övriga föreningar	4 000 000		

Huvuddelen av kostnaden, cirka 70 % är i natura. För kamratföreningar är lokaler, utskick och kontanta medel den dominerande stöd- eller ersättningsformen. För militärkulturhistoriska föreningar fördelar det sig jämnt mellan lokaler, transporter och kontanta medel.

För Försvarsmakten är kostnaderna för denna verksamhet en bråkdel av förbandsbudgetarna. För föreningarna i de flesta fall en förutsättning för att de ska kunna bedriva en aktiv verksamhet och utgöra ett stöd för Försvarsmakten.

8 Försvarsmaktens nytta av föreningarna

8.1 Som traditionsvårdare

Den första frågan man ställer sig är om Försvarsmakten har uppgift att bevara och vårda sina traditioner? Är det inte enbart en uppgift för museer?

Svaret på frågorna är ett både och. Att museal verksamhet i större omfattning och i organiserad form tillhör kulturområdet råder ingen tvekan om. Inte minst för att det ska vara tillgängligt för allmänheten och för att avskilja kostnader för sådan verksamhet från den militära budgeten. Att förbanden också ska vårda sina traditioner råder heller ingen tvekan om. Inte minst för att det har betydelse för samhörighet och förbandsanda. Dessutom finns det en enkel tes som talar för detta. Den som inte vet viken plattform man står på kan få svårt att verka på avsett sätt. Utan den historiska bakgrunden kan handlingen ibland slå blint. Jämför med bilföraren som kör sin bil utan att någonsin titta bakåt.

I ett internationellt perspektiv finns många exempel på nationer vars förband vårdar sina traditioner, just för att uppnå samhörighet och förbandsanda. De firar sina historiska händelser, de tar hand om sina veteraner, de har sina traditionsrum eller förbandsmuseer, de behåller sina seder, de behåller sina förbandsnamn oavsett hur verksamheten utvecklas över tiden. I det senare fallet är engelsmännen unika. Inte minst för att de till och med behåller sina förband, trots att all verksamhet och organisation sedan länge legat nere. Det som finns kvar är ändå en förbandschef om än med låg grad.

Vården av förbandstraditioner är inte lika utvecklad i Sverige som i andra länder. En 200-årig fred är naturligtvis en bidragande orsak. Ändå finns det en utbredd traditionsvård som kanske inte i den allmänna belysningen är särskilt känd. För även i Sverige firar förbanden viktiga händelser i sin historia, de minneshåller tragiska olyckor, de har traditionsrum³⁶, de visar upp sin historia vid större ceremonier, de dokumenterar sin historia i historieverk eller minnesböcker, de har sina fanor och andra attribut m.m. Slaget vid Lund 1676 är ett exempel på historisk händelse vilket flera av dagens förband minneshåller eller firar. Minneshållningen av besättningen på ubåten Ulven som förolyckades 1943 är ett annat exempel. F 21 flygmuseum som på ett utmärkt sätt beskriver förbandets historia och frivilligkårens flyginsatser i Finland under andra världskriget är ett tredje exempel. Husarernas medverkan i P 7 besöksdag på Revingehed och veteranflygets uppvisningar i samband med flottiljernas flygdagar är ett fjärde exempel.

Försvarsmakten anser att vården av förbandens traditioner är viktigt och har reglerat ansvaret för detta. I en kommande remiss³⁷ kommer bland annat på nytt att regleras vilka förband som ska traditionsvårda eller bevara minnet för nedlagda förband. Med traditionsvård menas då att det existerande förbandet på något sätt ska bära det nedlagda förbandets fälttecken, införliva dess traditionsföremål m.m. Med bevara minnet menas att det existerande förbandet ska hågkomma det nedlagda förbandets högtidsdag, vårda dess minnesmärken m.m.

---

³⁶ Benämning idag för mindre förbandsmuseer som finns inom kasernområden och inte utan särskild åtgärd är tillgänglig för utomstående.

³⁷ Avses sändas ut av PROD FÖRB i högkvarteret under våren.

Ett existerande förband som högtidlighåller vissa viktiga händelser i ett nedlagt förbands historia får i vissa fall stöd av det nedlagda förbandets kamratförening. Exempel på en sådan händelse är drunkningsolyckan i Armasjärvi under andra världskriget där ett stort antal soldater omkom när nu nedlagda Ing 3 skulle färja dem över sjön. Idag sköts minnesstenen och minneshålls händelsen av I 19 i Boden med stöd av bland annat Ing 3 kamratförening. En annan händelse är när ett Lansensplan från en numera nedlagd flottilj störtade i boningshuset hos en familj i Kolsva och hela familjen omkom. Den händelsen minneshålls regelbundet. Nu senast av flygvapeninspektören med stöd av en existerande flottilj och kamratföreningen från F 1 i Västerås.

De personella resurser som förbanden har för traditionsvård är ytterst begränsade. I regel är det en deltidsuppgift för någon inom förbandet som vanligtvis har ytterst lite tid att ägna åt detta. Vad jag kan uppfatta är förbanden beroende av ett stöd från utomstående för att traditionsvården ska fungera på ett tillfredsställande sätt. Här är framförallt kamratföreningarna en tillgång. En tillgång som förbanden både direkt eller indirekt använder sig av.

Att lotten faller på kamratföreningar är naturligt eftersom de har en samhörighet med förbandet. De allra flesta kamratföreningar har till och med stadgat att de ska bevara förbandet traditioner. Om inte förbanden ger konkreta uppgifter är det heller inte ovanligt att föreningar självmant tar sig an traditionsbevarande uppgifter. Någon konkurrens med andra är det sällan tal om i dessa sammanhang. Vem kan inte vara bättre att utföra denna typ av uppgifter än den som upplevt en händelse eller verkat i det tidsperspektiv som ska traditions hållas. När man sedan behöver professionell hjälp med att skriva eller trycka en bok eller tvätta en minnessten tas ändå hjälp utifrån de regler som finns.

Förutom det som förbanden står för och gör har även de fristående förbandsmuseerna ett värde för traditionsvården. De drivs numera antingen genom statliga anslag, stiftelser eller föreningar eller i en kombination av detta. De medel som fås från dessa håll är oftast begränsade och museerna är beroende av ett ideellt stöd från enskilda eller föreningar. På många håll gör här medlemmar ur kamratföreningar ovärderliga insatser. Utan ersättning sköter de museernas föremål, de inventerar dem, de visar upp dem och de svarar för reception m.m. Bra exempel på detta är *Wendes militärkulturhistoriska förening* som stödjer Artillerimuseet i Kristianstad, *Södermanlands regementes museiförening* som stödjer Arsenalen i Strängnäs, Kamratföreningarna i Östersund som stödjer Optands Teknikland. *F 10 kamratförening* driver också ett eget och mycket uppskattat museum i Ängelholm. *Veteranflottiljen* på Gålö med tioalet fartyg är ett uppskattat besöksmål och föreningen har också som ett mål att bli ett nationellt försvarsmuseum.

Ser man på vad kamratföreningarna gör varierar det naturligtvis utifrån behoven och de förutsättningar som finns att stödja förbanden. Sammantaget har de ett betydande värde för Försvarsmakten om traditionsvården ska behållas på dagens nivå eller t.o.m. utvecklas. Det senare har inte minst aktualiserats i samband med att regeringen gett Försvarsmakten i uppgift att resa ett monument över stupade soldater i internationell tjänst. Detta monument ska utgöra en del av den utvecklade veteranvård som är anbefalld.

Militärkulturhistoriska föreningar har också ett värde för Försvarsmakten som traditionsvårdare, men kanske inte av samma dignitet som kamratföreningar. Det beror på att de mer är inriktade på historiska företeelser och miljöer samt materiella ting än på enskilda förband och individerna i dessa. Värdet av dessa föreningar ligger sannolikt mera i att beskriva historiska sammanhang och visa upp sig i form av visningar eller uppträdanden.

8.2 Som ambassadör och rekryterare

Försvarmakten har i och med övergången till ett frivilligt försvar ett starkt behov av att kunna marknadsföra sig. Den folkförankring som tidigare fanns i den allmänna värnplikten och att förbanden fanns på stor bredd över hela landet har numera försvunnit. Från att tidigare kunnat mönstra cirka 700 000 soldater och sjömän och funnits i knappt femtio garnisonsorter har vi idag ett försvar på 50 000 män och kvinnor under vapen och som i huvudsak finns i 19 garnisoner.

Att Försvarmakten idag satsar stora resurser och söker stöd från många håll för att kunna lyckas med sin rekrytering är naturligt. Rekryteringen ska numera ske på en konkurrensutsatt marknad till skillnad från förr då pliktsystemet genom lag levererade soldater och sjömän till förbanden.

Ett första steg är att göra Försvarmakten känd som en attraktiv arbetsgivare och en utvecklande arbetsplats. För att rekrytera och behålla efterfrågad arbetskraft anser Försvarmakten därför att man som arbetsgivare måste vara mer tydlig i sin strategi än tidigare. De aktiviteter som man bedriver för att uppnå detta går under benämningen attraktion³⁸.

Försvarmaktens³⁹ varumärke har ett strategiskt viktigt immateriellt värde som organisation. En aspekt av detta är på det sätt varumärket styr graden av attraktionskraft, där attraktionskapande åtgärder är ett medel för att uppnå en effektivare personalförsörjning. Attraktion är en påverkansfaktor som leder till att Försvarmakten uppfattas som en attraktiv arbetsgivare och en trivsamt arbetsplats dit rätt personer söker sig och där de medarbetare som krävs för att lösa myndighetens uppgifter verkar och motiveras att stanna. Likaså att tidigare medarbetare talar väl om och kan en gång tänka sig att återvända till Försvarmakten. Attraktion hänförs således inte bara till att attrahera för att rekrytera utan även till att motivera och engagera för att behålla samt för att upprätthålla kontakten. Inte minst det senare är viktigt när värdet av kamratföreningar analyseras.

Att som organisation åstadkomma ett varumärke som är välkänt och med vilket den presumtiva arbetskraften både kan och vill identifiera sig med är en viktig del i strategin. Varumärkesbegreppet har med tiden fått en bredare betydelse och används idag i stor omfattning när en arbetsgivare vill profilera sig gentemot arbetsmarknaden. Attraktionsarbetet tar därför sin utgångspunkt i varumärket Försvarmakten och då i betydelsen som arbetsgivare.

Att Försvarmakten uppfattas som en attraktiv arbetsgivare bygger på två förutsättningar. Det ena är att vara en attraktiv arbetsgivare, det vill säga att utveckla en arbetsplats med den kultur, värdegrund, möjligheter och villkor målgrupperna på arbetsmarknaden anser vara attraktiv. Det andra är att vara känd som en attraktiv arbetsgivare, det vill säga att marknadsföra arbetsplatsen till målgrupperna.

---

³⁸ FMUP 2010-02-05 23 320:51391

³⁹ FM VU för 2011, uppslag 4.10 pos 2

Att vara och att vara känd som en attraktiv arbetsgivare är ett kontinuerligt och långsiktigt arbete. Varumärkesbyggandet som arbetsgivare sker såväl mot den externa som interna arbetsmarknaden. Ambitionen är att bygga långsiktiga relationer och skapa lojalitet och engagemang som genererar en efterfrågan att arbeta i Försvarsmakten.

Oavsett arbete med arbetsgivaren som varumärke (attraktionsprocess) eller inte sker varumärkesbyggandet i hela personalförsörjningsprocessen. Arbetsmarknaden omfattar potentiella, nuvarande och tidigare medarbetare.

För att påverka uppfattningen om Försvarsmakten som arbetsgivare genomförs ett antal olika aktiviteter. De är naturligtvis främst riktade mot yngre människor och olika delar av arbetsmarknaden. Den fråga man ställer sig i detta sammanhang är om föreningarna är en del av de redskap som Försvarsmakten kan använda sig av eller till och med har Försvarsmakten ett uttalat behov av att de finns och kan medverka i arbetet?

För att en soldat eller sjöman ska stanna kvar i sitt förband finns ett antal basfaktorer som försörjning, identitet och tillhörighet samt tillfredsställelse. Även att det finns ett socialt nätverk kring förbandet har en betydelse. Där har naturligtvis kamratföreningar sin givna plats med sitt ändamål att stärka kamratskap inom och mellan personal i aktiv tjänst och dem som tidigare tjänstgjort vid förbandet. Än större betydelse kan detta ändamål få med den stora grupp av soldater och sjömän som i relativt ung ålder lämnar Försvarsmakten efter fullgjorda kontrakt eller efter tidvis tjänstgöring vid förbanden. Kamratföreningarna kan därmed om de lyckas rekrytera unga befäl, soldater och sjömän samtidigt som de fortsatt fångar upp pensionerade kamrater vara en del i den helhet som visar på att Försvarsmakten är en god arbetsgivare och att yrket är lite mer än en vanlig arbetsplats.

För att tidigare anställda vid förbanden ska tala väl om förbandet och Försvarsmakten och kunna tänka sig att återvända krävs, förutom att de upplevt tiden i Försvarsmakten som positiv, att arbetsgivaren upprätthåller kontakten. Förekomsten av kamratföreningar underlättar detta. Genom kamratföreningar har förbanden möjlighet att nå ut till sina tidigare medarbetare med olika typer av information och de kan även vara en källa för återrekrytering. Därutöver kan förbanden genom kamratföreningar få stöd med uppföljning av individer som inte minst är viktigt i veteran-sammanhang.

Omvärldens kunskap om Försvarsmakten som organisation och arbetsgivare är idag låg. Särskilda åtgärder vidtas därför inom myndigheten. Den primära målgruppen för denna kommunikation omfattar män och kvinnor i åldrarna 15-25 år. Det är naturligt med de krav på rekrytering som finns. Marknadskommunikation är det sätt som Försvarsmakten kommunicerar arbetsmarknaden med. Medlen är vanligtvis annonsering, direktreklam, CRM, sponsring, PR, events, yrkesinformation och ungdomsverksamhet. Frågan är om kamratföreningar och deras medlemmar spelar någon roll i detta och i så fall på vilket sätt?

Svaret på denna fråga är ett obetingat ja. En viktig grund för hur Försvarmakten ska förhålla sig till kamratföreningar är att de idag omfattas av cirka 46 000 individer⁴⁰. Föreningar vars medlemmar till fullo kan förutses ha en positiv syn på Försvarmakten och dess verksamhet. Föreningar i vilka alltid reservofficerare har spelat en aktiv roll. Dessa föreningar har därmed en unik ställning som ett homogent organ för att samla på sig och utveckla Försvarmaktsambassadörer.

Kamratföreningar är som ambassadörer säkerligen Försvarmaktens hängivnaste supporterklubb. Bara genom sina nätverk bidrar de till att positiva budskap sprids. Är de sedan ordentligt upplysta genom att de får aktuell information om förband och försvaret i allmänhet ökar värdet ännu mer. På så sätt bidrar de indirekt till att enskilda, även yngre människor, företag och andra organisationer får kännedom försvaret och dess verksamhet. Medlemmarna i föreningarna har också en spridning över hela landet som inte Försvarmakten har, även om det av naturliga skäl har sin hemvist med viss koncentration till både dagens och gårdagens garnisonsorter.

Den direkta rekryteringskraften från kamratföreningar mot ungdomar är sannolikt liten i detta sammanhang. Däremot bör den indirekta vara större i och med den helhet som föreningarna medverkar till att skapa kring förbanden och dess verksamhet. Det är nämligen inte bara yngre människor som ska in i organisationen. Äldre ska kunna behållas eller återrekryteras liksom att människor i allmänhet ska ges en positiv och saklig bild av verksamheten.

Redan idag har kamratföreningarna ett värde för Försvarmakten om de fortsatt sköts på samma sätt som tidigare. Kan verksamheten dessutom utvecklas finns det goda möjligheter att nå ut till samhället inom ramen för de nätverk ambassadörerna har och den offentliga kommunikation som föreningarna bedriver. En förutsättning är dock att föreningarna är aktiva och genomför intern och extern försvarsupplysning.

Ett instrument är föreningstidningar som är informativa om dagens försvar. Bra exempel på sådana tidningar är *Flottans män*, *Tidningen för Livgrenadjärföreningen och Sveaartilleriföreningen* samt *Södra skåningarnas tidning*.

Ett än viktigare instrument är hemsidor och bloggar, ett område inom vilket jag bedömer föreningarna behöver utveckla sig. I ett internationellt perspektiv är Internetanvändningen i topp i Sverige, särskilt bland äldre⁴¹. För ungdomar är Internet i stort det enda kommunikationsmedlet varav drygt 90 % använder det dagligen. Men även i åldrar upp till 75 år använder sig 60 % av svenskarna av Internet, varav 43 % dagligen.

Även traditionella instrument som föredrag, seminarier, studiebesök m.m. som omfattar var försvaret står idag har ett fortsatt värde. De är en uppskattad komponent i den kamratliga samvaron.

För att föreningarna ska kunna bedriva en aktiv informationsverksamhet krävs enligt min mening ett stöd från Försvarmaktens sida, inte minst genom att Försvarmakten bidrar med föredrags-hållare, underlag för artiklar, tryckstöd och lokaler att bedriva verksamheten i.

---

⁴⁰ Dubbelt medlemskap är frånräknat.

⁴¹ Svenskarna och Internet 2010, en årlig rapport från .SE

Även militärkulturhistoriska föreningar har en betydelse och bidrar till Försvarens attraktionsvärde och därmed rekrytering. Det är då mera av att de kan visa upp sig själva och äldre materiel i form av utställningar och uppträdanden i olika former.

Försvarens makten har under många år haft egna uppvisningsgrupper som varit den centrala resursen för Försvarens evenemang och uppvisningar, samt vid deltagande i civila evenemang. Alla grupper har dock inte speglat det moderna insatsförsvaret och myndigheten har sett ett behov av att förnya den bild som myndigheten kommunicerar. Att på ett genomtänkt sätt kunna visa upp vad Försvarens makten gör är en viktig förutsättning till att skapa det förtroende hos allmänheten som krävs för att kunna rekrytera. Då frågar man sig vad militärkulturhistoriska föreningar som visar upp gamla stridsfordon, -fartyg och -flygplan platsar i detta sammanhang?

Enligt många uppfattning platser de väl i dessa sammanhang om man använder sig av deras förmåga på rätt sätt och i rätt sammanhang. Vem undgår att beundras av att husarer och artilleri från förgångnen tid ställer upp tillsammans med det moderna försvaret på Revingehed, att förbimarschen under regementets dag för I 19 inleds med gamla trotjänare från förra seklet, att få följa med på en tur med gamla torpedbåtar och minjakter i skärgårdarna, att få se veteranflyget uppträda under flygdagar m.m. Många gånger är förekomsten av dessa aktiviteter det som bredar publikunderlaget. Genom att använda sig av dessa föreningar har därför förbandschefer möjlighet att nå ut med sitt budskap till en bredare publik än vad som annars varit fallet. Indirekt bidrar därmed dessa föreningar med sina aktiviteter till rekrytering. Sedan går det inte att komma ifrån att vissa föreningar med sin verksamhet också bidrar till rekrytering genom att deras verksamhet attraherar ungdomar, exempelvis att hålla på med fordon och andra militära ting.

Sammantaget kan sägas att redan förekomsten av kamratföreningar är av värde för förbanden och därmed Försvarens makten som ambassadörer och rekryterare. Om de sedan bedriver en verksamhet som allt mer fångar yngre befäl, soldater och sjömän samt bedriver en verksamhet som är attraktiv så ökar värdet betydligt. Ett värde som inte kan beskrivas i ekonomiska termer men däremot i ett behov.

Militärkulturhistoriska föreningar har också ett värde genom att de i olika sammanhang kan vara publikdragare och ersättare för Försvarens egna uppvisningsgrupper. Vid besöksdagar m.m. ger de en historisk bakgrund till förbanden och försvaret genom sina visningar och uppträdanden.

8.3 Som socialt stöd

Försvarens ambitioner att framstå som en god arbetsgivare och en attraktiv arbetsgivare är som tidigare sagts beroende av hur befäl, soldater och sjömän kan försörja sig, hur intressant verksamheten är och hur de trivs, inte bara med sina arbetsuppgifter utan också med livet utanför detta. Det är i det senare perspektivet som den kamratliga samvaron kommer in och inom vilken framför allt kamratföreningar har ett värde för Försvarens makten.

Försvarsmaktens arbetsgivaransvar sträcker sig i huvudsak till när en person är anställd i myndigheten, förutom för värnpliktiga som förolyckats i tjänsten och veteraner som varit i en stridszon. I dessa fall har myndigheten ett livslångt ansvar. Sammantaget omfattar myndighetsansvaret kontinuerligt eller tidvis tjänstgörande soldater och sjömän under den tid de är anställda samt reservofficerare, yrkesofficerare och civilt anställda tills de pensioneras alternativt slutar i förtid.

Kan kamratföreningarna fånga upp dessa personalkategorier i tidig ålder och vara ett socialt kitt under hela det yrkesverksamma livet och även efter pension får de ett betydande värde för Försvarsmakten. Ett aktivt uppträdande från föreningarnas sida i olika sammanhang gör att Försvarsmakten på flera sätt kan få en kan få en revenue av att de finns och av deras verksamhet.

Genom att kamratföreningar finns och medverkar i olika sammanhang i förbandets verksamhet ger det ett intryck om att en anställning vid förbandet och i Försvarsmakten är något mer än bara en arbetsplats vilken som helst. Detta kan exemplifieras med att föreningar brukar medverka vid olika informationstillfällen som förbanden genomför, är med vid förbandsdagar och andra ceremonier m.m. Sprider föreningen sedan en aura omkring sig att vara en träffpunkt till vilken man dras för att träffa såväl nuvarande som gamla kamrater stärks denna helhetsbild ännu mer.

Utöver detta kan Försvarsmakten inte undgå att känna ett moraliskt ansvar för personal som efter mångårig tjänst har lämnat organisationen med pension. Det visar på ett gott arbetsgivaransvar som i sig är rekryteringsfrämjande men också skapar en viss trygghet för personal i aktiv tjänst. I detta sammanhang har föreningarna en roll och är ett stöd för Försvarsmakten med sina nätverk och möjligheter att följa upp kamrater efter att de lämnat aktiv tjänst.

Sammantaget kan sägas att kamratföreningar som både företeelse och genom sin verksamhet utgör ett socialt stöd åt Försvarsmakten inom ett område som myndigheten formellt inte har någon skyldighet men ändå har det ur betraktarens ögon.

8.4 Som veteranstöd

Försvarsmakten har uppgiften att utveckla ett veteranstöd. Från statsmakternas sida är det begränsat till soldater och sjömän som tjänstgjort utomlands och på något sätt kommit att beröras av krig eller krigsliknande händelser. Att frågan kommit till sin spets och att uppgiften ställts är helt och hållet avhängigt av erfarenheter från internationella insatser under senare år, i forna Jugoslavien, i Afrika och i Afghanistan.

Denna utredning har inte i uppgift att definiera begreppet veteran. Det har statsmakterna gjort vilket framgår av avsnittet 4.6. Men ser man frågan ur ett vidare perspektiv än den gräns statsmakterna dragit är svaret inte lika självklart. Det har betydelse för främst kamratföreningarnas utveckling. Det gäller när stora delar av Försvarsmaktens personal regelbundet har tjänstgjort i oroshärdar utomlands utgående från de krav det nya personalförsörjningssystemet ställer. Vidare kan den geografiska gränsen sannolikt inte hållas lika snäv över tiden. För inte är man mindre veteran om man råkar i krig eller krigsliknande situationer i närområdet eller till och med inom landet. Ej heller kan svåra olyckor under utbildning och förberedelser för olika insatser heller undantas veteranbegreppet. Slutsatsen är att på sikt kommer veteranbegreppet att omfatta huvuddelen av dem som tjänstgjort ett antal år i Försvarsmakten och till slut lämnar sin anställning, antingen på grund av annan verksamhet eller på grund av pension.

Försvarsmakten har att till regeringen under detta år föreslå ett antal åtgärder som ska utveckla myndighetens hantering av och stöd till veteraner. Bland annat kommer myndigheten att lägga fast de kriterier och krav som ska gälla för veteranorganisationer. I högkvarteret kommer dessutom en särskild veteranenhet att organiseras med uppgift att följa upp, samordna och inrikta myndighetens veteranstöd. Förutom att olika enheter inom högkvarteret och förbanden kommer att åläggas olika uppgifter, kommer myndigheten även söka stöd hos olika organisationer utanför myndigheten. När kamratföreningar i det fortsatta jämförs med en veteranorganisation ska det därför ske utifrån de kriterier och krav som myndigheten kommer att ställa på sådana organisationer.

Vad är det då som kamratföreningarna kan bidra med? Det är att kunna vara en kontaktpunkt och ett allmänt stöd till veteraner och deras anhöriga för frågor man inte vänder sig till en myndighet för. Det kan också vara saker som en myndighet har svårt att själv stå för. Exempelvis kan det vara att det finns ett antal kontaktpersoner som soldater och sjömän kan vända sig till när de inte vill vända sig till sin chef eller andra på förbandet. Föreningarna har nämligen ingen rapporteringsskyldighet och står inte under offentlighetsprincipen. Inte heller behöver de lämna några uppgifter till ett sjukvårdsregister.

Vilket annat stöd kan föreningarna hjälpa till med där myndigheten inte räcker till? Det kan vara i dialoger med försäkringsbolag, försäkringskassa m.m. Även om det ska finnas experter i det senare avseendet på förbanden är det kanske inte i alla lägen tillräckligt.

Det finns ett tydligt behov av stöd till personer med psykotraumatiske problem och där de drar sig för att vända sig till personer de är beroende av eller på annat sätt kan påverka deras situation i arbetslivet. Någon form av direkt psykosocialt stöd är det dock inte frågan om, utan mera en länk till adekvat vård. Även anhöriga kan ha behov av stöd som förbanden vare sig får eller kan ge. Det kan röra sig om rådgivning även i detta fall men även hjälp med praktiska problem som flytt, teknisk hjälp m.m.

För närvarande undersöker Försvarsmakten vilka organisationer som kan bidra med veteranstöd. Bland annat övervägs Fredsbaskrarna, Soldathemsrörelsen, Individzonen⁴², Frivilliga försvarsorganisationer, kamratföreningar m.fl. *Fredsbaskrarna* är sannolikt den organisation idag som är mest utvecklad i detta avseende. De har utbildat ett stort antal kamratstödare som finns i stora delar av landet och på platser där militär verksamhet antingen är obefintlig eller ytterst begränsad. För detta får de också ett ekonomiskt stöd av högkvarteret. *Svenska soldathemsförbundet* har också sedan 2008 ett nära samarbete med Försvarsmakten och fick 2010 en särställning genom ett avtal.

På vilket sätt kan kamratföreningar vara ett stöd för anhöriga och veteraner? Genom att vara knutna till specifika förband bör de ha goda möjligheter att rekrytera befäl, soldater och sjömän som värnar om förbandets traditioner och känner stor samhörighet med övrig personal, såväl aktiva som de som lämnat förbandet. Är föreningen aktiv och känd för gott kamratskap fångar de säkert upp många i aktiv tjänst liksom att det motsatta gäller vid andra förhållanden.

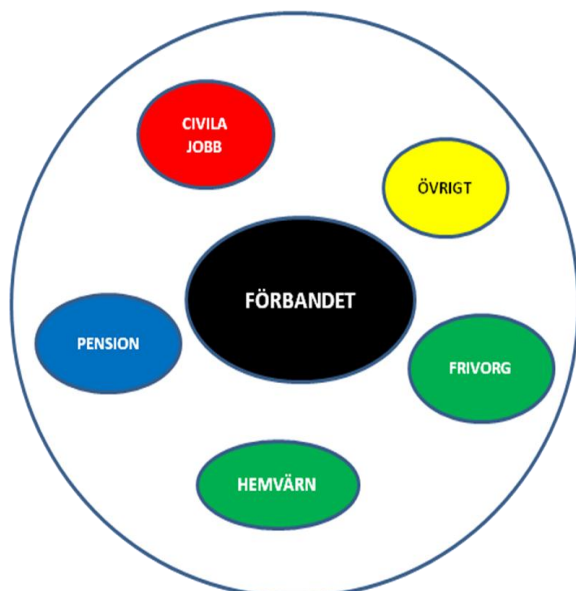
⁴² Består av en enskild person som skapat ett nätverk anhöriga till soldater som tjänstgör utomlands. Ett nätverk som växer starkt och är uppskattat av anhängarkollektivet.

Redan idag är kamratföreningar knutna till existerande förband mycket aktiva och utvecklar sin förmåga att kunna ge ett adekvat anhörig- och veteranstöd. För huvuddelen av föreningarna är detta dock en ny uppgift som överhuvudtaget inte analyserats. Min bedömning är att ska föreningarna vara ett instrument i detta sammanhang så krävs det en utveckling, både i att rekrytera in yngre personer som tjänstgör eller tjänstgjort vid förband och att aktivera och utveckla stora delar av medlemskadern i denna fråga. Sannolikt kommer ett antal av föreningar knutna till nedlagda förband inte kunna uppnå denna förmåga. Det kan dock inte uteslutas att det ändå finns sådana föreningar som genom ett aktivt ledarskap mycket väl kan utveckla ett bra anhörig- och veteranstöd.

För föreningar som vill uppnå denna förmåga måste det kamratliga stödet i vid bemärkelse till veteraner och deras anhöriga vara det primära. På så sätt kan ett sammanhållet och väl fungerande ideellt stöd till veteranen med familj utgöra ett starkt indirekt stöd till Försvarsmakten enligt principen ”en nöjd f.d. medarbetare talar väl om sin tidigare arbetsgivare och rekommenderar andra att söka anställning”. Detta innebär att i enskilda veteranfrågor kan den ideella föreningen komma att uppfattas som en ”motståndare” om det gäller en enskilds rätt till stöd. Å andra sidan kan den ideella organisationen bevilja stöd i enskilda fall som inte täcks av lagar och förordningar. Det får inte glömmas bort att veteranstödet omfattar stöd före, under och efter insats eller anställning. I den framtida Försvarsmakten kommer tiden efter anställning att vara den längsta (jfr ”Lag om veteransoldater”, d.v.s. det lagenliga stöd som personal som varit insatta i internationella operationer skall åtnjuta ”livslångt”).

Det är heller inte tillräckligt med att det finns föreningar i garnisonsorter. För att stöd skall kunna ges jämlikt, fordras lokala/regionala föreningar över hela landet. Det gäller alltså för såväl den ideella delen som myndigheten att säkerställa detta. Genom samverkan mellan de olika formerna av kamratföreningar sinsemellan och med Försvarsmakten torde detta vara möjligt. Detta torde innebära att befintliga kamratföreningar i orter och län som saknar garnisoner måste hanteras med viss varsamhet och undersökas om de kan utveckla sitt anhörig- och veteranstöd. Strävan borde vara att varje lokal/regional förening har utbildade s.k. kamratstödjare som genom kontakt med närmsta garnison kan leda behövande veteraner med familj rätt.

Kan man uppnå en situation enligt nedanstående bild kommer sannolikt den ideala situationen för ett gott kamratskap och ett gott anhörig- och veteranstöd att uppnås. Nämligen en personlighet med aktiva från förbandet, veteraner enligt vedertagen definition, seniora och tidigare försvarsanställda samt externa stöd- och kontaktpersoner.

Målet är att kamratföreningar utvecklas till att motsvara kraven för en veteranorganisation och omfatta befäl, soldater och sjömän som rör sig inom den beskrivna sfären. Förbundet står i centrum och i sfären fångar föreningarna upp medlemmar oavsett om de är inom hemvärdet, frivilliga försvarsorganisationer, företag eller på annan plats.

Medlet är medlemmarna som visar på föreningarnas betydelse i alla dess aspekter.

Arenan är hela landet för att säkra kamratskap, förbandsanda, socialt stöd och för att kunna vara en ambassadör för Försvarsmakten.

Ett omfattande veteranstöd lämnas redan idag. Det har möjliggjorts genom att *Svenska soldathemsförbundet* får cirka 2,5 miljoner kronor och *Fredsbackarna* cirka 350 000 kronor om året för utbildningsinsatser.

Högkvarterets målsättning för veteranstödet är att det ska återfinnas i regeringens regleringsbrev och utgå från en ny förordning.

Behov av kamratföreningar som en komponent i veteranstödet är tydligt. Enligt min mening har ett antal kamratföreningar förutsättningar för att utvecklas till att vara en del av stödet och motsvara kraven för en veteranorganisation. Några är det redan

8.5 Som attraktion

Tidigare har belysts att militärkulturhistoriska föreningar har en attraktionskraft genom sina visningar och uppträdanden. Om de sedan används på rätt sätt och i rätt sammanhang bidrar de också indirekt till rekrytering av soldater och sjömän och har därmed ett värde för Försvarsmakten.

Intressant att analysera är vad dessa föreningar kan åstadkomma för att få en uppfattning om betydelsen av detta värde.

De tre artilleriföreningarna *Jämtlands fältartilleri*, *Artilleriavdelningen* i Göteborg och *Wendes artilleridivision* uppträder i samband med att viktiga historiska bataljer återges. Det gör de medförande sina kanoner, dragfordon och hästar och tillsammans med andra föreningar. Exempel på detta är återskapandet av slaget vid Oravis under Finska kriget 1808 – 1809. Bland publiken som bestod av 6 000 personer fanns prominenta gäster från flera länder. Som tidigare sagts svarar artilleriföreningarna för såväl militära som civila salutskjutningar för samtliga landets universitet.

De skånska husarföreningarna och *Smålands husarer* uppträder i olika sammanhang. Ibland enskilt och ibland tillsammans. I såväl Revinge som i Eksjö är de återkommande inslag vid förbandsdagar och andra ceremoniella tillfällen. Bland annat uppträdde de gemensamt under P 7 besöksdag 2008 och mönstrades inför 13 000 åskådare av arméinspektören till häst. I Eksjö deltar Smålands husarer i stadens årliga vaktparad som äger rum ett antal gånger under sommaren. Husarföreningarna uppträder även utomlands.

Fotfolket företräds i ett antal föreningar och representerar olika tidsepoker. *Gustav II Adolfs fotfänika*, *Bohus-Elfsborghs caroliner*, *Smålands caroliner* och *Svea livgardes musketerakår* har vardera mellan 50 till 150 medlemmar och deltar tillsammans med husarer och artilleri i nämnda bataljer. Enskilt deltar de som paradvakt i ett antal sammanhang, både militära och civila samt har även mindre uppvisningar inom de garnisonsorter de tillhör. Även dessa föreningar uppträder utomlands.

Ett antal föreningar genomför försvarsmusikaliska spelningar och uppträder såväl enskilt som tillsammans med andra föreningar vid större evenemang. Exempel på sådana föreningar är *Svea livgardes musikkår*, *Svea livgardes fältpiparkår*, *Kronobergarnas musikkår* och *Marinens ungdomsmusikkår*. De uppträder i tidsenliga uniformer och utför ibland exercis till musik. Dessa föreningar är i flera fall ett komplement till försvarsmusiken och utgör populära inslag. Marinens ungdomsmusikkår utgör också rekryteringsbas för marinens musikkår inom Försvarsmakten. Problemet är att vissa föreningar tar betalt för sin verksamhet. Svea livgardes musikkår har dessutom bolagiserat sig. Detta komplicerar bilden varför den föreningen inte längre får något stöd av Livgardet och bör inte omfattas av mina förslag.

Föreningar som *Södermanlands regementes museiförening*, *Wendes militärhistoriska förening*, *Göteborgs garnisons kamratförening* m.fl. bedriver en ren museiverksamhet, men kan naturligtvis ordna utställningar och uppvisningar i samband med militära evenemang. I museerna kan också visst rekryteringsunderlag finnas.

Det finns ett antal föreningar som inte har någon kontakt med försvaret. Exempel på detta är *Fraternis milita carnis*, *Calmar renässansgille*, *Nyköpingsfänikan*, *Gotlands ståndsdragoner*, *Kulturföreningen Carolinen/Norrtelge compagnie* och *Föreningen interaktiv historia*.

Vid vissa tillfällen uppträder ett antal föreningar tillsammans. Exempelvis genomfördes RSMF en generalmönstring i Göteborg år 2002 för sina föreningar. Föreningarna samlades då på Heden och genomförde fyra föreställningar med militärhistoriska uppvisningar under två dagar inför uppskattningsvis 15 000 åskådare.

Ett annat årligt återkommande evenemang är Schwedenfest i Wismar där elva föreningar är med om att fira de 155 gemensamma åren mellan 1648 och 1803. Där visar föreningarna upp svenskt garnisonsliv och fältliv från den tiden. Den verksamheten startades upp i samband med jubileet 2003.

Förutom ovan beskrivna stora projekt gör de föreningar som är anslutna till RSMF, vilka är huvuddelen cirka 250 evenemang i egen regi. Ett exempel är järnvägens 150-årsjubileum år 2006 då beredskapstidsföreningarna genomförde en historisk järnvägstransport av 1940-talsmodell.

Föreningar med veteranfordon, -fartyg och -flygplan har också en attraktionskraft. De är *Föreningen P 5*, *Södra skåningarnas kamratförening*, *Traditionsgruppen pjäs & motor* i Boden, *Södermanlands regementes museiförening*, kamratföreningarna på Gotland, *Veteranflottiljen Föreningen Mtb-veteraner* och *Swedish Air Force Historic Flight*.

Föreningen P 5 med 300-talet medlemmar har som ändamål att bevara historiken för Kungl. Norrbottens pansarbataljon. Det gör man genom att hålla ett 30-tal fordon i körbart skick. Föreningen deltar i ett antal evenemang som uppvisningar vid förbandsdagar, Nolia-mässor, teateruppsättningar vid fortet i Boden, medverkan i filmer och TV m.m. Uppdragen för sin verksamhet får de av chefen för I 19.

Traditionsgruppen pjäs & motor är en sektion i Kamratföreningen Bodenartilleristen. De har samma ändamål som Föreningen P 5. Deras avsikt är att återställa ett antal förvärvade fordon och artilleripjäser i körbart resp. transportabelt skick. Gruppen hanterar bland annat en bandkanon, haubits F och haubits 77 samt ett antal dragfordon. Förutom att visa upp materielen visar gruppen också Rödbergsfortet.

Inom *Södra skåningarna kamratförening* finns en grupp som vårdar och håller stridsfordon och viss annan materiel i körbart skick. Bland annat är det tre stridsvagnar, två pansarbandvagnar och fyra andra fordonstyper. Föreningen har i avtal med chefen för P 7 åtagit sig att köra och förevisa fordonen vid särskilt anordnad utbildning av regementets personal, vid regementets dag, jubileer, försvarsupplysningar m.m.

Veteranflottiljen Föreningen Mtb-veteraner består av ett antal föreningar som tillsammans innehar fyra motortorpedbåtar, en torpedbåt, en robotbåt, en minsvepare och ytterligare tre fartyg. För varje fartyg finns en förening som ingår i paraplyorganisationen. Fartygen ägs av antingen föreningarna, stiftelser eller Statens maritima museer. Ändamålet för föreningarna är att hålla fartygen i ursprungligt och sjövärdigt skick i syfte att för en bred publik genomföra museal verksamhet. Föreningarna deltar årligen i Skeppsholmsdagen, genomför visningar på Gålöbasen och i Karlskrona, gör utflykter med företag och andra organisationer i skärgårdarna, har familje- och medlemsdagar till sjöss, samverkar stundtals med ordinarie sjöstridskrafter, genomför visningar i samband med förtöjningar runt kusterna, deltar i nationella evenemang som kronprinsessbröllopet m.m. Har även genomfört flera utlandsbesök.

Swedish Air Force Historic Flight (SwAFHF) huvudsakliga syfte är att bruka och bevara flygplan och materiel som funnits i flygvapnet. Föreningen utvecklar även metoder för kontinuerlig vård av flygplan och materiel. Den opererar J29F Tunnan, Hawker Hunter, DH Vampire, Sk16, SK50, SK60 och SK61. Ännu inte flygande projekt är SK35C och AJS37 Viggen. Tillsammans

med Försvarsmakten, som bevarar J32 Lansen och J35 Draken och SK37 Viggen, håller föreningen i stort sett hela flygvapnets jetepok i luftvärdigt skick.

SwAFHF är auktoriserad av Luftfartsinspektionen. Verksamheten bedrivs och utvecklas enligt de regler som är gällande för civil och militär verksamhet. Föreningen är stationerad på F 7 i Såtenäs som mot att föreningen anpassar sina flygplan efter flygvapnets historia upplåter flottillen som operationsbas. Verksamheten finansieras genom sponsring, medlemsavgifter och flyguppvisningar. Föreningens flygplan har på senare år setts i luften av cirka 500 000 åskådare i Sverige och Europa.

F 10 kamratförening genomför motorkörningar och taxning på marken med ett flygplan J 22 Röd Kalle från 1940-talet.

Den verksamhet som militärkulturhistoriska föreningar bedriver är publik. Däremot är sannolikt deras rekryteringskraft för Försvarsmaktens ändamål i ett större sammanhang begränsad. Huvuddelen av deras verksamhet genomförs utan koppling till dagens förband eller den verksamhet som bedrivs i Försvarsmakten.

För att de ska få ett större värde bör den historiska uppvisningen genomföras i samband med militära evenemang där ovanstående föreningar ska stå för den historiska grunden och lägga grund för att visa på den utveckling försvaret har tagit för lösa de krav som dagens säkerhet kräver. I detta sammanhang har föreningar med veteranfordon, veteranfartyg och veteranflyg bättre förutsättningar än övriga föreningar. De har en koppling till dagens förband och verksamhet och uppträder oftare ihop med förbanden. Jag uppfattar också att det finns en vilja i såväl högkvarteret som vid förbanden att kunna hålla dessa materielsystem i kör- och flygdugligt skick av nämnda skäl.

8.6 Ett förändrat behov

Försvarsmakten grundsyn för den verksamhet som kamratföreningar motsv. bedriver formades för över tio år sedan. Den baserades då på att föreningarna vid den tidpunkten kunde bidra till

- information om utvecklingen inom försvaret,
- förankring av förbanden i orten,
- ett återtagande,
- att hålla kontinuitet mellan olika generationer inom försvaret, samt till
- traditionsvård och historiebereskrivning.

Syftet var att förbanden utgående från denna grundsyn inom ramen för sina resurser skulle stödja föreningarnas verksamhet vid eget förband och även föreningar som representerar nedlagda förband.

Denna grundsyn är idag inte adekvat med den utveckling Försvarsmakten genomgått. Idag har myndigheten övergått till ett insatsberett försvar med tunga internationella uppgifter parat med tidigare nationella ansvar. Till detta ska läggas att Försvarsmakten idag är avsevärt mindre organisation än i slutet av 1990-talet. Verksamheten bedrivs också på avsevärt färre platser än tidigare samtidigt som personalen inte alls på samma sätt som tidigare kommer att vara knuten till förbandsorterna. Från att tidigare bara gällt reservofficerare kommer det nu att gälla även soldater och sjömän med en tidvis tjänstgöring.

Informationsbehovet finns fortfarande kvar och har förstärkts i väsentlig grad. Antalet förband har sedan 1990-talet avsevärt reducerats och Försvarsmakten är representerad på färre orter idag. Den ”lilla” Försvarsmakten har ett starkt behov att nå ut i samhället, inte minst för att visa attraktion och kunna rekrytera personal.

Behovet av att förankra förband på olika orter har minskat i motsvarande grad som antalet förband minskat. Däremot har behovet att förankra försvaret i allmänhet ökat av samma skäl och på grund av att värnplikten avaktiverats. Ett starkt informationsbehov föreligger därmed.

Någon planering för att återta det försvar som förelåg under slutet av 1990-talet finns inte längre. Därav finns heller inget behov av föreningarna för ett återtagande.

Att hålla kontinuitet mellan olika generationer har fortfarande sin giltighet, men är i personellt hänseende avsevärt mindre med hänsyn till Försvarsmaktens storlek.

Traditionsvård och stöd med historieskrivning finns kvar. Förenklat sätt kan det vara svårt att fokusera framåt om man inte har kunskap om den grund man står på. Behovet kommer efterhand att minska när äldre generationer har gjort sitt och endast den ”lilla” Försvarsmakten historiskt ska traditionsvårdas.

Några av tidigare kriterier har sålunda minskat i betydelse och något har utgått. Det har också tillkommit nya kriterier. Nämligen att bidra till attraktion av rekryteringskäl och att vara ett stöd för veteraner och deras anhöriga. Attraktion mot bakgrund av nytt personalförsörjningssystem. Veteranstöd utifrån internationell tjänstgöringsplikt och de erfarenheter man har från stridsinsatser i Afghanistan och andra oroshärdar som svenska soldater och sjömän deltagit i.

8.7 Ett varierat värde

Försvarsmaktens behov av föreningarna och betydelsen av dem varierar dels mellan föreningar inom samma kategori, dels mellan de olika kategorierna. Någon exakthet i jämförelser kan inte fås. För detta krävs en noggrannare analys av resp. förening än den jag kunnat göra.

Genomförd analys visar att Försvarsmakten har ett behov av kamratföreningar. Vissa av dem kan ha ett betydande värde och underlätta för förband att lösa sina uppgifter. Ett antal militärkulturhistoriska föreningar har också sedan tidigare ett uppbyggt värde för Försvarsmakten.

Bland kamratföreningarna har generellt de föreningar som är kopplade till existerande förband störst betydelse. Utgående från förbandens behov av stöd i rekrytering och omhändertagande av veteraner kan de utvecklas att motsvara kraven för en veteranorganisation i ordets rätta bemärkelse. En del föreningar som är kopplade till nedlagda förband bedöms ha nästan samma utvecklingspotential under förutsättning att de är aktiva under ett starkt ledarskap. Huvuddelen av kamratföreningarna har en betydelse som traditionsbevarare och samlingspunkt för en äldre generation. Dessa föreningars betydelse kommer att minska efterhand.

Bland militärkulturhistoriska föreningar har de föreningar som medverkar inför publik vid besöksdagar, förbandsdagar, regionala och nationella militära visningar av dagens insatsorganisation en betydelse. På grund av sin attraktionskraft kan de i förlängningen bidra till rekrytering av soldater och sjömän. Det gäller även föreningar som förestår museer eller stödjer vården av större militära samlingar. Huvuddelen av föreningarna är dock av mindre betydelse för Försvarmakten och dess förband.

8.8 Kostnad och effekt

I en jämförelse mellan den kostnad Försvarmakten har för föreningarna och den uteffekt de har kan jag konstatera att det är mycket som Försvarmakten får för en relativt liten kostnad.

För cirka fyra miljoner kronor om året löser föreningarna ett antal uppgifter åt Försvarmakten inom områden som traditionsvård och försvarsinformation samt bidrar på ett värdefullt sätt till kamratskap och förbandsanda.

Särskilt de föreningar som har råd med egna tidningar ger så vitt jag kan se en bra information om dagens försvar. Förutom att de når sina medlemmar och anställda inom olika försvarsmyndigheter har de också en spridning inom företag och andra organisationer. Dessa tidningar ersätter dock inte de tidigare förbandstidningarna som kunde vara initierade på ett helt annat sätt och ge en mer utvecklad beskrivning av vardagen för dagens förband.

Det bästa vore naturligtvis att förbanden åter fick producera tidningar och då tillsammans med kamratföreningar. Det skulle kunna ge en helhet för unga människor inom förbanden och för alla veteraner som både kommer att finnas inom förbanden och utom förbanden.

Ser man på hur de fyra miljonerna fördelas mellan olika områden kan konstateras att cirka 30 % utgör kostnader för lokaler som Försvarmakten till stor del ändå har kostnaden för. Utskicken utgör också cirka 30 %. I det fallet har det hittills varit en reell utgift för Försvarmakten men kommer inte att vara det från nästa år. Enligt uppgift kommer det nya postsystemet med streckkoder innebära att föreningarnas utskick inte är en merutgift. Läger man ihop allt som ges i natura är värdet för detta cirka 65 % av hela kostnaden.

De resurser Försvarmakten lägger på föreningarna är i det stora sammanhanget i ekonomiska termer felräkningspengar i en försvarsbudget på cirka 40 miljarder kronor om året, nämligen 0,01 %.

Slår man ut den totala kostnaden på alla medlemmar (dubbelt medlemskap frånräknat) lägger Försvarmakten cirka 80 kronor per medlem. Vill Försvarmakten undandra sig kostnader för föreningarna synes lösningen vara enkel, nämligen att låta föreningarna själva stå för alla kostnader. Nivån 80 kronor synes inte vara oöverstiglig med de låga medlemsavgifter föreningarna har. I praktiken skulle detta grepp enligt min mening både vara ytterst psykologiskt och dessutom svårt för föreningarna att klara av. I realiteten motsvarar inte detta de kostnader föreningarna skulle få av att köpa allt externt.

Försvarmaktens årliga kostnad

Årligt uppskattat	Totalt	Kamratföreningar	Militärkulturhistoriska föreningar
Mkr	4	3	1

Sammantaget är min bedömning att det vore oklokt från Försvarmakten sida att försämra villkoret för de föreningar myndigheten har behov av. Det vore till och med dumdrigt med hänsyn till den effekt som fås och i en situation när Försvarmakten är beroende av alla ambassadörer den kan få. Ambassadörer vilka även löser uppgifter myndigheten själv inte har resurser för.

Försvarmakten får för en mycket låg kostnad ett betydande stöd, främst av kamratföreningar. I praktiken är därmed stödet ömsesidigt.

9 Hur bör framtiden formas

9.1 Ett författningsstöd

Nuvarande styrning av stöd till kamratföreningar utgår från en positiv grundsyn och ger en vid ram för vad förbanden kan göra. Det är att de ska stödja föreningarnas verksamhet inom ramen för sina resurser. Den ger ingen vägledning för vilket stöd som ska ges, inte heller för dess omfattning.

När det gäller stöd och samarbete vid försvarsupplysning och rekrytering finns en anvisning. Den anger att sådant stöd ska ges med stor restriktivitet⁴³.

Stöd till militärkulturhistoriska föreningar ska enligt högkvarterets endast ges till etablerade och seriösa föreningar⁴⁴. Med stöd menas då inte bidrag utan åtkomst till Försvarsmaktens resurser som exempelvis transportresurser, lokaler, inköpsavdelning m.m.

Läser man lagar och förordningar finns det heller inget stöd för att Försvarsmakten ska lämna ett ensidigt stöd till allmännyttiga föreningar. Däremot kan naturligtvis myndigheten använda sig av föreningarna för att lösa uppgifter som den vill få stöd med. Det ska då ske genom köp av tjänst som naturligtvis ska vara reglerat i avtal. Om konkurrens kan föreligga ska också en upphandling ske enligt gängse rutiner.

Genomförd analys visar att Försvarsmakten har behov av kamratföreningar och att det är av värde att de finns till. Detta värde ökar också efter hand som de utvecklar sin förmåga att bidra till rekrytering samt anhörig- och veteranstöd. Även en del militärkulturhistoriska föreningar har ett värde. Dock mer för enskilda insatser än som ett stöd åt Försvarsmakten över tiden.

Effekten av föreningarnas stöd är högt i förhållande till den kostnad Försvarsmakten lägger på verksamheten. Av en årskostnad på cirka fyra miljoner kronor utgör cirka 60 % naturastöd vilken Försvarsmakten i praktiken inte har några utlägg för. Det är också en stödform som föreningarna föredrar.

Genomförd analys visar också att Försvarsmakten önskar ett fortsatt stöd av föreningarna. Den utveckling av veteranstödet som pågår och är styrd av statsmakterna accentuerar ett behov av att omhänderta veteraner. Bland annat ska det ske genom att vid ceremonier minneshålla, medaljera och fira dem. Verksamheten blir därmed alltmer lik vad andra länder sedan lång tid bedriver. Inom ramen för denna verksamhet platsar kamratföreningarna och än bättre om de utvecklas till att motsvara kraven för en veteranorganisation.

---

⁴³ Högkvarteret 1999-05-26, 17 100:65412, Försvarsmaktens riktlinjer för stöd och samarbete vid försvarsupplysning och rekrytering.

⁴⁴ Högkvarteret 2003-01-21, 23 320:61016, Stöd till militärkulturhistoriska föreningar

Enligt min bedömning bör Försvarsmakten fortsatt stödja och ersätta föreningarna på samma sätt som idag. Formen för detta behöver dock i betydande grad styras upp.

Del av stödet eller ersättningen bör även fortsättningsvis vara i natura, exempelvis genom lån av lokaler m.m. Även om detta regleras i avtal och kvantifieras i ekonomiska termer kommer ett sådant system att skapa funderingar hos utomstående som inte är insatta i de faktiska förhållandena. Av den anledningen vore ett förordningsstöd både ett erkännande av föreningarna och ett stöd för verksamheten. En förordning i vilken det regleras både kriterier och uppgifter samt vilka föreningar det berör, är sålunda både befogad och önskvärd.

Ett alternativ skulle kunna vara att utvidga nuvarande frivilligförordning som tidigare föreslagits. Ett annat alternativ skulle kunna vara att reglera föreningarna i den veteranförordning som är planerad.

Fördelen med frivilligförordningen är den skulle kunna omfattas av fler föreningar än det andra alternativet. D.v.s. alla föreningar Försvarsmakten har ett behov av och vill kunna stödja på något sätt. Nackdelen är att förordningen är åldersstigen och berör hela totalförsvaret. Den är också mer inriktad på utbildning även om försvarsinformationskonceptet är detsamma.

Fördelen med veteranförordningen är att de kamratföreningar som utvecklas till att motsvara kraven för en veteranorganisation väl kommer att passa in i detta koncept. Ett koncept som bygger på ett starkt sammanhang och samband mellan förband och förening och med veteranen i centrum. Nackdelen är att för närvarande endast ett begränsat antal kamratföreningar kommer att kunna omfattas av en sådan förordning. På sikt bedömer jag att det kommer att bli betydligt fler.

Min uppfattning är att veteranförordningen bör väljas. Sannolikheten för en ny frivilligförordning bedömer jag som liten mot bakgrund av den utveckling frivilliga försvarsverksamheten haft. För de föreningar som initialt inte kan omfattas av en veteranförordning finns alltid möjligheten att Försvarsmakten köper tjänst av dem utifrån de behov som finns.

9.2 Kriterier för att kunna få ett stöd

En förutsättning för att Försvarsmakten ska kunna stödja en förening är att det föreligger ett ömsesidigt behov. För Försvarsmakten ska det finnas ett värde och myndigheten ska få något tillbaka. För att stödja en förening ska stödet dessutom vara befogat.

En annan förutsättning är att det rör sig om allmännyttiga föreningar vars medlemmar deltar i verksamheten ideellt. Därvid är det viktigt att förstå grunden varför denna typ av föreningar finns till och för vem de finns till. Den grunden kommer alltid att vara medlemmen. Försvarsmakten bör därför vara aktsam i stödet så att det inte uppfattas som att man stödjer viss personalkategori eller någon särskild intressegrupp.

Stödet till en förening måste också baseras på föreningens förutsättningar och ekonomi. En utgångspunkt är verksamhet i en allmännyttig ideell förening först och främst bör finansieras genom medlemsavgifter. Försvarsmakten stöd bör därför ta fasta i detta förhållande och vara restriktivt.

En annan utgångspunkt är att Försvarsmakten inte ska lämna stöd till föreningar som bedriver näringsverksamhet. Med näringsverksamhet menas då sådan verksamhet som bedrivs i vinstsyfte eller som gynnar enskilda medlemmar ekonomiskt. Mindre intäkter som har att göra med att finansiera utrustning eller den verksamhet föreningen bedriver faller utanför detta begrepp. Inte heller rör det symboliska styrelsearvoden eller ersättning för utgifter som medlemmen har i verksamheten, exempelvis för längre resor. Ett grännsfall är föreningar som driver mässar eller genomför musikframträdanden. Går intäkterna i dessa fall till att ersätta medlemmar för deras insatser bör dessa föreningar inte komma ifråga för något stöd.

Enligt min mening följer de flesta förband dessa utgångspunkter redan idag. Det finns dock som tidigare sagts ett behov att strikta upp verksamheten och skapa enhetliga regler för stödet. I framtiden bör därför föreningarna följas upp mot några grundläggande kriterier. Ett säkrare och mer spårbart system kommer därmed att fås.

Oavsett om det är frågan om ett stöd eller en ersättning för något som beställts anser jag att alla föreningar som Försvarsmakten stödjer alternativt ersätter för gjorda uppgifter ska uppfylla tre grundläggande kriterier.

- a) Ha ömsesidigt behov Det ömsesidiga behovet mellan förband (motsv.) och förening måste kunna påvisas. Det måste också kunna påvisas att föreningen är i behov av ett stöd för att kunna verka som ett stöd för förbandet. Det innebär att en förening bör ta ut en rimlig medlemsavgift och i övrigt med eget kapital inte kunna täcka den efterfrågade verksamheten.
- b) Ha identitet För att det ska finnas en juridisk grund att ingå avtal med Försvarsmakten ska föreningen vara allmännyttig, ha stadgar, stämma och styrelse samt ett organisationsnummer.
- c) Ha avtal Det ska finnas ett avtal mellan föreningen och Försvarsmakten i vilket det ska framgå vad respektive part åtar sig att göra. Avtalet ska vara skrivet på sådant sätt att prestationskrav framgår, att de ska återredovisas och kunna utvärderas.

Utifrån dessa grundläggande kriterier föreslår jag att föreningarna delas upp i två grupper. En grupp med kamratföreningar som utifrån ett författningsstöd är berättigade till ett stöd från Försvarsmakten. En annan grupp med resterande kamratföreningar och militärkulturhistoriska föreningar som kan utföra konkreta uppgifter åt Försvarsmakten. Det senare är inte ett stöd. Det är en ersättning för en tjänst som Försvarsmakten fått i en eller annan form.

En kamratförening som motsvarar kraven för en veteranorganisation förutsätts stå väldigt nära Försvarsmakten och ett förband, trupp- eller vapenslag. Det leder i sin tur till att kraven på att få betraktas som en sådan förening nära stående myndigheten måste kännetecknas av strikt hållna kriterier.

- d) Ha samhörighet En huvudpunkt är att det ska finnas en samhörighet mellan Försvarmakten och föreningen som ska leda till kamratskap mellan och inom olika generationer och grupper och kunna utgöra grund för att stärka förbandsanda eller samröre med ett tupp-slag eller vapenslag. Ett sådant ändamål ska framgå av föreningens stadgar. Av föreningens namn ska framgå att det finns en tydlig koppling till ett förband eller annat kännetecken för förbandet (motsv.).
- e) Ha veteraner som medlemmar En annan huvudpunkt är föreningens medlemskader ska innehålla ett markant inslag av veteraner (enligt av myndigheten fastställd definition), ung som gammal och som är i aktiv tjänst eller varit det tidigare. Detta behöver inte innebära att en förening ska utesluta andra intresserade personer som känner en samhörighet enligt d). Inte heller bör föreningen vara alltför exkluderande om en icke medlem söker stöd.
- f) Förpliktiga sig till något Av det avtal som skrivs mellan parterna ska framgå att föreningen förpliktar sig för ett antal aktiviteter gentemot Försvarmakten. Det kan vara medverkan under förbandsdagar, besöksdagar eller vid andra ceremoniella tillfällen. Det kan vara att kunna lämna stöd till veteraner och deras anhöriga när förbandet genomföre en insats eller svåra situationer som exempelvis vid en allvarlig olycka. Det kan vara att sköta förbandets traditionsrum eller andra minnesmärken m.m. Av avtalet ska också framgå att föreningen ansluter sig till Försvarmaktens värdegrund.
- g) Vara aktiv Förutom att föreningen ska uppfylla det man förpliktat sig i avtal ska föreningen kunna uppvisa att den är aktiv i olika sammanhang genom aktiviteter som fångar medlemmarnas intresse. Det kan vara hemsidor och bloggar samt sammankomster med försvarsinformation, studiecirklar, studiebesök m.m. Aktiviteterna bör ha sådan närvaro att de kan betraktas som en samlingspunkt för veteraner i alla åldersgrupper.

Den andra gruppen med resterande kamratföreningar och militärkulturhistoriska föreningar utför tjänster åt Försvarmakten. Det kan även gälla kamratföreningar som får stöd utifrån en förordning. De tjänster det är fråga om och som normalt inte bör vara konkurrensutsatta bör definieras. Nedan framgår sådana uppgifter och vilka kriterier som bör gälla för dem.

- h) Sköta minnesmärken Det finns ett antal minnesmärken som Försvarmakten fastställt ska skötas av något förband. Förbandet anser sig inte ha resurser att göra det självt utan vill få denna tjänst utförd av någon. Finns det en förening som har ett historiskt sammanhang med märket och det står klart att det inte är en uppgift som kan lösas av vem som helst kan detta vara en lämplig uppgift för föreningen. Med historiskt sammanhang menas här exempelvis att föreningen medverkat i skapandet av märket eller att märket omfattar tidigare medlemmar i föreningen eller att det berör tid eller händelse då medlemmar i föreningen var i aktiv tjänst.
- i) Sköta traditionsrum Vissa förband har inom sina kasernområden traditionsrum. De föremål som förbandet förvarar där kan ha ett stort värde men förbandet har svårt att avdela resurser för att sköta rummet och visa upp sina föremål. Det historiska minne som kamratföreningar och deras medlemmar har gör dem ofta lämpliga för att stödja förbandet med detta. Däremot kan det aldrig komma ifråga att ersätta en förening för att den sköter museer som inte tillhör ett förband eller på annat sätt tillhör Försvarmakten.

- j) Sammanhålla och skriva historieverk eller minnesböcker Förbanden vill i många sammanhang kunna visa på sin historia eller bakgrund. Det kan gälla jubileer, introduktion av nyanställda, vid besök m.m. En bok om förbundet eller dess verksamhet är vid sådana tillfällen något som är beständigt och efterfrågat. Förbanden har ytterst sällan vare sig tid eller resurser för att åstadkomma detta. Det historiska minnet hos kamratföreningar och deras medlemmar är ofta en förutsättning för att producera denna typ av bok.
- k) Informera om förband och verksamhet i förgångnen tid Vid introduktion av nyanställda, vid besöksdagar och vid informationstillfällen som förbanden genomför finns ibland önskemål om att den historiska grunden presenteras av någon som fanns på förbundet på den tiden eller har god kunskap om ämnet. Även här passar kamratföreningar och deras historiska minne in.
- l) Informera om dagens Försvarsmakt och förband Föreningarnas medlemmar är som regel positiva till försvaret och dess verksamhet. De bör därför ses som ambassadörer redan med den kunskap och den kompetens de har. Genom att kontinuerligt upplysa dem om dagens/morgondagens Försvarsmakt kan detta ambassadörskap stärkas ytterligare. Inte för att de ska hålla föredrag motsv. om ämnesområdet utan mer för att de ska kunna tala väl om försvaret i sina nätverk. Vissa föreningar har sådan kvalitet och spridning på sina hemsidor och tidningar att de mycket väl kan vara ett medel för förband att sprida information genom. Andra föreningar har också en väl utvecklad förmåga att för en bredare publik hålla intressanta föredrag med kunniga föredragshållare. Inom detta fält finns det sålunda möjligheter för föreningar att göra tjänster för Försvarsmakten och förbanden.
- m) Genomföra spelningar eller uppvisningar Förband ser gärna att de vid besöksdagar motsv. kan ha levande försvarsmusik, visa upp materiel och trupp från förr och gärna i uppvisningsform. Syftet är att kunna dra publik, men också att kunna visa en helhet på sin verksamhet, från förr till framtiden. För detta passar militärkulturhistoriska föreningar väl in. De föreningar som har försvarsmusik som ändamål kan också vara ett komplement när försvarsmusiken eller hemvärnets musikkårer inte kan delta. En kvalitetssäkring av föreningarnas förmåga i dessa avseenden ska finnas så att de uppträder historiskt korrekt i både agerande, utrustning och fakta. Säkerhetsfrågor är också ett viktigt område att ta fasta på.

Föreningarna är som tidigare redovisats av olika värde för Försvarsmakten. Likaså har de olika behov för att kunna existera och driva sin verksamhet.

Den första frågan är vilka föreningar motsvarar kraven för en veteranorganisation? I princip är det kamratföreningar, men långt ifrån alla. Goda förutsättningar har de föreningar som är koplade till existerande förband. Även några kamratföreningar som täcker geografiska områden avses från förbanden är aktuella. Ett exempel är Fredsbaskrarna men det kan även röra sig om aktiva kamratföreningar tillhörande nedlagda förband. Min bedömning är att det kan röra sig om ett 30-tal föreningar.

De föreningar som inte motsvarar kraven för en veteranorganisation men ändå bedöms kunna lösa specifika uppgifter för förbanden bedömer jag till ett 70-tal kamratföreningar och militärkulturhistoriska föreningar.

Sammantaget skulle det vara cirka 100 föreningar som enligt ställda kriterier skulle kunna omfattas av ett stöd eller få ersättning för specifika uppgifter. Det är ungefär 80 % av de föreningar som i dag i någon form får ett stöd av Försvarsmakten. I realiteten är det färre eftersom det kommer att tillkomma föreningar som inte har något stöd alls idag.

Ovanstående siffror är uppskattade på det underlag jag har haft tillgång till. Det har varken varit fullständigt eller tillräckligt djupt för att avgöra vilka föreningar det i realiteten är frågan om. För detta krävs en närmare undersökning. Lämpligen i samband med att föreningar ska ackrediteras för att avtal ska kunna ingås enligt ovan.

Ett exempel på avtal mellan förband och förening framgår av underbilaga 7.

Ubil./7

9.3 Vad styr och vem beslutar

Stöd eller ersättning till föreningarna ska enligt Försvarsmaktens regelsystem utgå från uppdrag och vara inom givna riktlinjer samt ske under kontrollerade former under god hushållning med statens medel.

Jag finner sålunda att detta ska vara grundat på ett uppdrag eller ska det ske i form av köp av tjänst.

Som tidigare sagts ska det finnas upprättade avtal med prestationskrav varvid prestationernas värde för Försvarsmakten bör preciseras. Återredovisning ska krävas och resultatet följas upp och utvärderas.

Formen för hur föreningarna ska ersättas kan antingen vara i natura eller med kontanta medel.

Vem som ska fatta beslut från Försvarsmaktens sida är beroende av avtalets omfattning och principiella betydelse. Detta bör regleras i förväg bestämda delegationer.

Enligt min mening bör beslut avseende föreningarna fattas antingen av den som ansvarar för traditionsvård i högkvarteret eller av förbandschef. Därunder ska inga delegationer finnas. Åtminstone så länge verksamheten inte stöds av någon förordning.

9.4 I natura

Huvuddelen av de ersättningar föreningarna får idag är i natura. Det gäller fri tillgång till lokaler, fri kopiering och utskick till medlemmar, tillfälliga lån av bilar och bussar, tillgång till underhållsresurser och drivmedel för fordon och flygplan samt fri förplägnad eller fria måltider.

Fördelen med ersättning i natura är om Försvarsmakten ändå har kostnader för det som upplåts eller tillhandahålls, exempelvis för lokaler. Ersätter man föreningar med kontanta medel kan det heller inte uteslutas att föreningarna ändå får tillgång till resurser i natura genom att de vistas inom kasernområden eller har medlemmar som är i aktiv tjänst och har tillgång till resurser.

Fördelen med kontanta medel är att kostnaden för verksamheten är tydlig och lätt att följa upp.

Hos de förband och föreningar jag talat med finns det en klar majoritet för att fortsätta med ersättningar i natura. Det är naturligtvis både av praktiska skäl och av redovisnings-skäl.

De lokaler som föreningarna disponerar idag kommer Försvarmakten sannolikt ha kvar ändå. Därmed kvarstår huvuddelen av kostnaden för lokalen även om föreningarna inte använder dem. När det gäller utskick har jag fått redovisat att Försvarmakten inom kort med det nya postsystemet inte kommer att få en extrakostnad om antalet försändelser utökas med den mängd som motsvarar föreningarnas utskick idag. Sammantaget innebär det att 60 % av den ersättning föreningarna får idag till stora delar inte utgör en merkostnad för Försvarmakten.

Lån av fordon och fria måltider bör ske med samma restriktivitet som tidigare eftersom det i andra ändan i de allra flesta fall innebär en utgift för myndigheten. Det gäller också kostnader för verkstadstjänster, drivmedel, livsmedel m.m.

En ersättning i natura kan eventuellt få komplikationer att redovisas i PRIO. Enligt min uppfattning bör detta endast vara ett administrativt problem. Förutsättningen är att all ersättning till föreningarna ska vara baserat på avtal eller uppdrag och ska kunna knytas till någon aktivitet.

Mitt förslag är att ersättning till föreningarna i första hand ska ske i natura. För att denna ska kunna följas upp och återredovisas ska den därför vara preciserad i avtalen, kvantifierad och värderad i ekonomiska termer. På så sätt blir ersättningen transparent och kan alltid vägas i en nyttoeffekt-kalkyl.

En förutsättning för att föreningarna ska ersättas i natura är naturligtvis att Försvarmakten alltid med kort varsel ska kunna få disponibilitet på sina resurser eller inte kunna hamna i en ersättnings-situation. Det senare kan gälla om ett förråd brinner ner innehållande en förenings inventarier. Sålunda bör avtalen vara så formulerade att Försvarmakten med kort varsel kan disponera en lokal och inte har något ansvar för vare sig människor, inventarier eller verksamhet i lokalen.

Det grundstöd jag förordar är primärt fri tillgång till Försvarmaktens lokaler genom det förband man är hänvisad till och fria utskick till föreningens medlemmar.

9.5 Kontantbetalning

Kontant betalning till föreningar kan vara aktuellt i två fall. Det ena är när exv. förband beställer en tjänst av en förening som inte kan ersättas i natura och då en förening inte bedöms kunna stå för kostnaden själv. Det andra är när en förening geografiskt inte är i närheten av ett förband och av det skälet inte kan ersättas i natura.

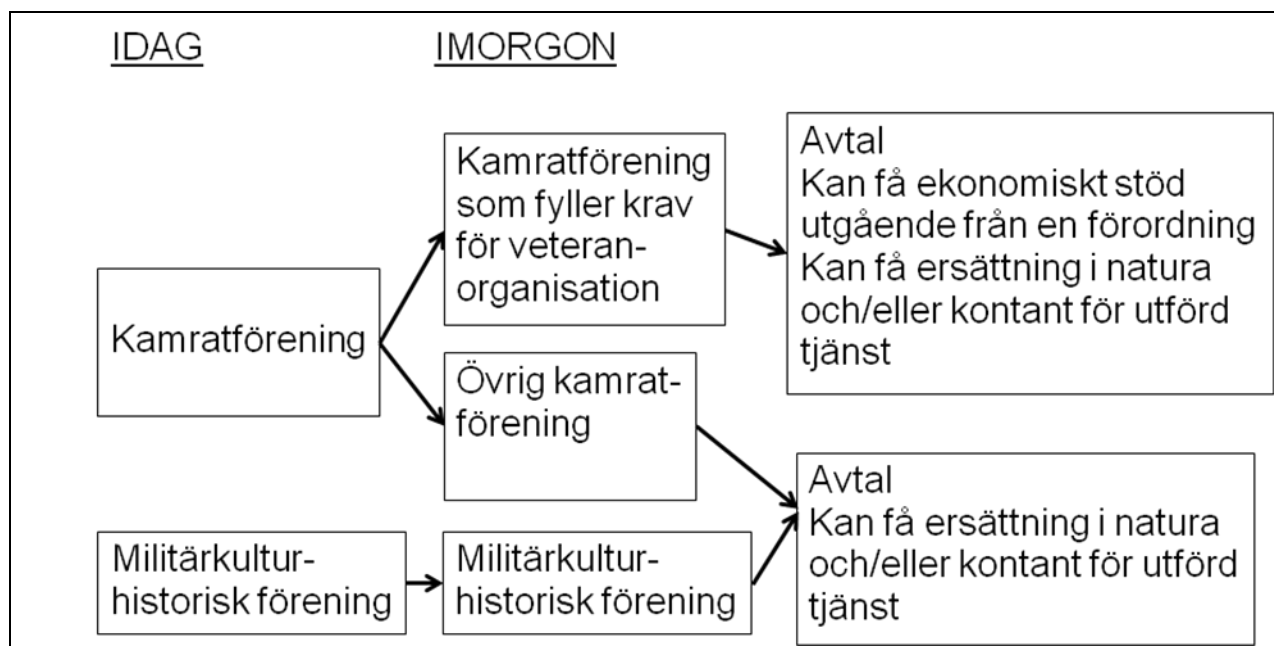
Det första fallet kan exempelvis vara när ett förband beställer en minnesbok eller upplåter utrymme för förbandet i sin tidning eller ersätter en förening för transport som denne måste köpa externt.

Det andra fallet kan vara aktuellt för föreningar för nedlagda förband. I vissa fall finns kanske det inte finns en utbildningsgrupp på orten som man kan vara hänvisad till eller också kan det vara något som gruppen inte har tillgång till, exempelvis en stor lokal.

I båda fallen kommer föreningen att behöva köpa det man behöver externt. I dessa fall bör den tjänst förbandet köpt vara reglerat i tidigare nämnda avtal. Bästa sättet enligt min mening är att denna tjänst ska vara reglerad på samma sätt som om man får ersättningen i natura, d.v.s. med en ekonomisk ram.

Kontant utbetalning från förbanden bör endast ske för fakturor som föreningarna lämnar in, exempelvis fakturan för en buss, fakturan för en lokal, fakturan för en tryckning av bok etc. Därmed undanröjs eventuella tvivel om att en förening använder pengarna för andra ändamål än de var avsedda för. Eftersom tjänsten är utförd åt Försvarmakten kommer myndigheten också på detta sätt undan att betala för momsen vilket är fallet om en förening får kontanta medel av Försvarmakten och sedan självt betalar en faktura. Föreningarna å sin sida undviker en utökad administration.

Förhållandet mellan att få stöd och ersättning för utförd tjänst

För att inte Försvarmaktens kontantutbetalningar ska skjuta i höjden bör det finnas i centrala riktlinjer i någon form för hur mycket som ett förband får betala ut utan att behöva vända sig till högkvarteret. Att låta all betalning och beslut om detta ske centralt är inte görligt utan förbanden bör ha någon ekonomisk nivå att röra sig inom. Om dagens kostnadsnivå ska gälla bör ramen vara någonstans runt 25 000 kronor utifrån de redovisningar jag fått.

Eftersom förutsättningarna förändras över tiden och att alla förband inte använder denna metod bör beloppet åtminstone en första gång fastställas av högkvarteret i dialog med förbanden.

Belopp över den gräns som fastställs ska enligt min mening tas upp som rutin i förbandens uppdragsförslag. Enligt min bedömning kommer det att behöva ske i undantagsfall.

9.6 Ansvar för äldre krigsmateriel

Som tidigare redovisats använder några föreningar äldre krigsmateriel som gått ur krigsorganisationen och fortfarande är i Försvarens ägo och registrerad där. Exempelvis gäller det stridsfordon, artilleripjäser, stridsflygplan, handeldvapen, sidogevär m.m.

Enligt min mening rör sig Försvarens och berörda föreningar i en gråzon där både kostnader för verksamheten är dolda och ansvarsförhållanden är otydliga.

Försvarens kostnader för denna verksamhet är inte klarlagda. Att myndigheten står för förråd, garage, hangarer m.m. i vilken materielen förvaras och underhålls av föreningarnas medlemmar är klart. Likaså står myndigheten för besiktningar, drivmedel, smörjolja, reservdelar och annan underhållsmateriel. Någon redovisning på kostnaderna för detta har inte gått att tillgå.

Materielen används både av föreningarnas medlemmar och anställda vid förbanden. Exempelvis svarar anställd personal vid F 7 för flygsäkerhet och flygförare för del av veteranflyget. I vissa fall är det föreningarnas medlemmar som framför veteranflygplan och veteranfordon. Vid sådana tillfällen måste dock piloten ha genomgått Försvarens grundläggande flygutbildning och fordonsföraren ha ett militärt förarbevis.

Frågan är, exempelvis vid en flygolycka under en föreläsning med veteranflyg där piloten är civil men planet tillhör Försvarens vem som har ansvaret. I det fallet är det förbandschefen och Försvarens som har ansvaret eftersom de måste ha beordrat flygningen. Ett annat exempel är när en civil föreningsmedlem transporterar besökare i ett äldre stridsfordon och det sker en olycka. Samma förhållande gäller i detta fall. Ett tredje exempel är om en föreningsmedlem skadar sig allvarligt på ett vapen som tillhandahållits av Försvarens. Även om Försvarens ytterst har ansvaret i alla dessa fall kommer ändå en diskussion om ansvaret att finnas på grund av blandning mellan civilt och militärt. Inte minst om det rör sig om personskador och försäkringsfrågor.

Enligt min mening har Försvarens ingen anledning att behålla äldre krigsmateriel som inte behövs för insatsorganisationen. Tidigare nämnd utredning om veteranflygplan rekommenderar också Försvarens att överföra allt militärt veteranflyg till museer, civilregistrera det och låta föreningar svara för flygningar enligt civila luftfartsbestämmelser. Ett undantag kan vara enstaka fordon eller flygplan för att använda som motståndare/målobjekt vid övningar.

Kostnaderna för verksamheten är heller inte klarlagda. Veteranflygutredningen angav cirka fem miljoner kronor för den del som berör Försvarens. På detta ska även det stöd flottiljerna ger till föreningar i drivmedel, hangarutrymme läggas på. Kostnaderna för det som arméförbanden lägger på motsvarande verksamhet är inte definierat i ekonomiska termer. Att det kan vara betydande summor i förhållande till övrig föreningsverksamhet kan bara förmodas.

Avsaknaden av en tydlig långsiktig viljeinriktning från högkvarteret har medfört osäkerheter ute på förbanden. Framförallt gäller det resurser som personal och ekonomi. Genom att veteranfordon, veteranfartyg och veteranflyg är lokaliserat till militära områden medför det att det är svårt att dra tydliga gränser mellan civil och militär verksamhet. Av naturliga skäl är veteranverksamheten inte den högst prioriterad verksamheten på ett förband. Det i sin tur medför att verksamheten i stor utsträckning har styrts och styrs av de personer som själva verkar i veteranverksamheten. Dock bör det understrykas att dessa personer har stor ambition och känner för denna typ av verksamhet och är en absolut förutsättning för att den skall leva vidare. Framförallt beroende på att en stor del av verksamheten sker på ideell basis.

En klar avgränsning mellan civil och militär verksamhet är den bästa lösningen. Det vill säga att föra över all föråldrad krigsmateriel, d.v.s. idag militärt registrerade veteranfordon, -fartyg och -flygplan m.m. till civilt register och därmed låta hela verksamheten bli helt civil. Den långsiktiga viljeinriktningen kan då tas fram i ett avtal mellan de parter som är inblandade i eller påverkas av veteranverksamheten.

Mitt förslag är att all äldre och utgången materiel som Försvarmakten idag disponerar och inte behöver för insatsorganisationen avyttras och i lämpliga delar överlämnas till statens museer. På detta sätt skulle gränslinjen mellan vad som är militär respektive civil verksamhet bli tydlig och även kostnadsbilderna bli klarlagda. Den eventuella materiel som myndigheten kommer att behålla för övningsändamål ska då enbart få användas av förband och inte av föreningar.

Med detta menar jag inte att den föreningsverksamhet som berörda föreningar har ska upphöra. Verksamheten är populär och efterfrågad. Efterfrågad för att den är publik i sammanhang med flygdagar och förbandsdagar eller vid mässor och andra uppvisningar som försvaret deltar i. Av vad jag uppfattat är det också myndighetens vilja.

Till detta ska nämnas att *Veteranflottiljen* med sina fartyg på Gålö och i Karlskrona önskar bli ackrediterad som ett försvarsmuseum. Motsvarande intresse finns från SMHA. På så sätt skulle det enligt båda parter kunna underlätta för flottiljen att bedriva sin verksamhet samtidigt som föreningens tillgångar på ett helt annat sätt än idag skulle kunna göras publik för både allmänhet och Försvarmakt.

Om Försvarmakten vill att verksamheten ska kunna fortgå efter att museer övertagit materielen måste en konstruktion göras för detta. Den bör byggas på uppdrag från Försvarmakten till SFHM alternativt SMM att svara för ett antal uppvisningar som är reglerade till tid och plats. Med hänsyn till kostnader för verksamheten och att materielen har ett nationellt intresse bör alla uppdrag hanteras centralt. Underlag för hur mycket man vill att föreningarna ska utnyttjas måste dock komma från förbanden eftersom huvuddelen av uppvisningar m.m. kommer att vara förbandsanknutna.

För att detta ska fungera krävs att museerna deponerar materielen ute i landet där den huvudsakligen kommer att användas och där föreningarna finns för att sköta om den. Exempelvis skulle Armémuseum kunna deponera äldre stridsfordon och artillerifordon med pjäser vid Artillerimuseum i Kristianstad som ingår i SMHA. Artillerimuseum i sin tur låter P 7 förvara materielen i enlighet med ett avtal med förbandet varvid alla kostnader för att förvara och sköta materielen består av Artillerimuseum. Sedan måste Artillerimuseum ingå ett avtal med Södra skåningarnas kamratförening som innebär att föreningen åtar sig att ideellt underhålla materielen, hålla den i kördugligt skick och visa upp den exv. vid avtalat antal besöksdagar. På motsvarande sätt kan göras i t ex Boden, Strängnäs, Tingstäde och i Såtenäs för den verksamhet som Föreningen P 5, Traditionsgruppen pjäs & motor, Södermanlands regementes museiförening, kamratföreningarna på Gotland och Swedish Air Force Historic Flight bedriver.

För Veteranflottiljen på Gålö krävs dessutom att Försvarsmakten är beredd att beställa uppvisningar från föreningen och betala för dem vilket man inte gör idag. Då skulle det kunna finnas förutsättningar för att föreningen ackrediteras som ett bidragsberättigat museum under SMHA och som SMHA kan ta ansvar för.

Före ett beslut krävs att Försvarsmaktens kostnader för hela denna konstruktion utreds, att myndigheten beslutar om nivå på hur många uppvisningar de årligen ska utföras och mycket materiel som ska hållas i sådant skick. Det är kostnader för förvaring, besiktningar, visst underhåll m.m. För att få en bra kostnadsbild bör Försvarsmaktens behov de första åren ske med årliga uppdrag. En omfördelning av anslag skulle därefter kunna övervägas för att minska byråkratin.

Andra frågor som bör analyseras är vem som äger materielen, hur civila fordon ska kunna vara militärt registrerade under förevisningar, hur föreningarna ska kunna förvara vapen på ett praktiskt sätt, försäkringsfrågor m.m. Det är detaljfrågor som kommit upp under mina intervjuer och vilka bör klaras ut för att verksamheten ska kunna genomföras på avsett sätt.

9.7 Högkvarterets roll

Högkvarterets roll i styrning av föreningarna är att ange Försvarsmaktens grundläggande syn på verksamheten, ge riktlinjer för verksamheten och ge uppdrag till förband (motsv.) samt till andra myndigheter och till föreningar i det man vill ha utfört. Underlaget framgår i Försvarsmaktens verksamhetsuppdrag (VU).

Ansvar för uppgifter som berör föreningarna finns på flera håll i högkvarteret⁴⁵. Produktionschefen är ansvarig för Försvarsmaktens traditionsvård. Personaldirektören har uppgift att planera och att följa upp attraktion, rekrytering och personalutveckling. Informationsdirektören har uppgiften att vårda Försvarsmaktens namn, profil, framställning och bild samt för marknadskommunikation. Ansvar för veteranvård övervägs för närvarande.

---

⁴⁵ Försvarsmaktens föreskrifter med arbetsordning för Försvarsmakten (FM ArbO); FFS 2010:9

Uppdrag till förband som rör föreningarna eller direkt till föreningarna sker från olika håll i högkvarteret. Exempelvis ger insatsstaben uppdrag till Fredsbaskrarna, frivilligavdelningen till SMK, produktionsavdelningarna i produktionsstaben till sina resp. förband, flygvapenavdelningen i produktionsstaben till Sveriges flyghistoriska förening etc. Någon samordning och sammanhållande avdömning sker inte idag. Det är sannolikt en av orsakerna att föreningarna behandlas på olika sätt av förband. Att det skiljer sig mellan försvarsgrenarna ser man tydligt av de enkätsvar jag fått.

För att styrningen av föreningarnas verksamhet ska kunna striktas upp och följa de regler jag föreslår bör uppdragen sammanhållas och gå från ett håll i högkvarteret. Självklart ska underlag komma från förband (motsv.) i uppdragsdialogen och från olika ansvarsområden i högkvarteret.

Jag har övervägt tre alternativa enheter i högkvarteret för att sammanhålla styrning och uppdrag avseende föreningarna. Produktionsstaben med sitt ansvar för traditionsvård är ett alternativ. Frivilligavdelningen med sitt ansvar för frivilligverksamhet som i vissa avseenden tangerar föreningarnas verksamhet är en annan enhet. Den tredje är den enhet som övervägs för veteranstöd.

Jag föreslår att den kommande veteranenheten ges uppgiften för att styra föreningarnas verksamhet samt att samordna och ge uppdrag inom detta område. Det veteranstöd som utvecklas i högkvarteret kommer att omfatta allt från personalstöd till frågor som rör traditioner, exempelvis ceremonier, minnesmärken, medaljer m.m. Internationellt har veteranstödet en stark koppling till traditionsvården. Så synes det kunna bli även i Sverige. En följd av detta är att allt som har med traditionsvård också bör övervägas att överföras till denna enhet för att få en samlad hantering av verksamheten.

Denna veteranenhet ska utöver att vara samordnande för uppdrag rörande föreningarnas verksamhet också förvalta det register som visar på vilka föreningar som är ackrediterade hos Försvarsmakten. Att ta in underlaget för registret, samordna det och besluta om uppdrag är en naturlig uppgift för enheten om man ska säkerställa en likvärdig behandling av alla föreningar. En annan sak är vem som ska kvalitetssäkra föreningar, bereda underlag och besluta dem för ackreditering. Det bör utföras av någon som har en bra insyn i föreningarnas verksamhet.

I förhållande till idag är det som ska göras på central nivå en tillkommande uppgift eller en meruppgift som kräver någon form av resurs i högkvarteret. Detta gäller oavsett vilken enhet som kommer att få uppgiften.

9.8 Förbandens roll

När det gäller föreningarna och deras verksamhet är det i de allra flesta fall förband som har bäst insyn i föreningarna och deras verksamhet. Förbanden vet vad de vill ha och de är också bäst på att avgöra vad de kan få ut av föreningarna.

Av det följer att det i huvudsak är förband som ska ges uppgift att stödja föreningar eller beställa tjänster av föreningar. Det ska göras inom ramen för de riktlinjer och ekonomiska nivåer som högkvarteret bestämmer och framgå i uppdrag till förband. För centrala organisationer och betydelsefulla föreningar som inte med naturlighet omfattas av förband bör högkvarteret åta sig denna roll. Det gäller *Fredsaskrarna*, men kan även gälla organisationer som *Flottans män*, *Veteranflottiljen* m.fl. föreningar.

Vissa föreningar stöds idag från fler än ett förband. Detta bör imorgon inte vara möjligt. Istället bör alla föreningar vara hänvisade till antingen ett förband eller till högkvarteret. Om stöd eller tjänster ska utgå från fler än ett förband bör det regleras av det förband föreningen är hänvisad till.

Kvalitetssäkring bör också genomföras av förband eftersom de vet vad de vill ha ut av föreningen och bör ha bäst insikt om vad föreningen har för värde för Försvarmakten och förbandet. Utifrån av högkvarteret fastställda kriterier bör förbanden besluta om vilka föreningar som ska anses vara berättigade till att få stöd eller motta beställningar från förbandet.

Det förbandet ska kontrollera är att kriterier som ställs upp är uppfyllda. Det är bland annat att föreningen är allmännyttig, har verksamhet som är av värde för Försvarmakten, är aktiv och är demokratiskt uppbyggd med stadgar, stämma och styrelse samt har ett organisationsnummer. Det senare för att ev. ekonomiska transaktioner mellan myndighet och förening ska kunna ske.

Ett avtal ska upprättas mellan förband och förening som revideras årligen och anger vad resp. part får, bland annat ska det ekonomiska värdet av det som fås i natura anges. I föreningens återredovisning ska framgå på vilket sätt uppgifter lösts och stöd till beställaren har genomförts. Det kan göras genom en utförlig årsredovisning.

För att undvika jävförhållanden bör en förbandschef inte vara ordförande i den förening man sluter avtal med. Att kringgå detta genom att låta exempelvis en stabschef fatta myndighetsbeslut är inget alternativ. Denne person är i sin anställning beroende av sin chef. Jag anser också att i dessa fall är det lägst förbandschef som ska fatta beslut med anledning av den legala grund verksamheten står på. Om en förening av andra skäl önskar ha förbandschef som ordförande ska heller inte föreningen kunna uppbära stöd eller få beställningar från förbandet, om central nivå inte bestämmer annat.

9.9 Riksorganisationernas roll

Rikstäckande organisationer i vilka föreningar ingår har ofta som uppgift att samordna verksamhet mellan föreningar och vara deras talesman i olika sammanhang. Bland annat i dialogen mellan Försvarmakten och föreningarna.

Vidare bör riksorganisationer övervägas som uppdragsmottagare för att lösa angelägna uppgifter åt Försvarmakten som exempelvis i fallet med Fredsaskrarnas utbildning av kamratstödjare för veteraner. Likaså kan de övervägas att stödja Försvarmakten med kvalitetssäkring av föreningar. Även som remissinstans och att göra undersökningar och analyser skulle Försvarmakten kunna använda dem till.

De riksorganisationer som bör övervägas för ovanstående uppgifter är SMK, RSMF, Fredsbaskrarna och Flottans män. Även samordningsgruppen för flygvapnets kamratföreningar kan vara aktuell. Dessa organisationer täcker idag huvuddelen av de föreningar som omfattas av denna utredning.

SMKR omfattar idag cirka 60 % av kamratföreningarna. Kanslifunktionen är svagt organiserad och förbundet har under senare år tappat medlemmar. Motivet är som jag uppfattar att föreningarna inte anser sig få något tillbaka genom att vara medlem. Förbundets ekonomi, trots ett mindre bidrag från Försvarmakten klarar sannolikt inte heller utvidgade uppgifter för kansliet. Ska förbundet utnyttjas för ovanstående uppgifter krävs ett utökat ekonomiskt stöd.

RSMF omfattar heller inte alla militärkulturhistoriska föreningar, men det tillkommer medlemmar efterhand. Vissa föreningar utanför förbundet har dock samma negativa syn som kamratföreningar har på SMK. RSMF kvalitetssäkrar idag sina medlemsföreningars uppträdanden. Förbundet mottar inget stöd från högkvarteret. Även RSMF torde kräva ett ekonomiskt stöd om deras uppgifter ska vidgas.

Fredsbaskrarna är en paraplyorganisation för ett antal föreningar ute i landet. Kanslifunktionen är svag med endast en anställd. Att förbundet kan driva sin verksamhet på dagens nivå beror dels på stödet från högkvarteret, dels på sponsring från ett företag. Förbundets ekonomi klarar sannolikt inte utvidgade uppgifter för kansliet.

Flottans män är medlem i SMK och uppbär inget centralt stöd. Kanslifunktionen bedöms även här vara svag.

Samordningsgruppen för flygvapnets kamratföreningar består av några enskilda individer som samordnar verksamhet genom att arrangera möten mellan flygvapnets kamratföreningar. Det är en alltför svag organisation för att utgöra ett stöd till högkvarteret.

Sammantaget är riksorganisationerna för splittrade och svaga för att vara en ordentlig motpart till högkvarteret. Att använda dem till underlagsinhämtning för kvalitetssäkring och ackreditering av föreningar bedömer jag dem ännu mindre lämpliga för. Dels har de för svaga kanslifunktioner. Dels har sannolikt förbanden bäst insyn i föreningarna och alla föreningar är heller inte anslutna till en riksorganisation.

Ur Försvarmaktens synvinkel vore det naturligtvis bäst om man hade en, högst två riksorganisationer att samarbeta med och då mot kommande veteranenhet i högkvarteret. Om högkvarteret dessutom vill att motparten ska lösa ett antal uppgifter måste enligt min mening högkvarteret också bidra till att det finns en kanslifunktion som klarar detta. En jämförelse kan vara det organisationsstöd som ges till frivilliga försvarsorganisationer. Att föreningarna skulle kunna stå för motsvarande kostnad bedömer jag som utopisk.

Ett kompetent och starkt veteranförbund skulle under vissa förutsättningar vara önskvärt ut Försvarmaktens synvinkel. Framför allt om ett stort antal kamratföreningar utvecklas till att motsvara kraven för en veteranorganisation. Att bilda ett veteranförbund är dock en sak för föreningarna och inte något som Försvarmakten ska styra.

9.10 Vad blir kostnaden

Mina förslag ska enligt uppdraget inte överskrida vad Försvarsmakten lägger på verksamheten idag. Frånräknat det som Försvarsmakten betalar för äldre krigsmateriel som veteranflyg m.m. rör det sig om ett värde på cirka fyra miljoner kronor. Hanteringen av äldre krigsmateriel bör utredas i särskild ordning i samband med att den överförs till museer.

Jag har bedömt att cirka 30 kamratföreningar svarar eller har förutsättning för att svara mot kriterierna för en veteranförening. Utöver dessa har jag bedömt att cirka 70 föreningar kan lösa uppgifter som förband (motsv.) beställer.

De lån av lokaler som föreningarna får idag av förband kan förutsättas behövas även imorgon. Det skulle innebära en kostnad på cirka en miljon kronor när redovisade kostnader för veteranfordon (motsv.) har räknats bort.

Antalet medlemmar i de 100 föreningarna bedömer jag till 43 000 personer. Med två utskick om året per medlem och till samma kostnad⁴⁶ som idag är värdet för utskicken cirka 1,3 miljoner kronor. Ett värde som sannolikt minskar efterhand man använder sig av elektroniska hjälpmedel.

Håller man sig inom vad man idag lägger på transporter och förnödenheter skulle ytterligare 0,3 miljoner kronor tillkomma. Det är rimligt om man håller samma restriktivitet som idag när det gäller fri kost och utnyttjande av kronans fordon.

Skulle alla 100 föreningar utföra tjänster för 25 000 kronor per förening blir kostnaden 2,5 miljoner kronor. Sannolikheten för detta bedömer jag som liten. Det uppkomna utrymmet skulle i så fall täcka naturakostnader för föreningar som inte har något stöd idag.

Sammantaget blir cirka fem miljoner kronor om året vilket bör betraktas som samma nivå som idag. Denna uträkning innebär en utjämning av ersättningsnivån mellan föreningar. Några som tidigare inte hade någon ersättning kommer att få, några kommer att få mer och några kommer att få mindre. Men det innebär också att en del föreningar som idag får en ersättning inte får någon alls eftersom de inte svarar upp mot ställda kriterier.

Slutligen bör Försvarsmaktens kostnader för verksamheten ställas mot föreningarnas idealitet. I en sådan analys är det rimligt att anta att 2,5 miljoner kronorna utgör ersättning för tjänster som föreningarna utför åt förband. Det som återstår är 2,5 miljoner kronor i natura vilket ska ställas mot medlemmarnas egeninsats. Med en medlemsavgift på 100 kronor utgör Försvarsmaktens kostnad cirka 40 % av summan för alla medlemsavgifter.

Min slutsats är att kostnaderna för Försvarsmakten kommer vara på samma nivå som tidigare och är rimliga ur ett idealitetsperspektiv.

---

⁴⁶ 15 kronor per försändelse

10 Rekommendation

Jag har funnit att föreningarna och deras verksamhet är av värde för Försvarsmakten. Kamratföreningar för att de bidrar till samhörighet och förbandsanda. Militärkulturhistoriska föreningar för att de kan visa upp historiska sammanhang och är publika.

En del kamratföreningar har sådant värde att de bidrar till Försvarsmaktens attraktionskraft och till en helhet i sfären runt ett förband. En sfär som består av veteraner i aktiv tjänst, i hemvärnsförband och frivilliga försvarsorganisationer samt bland tidigare anställda i det civila yrkeslivet och som pensionär.

Jag har funnit att representanter för förband och enheter i högkvarteret i allra flesta fall ser kamratföreningarna som en tillgång och månar om deras verksamhet. Kopplingen mellan levande förband och ”deras” kamratföreningar är i de allra flesta fall mycket stark. Försvarsmakten har enligt min mening ett behov av kamratföreningar.

Jag kan konstatera att Försvarsmakten får en stor uteffekt av föreningarna i förhållande till den kostnad man har för verksamheten. Frågan är om Försvarsmakten överhuvudtaget kan avsäga sig den närhet man har idag till kamratföreningar när ledorden är attraktion och veteranvård.

Det stöd Försvarsmakten ger idag till föreningarna varierar kraftigt. Det finns en utdragen skala från inget stöd alls till ett i detta sammanhang omfattande stöd. Många föreningar får stöd i natura, flera får det i pengaform och vissa får det i båda formerna. I en del fall saknas avtal mellan parterna. Stöd kan också i flera fall ses som en ersättning för lösta uppgifter.

Jag kan konstatera att den legala grunden för ett ensidigt stöd saknas. Det stöd som ges idag utgår från andra tider och förhållanden. Under rådande förhållande bör därför inte stöd som kan uppfattas som bidrag lämnas till en förening. Istället bör Försvarsmakten och dess förband köpa tjänst av föreningarna eller grunda stödet på en förordning.

Det finns gråzoner i dagens förhållande mellan föreningarna och Försvarsmakten. Det gäller kamratföreningar som står väldigt nära existerande förband och där gränsen mellan vad som är stöd resp. ersättning för utförd tjänst är otydlig. Det gäller militärkulturhistoriska föreningar som hanterar veteranfordon och veteranflyg där kostnader och ansvarsförhållanden är otydliga. En förordning som klargör det första förhållandet är önskvärd och en avyttring av all materiel som inte används i insatsorganisationen är en lösning för det andra förhållandet.

Jag ger följande rekommendationer:

- Kvalitetssäkra och ackreditera kamratföreningar som fyller kraven eller bedöms uppfylla kraven för en veteranorganisation. Beredning och beslut ska i huvudsak ske vid förband och delges högkvarteret. För vissa föreningar måste det ske centralt.
- Säkerställ stöd till kamratföreningar som motsvarar kraven för en veteranorganisation i kommande veteranförordning.

- Kvalitetssäkra och ackreditera kamratföreningar och militärkulturhistoriska föreningar som kan utföra uppgifter inom traditionsvård, försvarsupplysning, försvarsmusik och historiska uppvisningar med trupp och/eller materiel. Beredning och beslut ska ske vid förband och delges högkvarteret.
- Låt förbandschefer sluta avtal med alla ovanstående föreningar upp till en fastställd ekonomisk nivå, varvid avtal över denna nivå ska godkännas av högkvarteret.
- Ersätt föreningarna i första hand i natura, i andra hand genom att betala deras fakturor för de tjänster de lämnat.
- Rekommendera förbandschefer att inte vara ordförande i föreningar som förbundet ingår avtal med.
- Upprätta en förteckning över alla ackrediterade föreningar i högkvarteret.
- Om det krävs ett stöd på centralt håll, ingå avtal med lämpligt(-a) riksförbund och ersätt förbundet för detta. Det kan gälla stöd i kommunikation till och kvalitetssäkring av föreningar samt utbildningsåtgärder inom veteranområdet.
- Överför efter fördjupad utredning all krigsmateriel som inte används i insatsorganisationen eller för utbildning till museer och styr föreningar med veteranfordon (motsv.) genom uppdrag från högkvarteret till SFHM eller SMM.
- Låta alla uppdrag som gäller ovanstående föreningar beredas och ges från en enhet inom högkvarteret, förslagsvis från den veteranenhet som kommer att inrättas inom kort. Resurs för detta behöver tillkomma.

Om Försvarsmakten beslutar i enlighet med mina rekommendationer krävs ett antal åtgärder. De är att

- hemställa hos regeringen om en förordning som ger laglig grund för stöd till kamratföreningar som motsvarar kraven för en veteranorganisation,
- utarbeta riktlinjer för Försvarsmaktens stöd och köp av tjänst av föreningarna samt informera dem om det nya regelsystemet,
- ge uppdrag till förband (motsv.) för att ackreditera föreningar samt att ingå avtal med dem man ska stödja alternativt köpa tjänst av,
- kartlägga och analysera hur uppdrag till föreningarna ges idag från olika enheter inom högkvarteret och överför dessa uppgifter till den kommande veteranenheten inom högkvarteret,
- utreda ägarförhållanden, ansvar, försäkringsfrågor, kostnader m.m. för äldre krigsmateriel som används av militärkulturhistoriska föreningar,

- upprätta ett avtal mellan Försvarmakten och SFHM och SMM, på underlag av förbanden om hur museerna ska kunna tillgodose Försvarmakten med förevisningar med veteranfordon (motsv.).
- verka för att vissa föreningar ingår avtal med museerna för att kunna förvara, underhålla och använda ovanstående materielsystem för uppvisningar, samt
- klarlägga alternativt utreda hur stridsfordon, stridsfartyg och stridsflygplan ska kunna framföras under civilt ansvar och samtidigt under förevisning kunna vara militärt skyltade.

FÖRTECKNING ÖVER FÖRENINGAR

KAMRATFÖRENINGAR

Namn	Antal medlem	Säte	Ansluten till	Stöds av
Attackeskaderns kamratförening (E1)	100	Göteborg		Högkvarteret
Blekinge flygflottiljs kamratförening (F 17)	481	Ronneby	SKMR	F 17
Damklubben Bojen		Göteborg	SMKR	
Damklubben Tärnan		Varberg	SMKR	
F 1 kamratförening	514	Västerås		LSS
F 6 kamratförening	357	Karlsborg		F 7
F 7 kamratförening	385	Såtenäs		F 7
F 8 kamratförening	266	Stockholm		LSS
F 9 kamratförening	80	Göteborg		F 7
F 10 kamratförening med Änglholms flygmuseum	1722	Ängelholm		F 17
F 11-veteranerna	200	Nyköping	NFF	LSS
F 12 kamratförening	49	Kalmar		F 17
F 13 kamratförening	450	Norrköping		F 17
F14-FMTS-MHSH kamratförening	500	Halmstad		FMFS, MHS H
F 18 kamratförening	313	Stockholm		LSS
Fallskärmsjägarklubben (FJS)	135	Karlsborg		K 3
FMLOG veteraner i Boden	89	Boden	13)	FMLOG
Fortklubben		Stockholm		
Härnösands kustartilleriregementes kamratförening (KA 5)		Härnösand		I 19
Flottans minklubb	225		SMKR	4.sjöstridsflj
Flottans män	3800	Stockholm	SMKR	
Fredsaskrarna	3500	Stockholm		Högkvarteret
Fältjägarföreningen (I 5)	530	Östersund	SMKR 1)	Fältjägargruppen/I 19
Föreningen fältjägare Stockholm	328	Stockholm	SMKR	Fältjägargruppen/I 19
Försvarets sjukvårdscentrums kamratförening (FSC)		Göteborg	SMKR	FömedC
Generalstabsföreningen	200	Stockholm		Högkvarteret
Gotlands artilleriregementes kamratförening (A 7)	191	Visby	SMKR	Gotlandsgruppen/Amf 1
Gotlandskustartilleristerna (KA 3)	217	Fårösund	SMKR	Gotlandsgruppen/Amf 1
Gotlands luftvärnsbataljons kamratförening (Lv 2)	387	Visby	SMKR	Gotlandsgrp, Lvreg
Gotlands regementes kamratförening (P 18)	488	Visby	SMKR	Gotlandsgruppen/Amf 1

Namn	Antal medlem	Säte	Ansluten till	Stöds av
Gotlands regementes kamratförening, Stockholmskretsen	80	Stockholm	SMKR	Gotlandsgruppen/Amf 1
Göta ingenjörregementes kamratförening (Ing 2)	806	Eksjö	SMKR	Ing 2
Göta livgardes kamratförening (P 1)	215	Enköping	SMKR	LedR
Hallands regementes o Hallandsbrigadens kamratförening (I 16)	1101	Halmstad	SMKR	Hallandsgruppen/Lv 6
Hallands regementes o Hallandsbrigadens kamratförening&Sthlmavd	65	Stockholm	SMKR	Lvreg
HkpS/AF 1 kamratförening	323	Boden	13)	FM Hkpfli
Hälsinge flygflottiljs kamratförening (F 15)	310	Söderhamn	SMKR	F 21
Hälsinge regementes kamratförening (I 14)	385	Gävle	SMKR	Gävleborgsgruppen/LG
Högkvarterets kamratförening	86	Stockholm		Högkvarteret
Jämtlands flygflottiljs kamratförening (F 4)	289	Östersund	MILMUS Z 1)	F 21
Kalmar regementes kamratförening	71	Kalmar	SMKR	Kronobergsgrp/MarinB
Kamratförbundet Svenska Koreaambulansen	125	Stockholm	SMKR 4)	
Kamratföreningen 72M	220	Stockholm		
Kamratföreningen Blå dragoner (K 4)	5186	Arvidsjaur		I 19, SkyddC
Kamratföreningen Bodenartilleristen (A 9)	449	Boden	13)	I 19
Kamratföreningen F 21	915	Luleå	13)	F 21
Kamratföreningen försvarets tekniska officerare	505	Halmstad	SMKR	FMTS
Kamratföreningen Lapplands Jägare (I 22)	677	Kiruna	SMKR	Lapplandsjägargruppen/I 19
Kamratföreningen Norra skåningar (P 6)	834	Kristianstad	SMKR	P 7
Kamratföreningen Norrlandsartillerister (A 4)	757	Östersund	SMKR 1)	
Kamratföreningen Smålandsartillerister (A 6)	457	Jönköping	SMKR	
Kamratföreningen Sveaingenjören (Ing 1)	216	Södertälje		I 19, HvSS
Kamratföreningen Sveaträngaren (T 1)	434	Linköping	SMKR 14)	Trängregementet
Kamratföreningen Vapenbröderna (Amf 1)	584	Berga	SMKR	Amf 1
Kamratföreningen Vildmannen (I 20)	300	Umeå	SMKR	I 19, SkyddC
Kamratföreningen Yngve Blå	117	Malmen	SMKR	Hkpfli
Kamratföreningen Yngve Röd	65	Malmen		Hkpfli
Kamratföreningsförbundet Älvsborgarna	3400			FömedC
Karlbergs vänner		Stockholm		MHS K
Karlskrona kustartilleriregementes kamratförening (KA 2)	550	Karlskrona	SMKR	Marinbasen
Klubb 19	233	Stockholm	SMKR	I 19
Krigsflygskolans kamratförening (F 5)	281	Ljungbyhed		F 17
Kristinehamns artilleriförening (A 9)	268	Kristinehamn	SMKR	
Kungl. Bohusläns regementes kamratförening (I 17)	853	Uddevalla	SMKR	BohusDalsgruppen/P 4
Kungl. Dalregementets kamratförening (I 13)	332	Falun	SMKR	Dalregementsgruppen/LG

Namn	Antal medlem	Säte	Ansluten till	Stöds av
Kungl. Hälsinge regementets kamratförening&Lokalavdelningen i Stockholm	120	Stockholm	SMKR 5)	Gävleborgsgruppen/LG
Kungl. Kronobergs regementets kamratförening (I 11)	876	Växjö	SMKR	Kronobergsgrp/MarinB
Kungl. Livregementets till häst kamratförening (K 1)	560	Stockholm		LG
Kungl. Norra Smålands regementets kamratförening (I 12)	534	Eksjö	SMKR	Ing 2
Kungl. Norra Smålands regementets kamratförening i Stockholm	86	Stockholm	SMKR	
Kungl. Södermanlands regementets kamratförening (P 10)	900	Strängnäs	SMKR	Södermanlandsgrp/LedR
Kungl. Upplands flygflottiljs kamratförening (F 16)	526	Uppsala	SMKR	LSS
Kungl. Västerbottens regementets officersförening i Stockholm	64	Stockholm		SkyddC
Kungl. Älvsborgs regementets kamratförening (I 15)	620	Borås		
Kungl. Östgöta flygflottiljs kamratförening (F 3)	232	Linköping		F 17
Kungl. Östgöta luftvärnsregementets kamratförening (Lv 2)	167	Linköping	SMKR	Lvreg
Lapplands jägare i Mälardalen	174	Stockholm	SMKR	
Livgrenadjärföreningen (I 4)	550	Linköping		
Livgrenadjärklubben	92	Linköping	17)	
Livregementets grenadjärers kamratförening (I 3)	183	Örebro	SMKR	Örebro-Värmlandsgrp
Livregementets husarers kamratförening (K 3)	850	Karlsborg		K 3
Lokala kamratföreningar i Stockholm		Stockholm		
Luftvärnsregementets kamratförening	204	Halmstad	SMKR	Lvreg
Lv 6 kamratförening i Göteborg	410	Göteborg	SMKR	Lv 6, FömedC
Mellersta arméfördelningens kamratförening (14.förd)	40	Linköping		Hkpfli
Pansarofficerarnas kamratförening (P 5)	250	Boden		I 19
Norrbottnens regementets kamratförening (I 19)	939	Boden	13)	I 19
Norrlandsingenjören (Ing 3)	400	Boden	13)	I 19
Norrlands signalregementets kamratförening (S 3)	360	Boden	13)	I 19
Norrlands trängregementets kamratförening (T 3)	230	Sollefteå		Trängregementet
Roslagens luftvärnsregementets kamratförening (Lv 3)	305	Norrtälje		Lv 6
Signaltruppernas kamratförening	196	Enköping	SMKR	LedR
Skaraborgs regementets kamratförening (P 4)	850	Skövde		P 4
Skånska dragonernas kamratförening (P 2)	650	Hässleholm	SMKR	P 7
Skånska luftvärnskårens kamratförening (Lv 4)	620	Ystad	SMKR	P 7
Skånska regementets kamratförening i Stockholm	85	Stockholm	SMKR	P 7
Skånska trängregementets kamratförening (T 4)	380	Hässleholm	SMKR	Trängregementet
Södra arméfördelningens kamratförening (13.förd)		Kristianstad		
Sundsvalls luftvärnsregementets kamratförening (Lv 5)	155	Sundsvall		Lv 6
Sveartilleriföreningen (A 1)	400	Linköping		

Namn	Antal medlem	Säte	Ansluten till	Stöds av
Sveagardesföreningen (LG)	584	Kungsängen		Livgardet
Sveagardesavdelningen&Skåneavdelningen	9	Staffanstorp		
Sveriges FN-veteranförening	550	Stockholm	SMKR 3)	
Sällskapet kustjägarveteraner	1432	Berga	SMKR	Amf 1
Södra skåningarnas kamratförening (P 7)	1293	Revinge	SMKR, RSMF	P 7
Traditionsföreningen i norr för Svenska Finlandsfrivilliga	57	Boden		I 19
Trängregementets och Kunglig Göta trängregementes kamratförening	570	Skövde	SMKR	Trängregementet
Ubåtsföreningen Sjöormen		Stockholm		
Ubåtsföreningen U 3		Malmö		
Ubåtsklubben Hajen	270	Karlskrona	Ubåt 100	
Upplands regementes kamratförening (S 1)	239	Enköping	SMKR	LedR
Wendistföreningen (A 3)	450	Kristianstad		P 7
Väg- och vattenbyggnadsföreningen (VVK)		Stockholm		
Värmlands regementes kamratförening (I 2)	502	Karlstad		K 3
Västerbottens officersförening i Stockholm		Stockholm	SMKR	
Västernorrlands regementes kamratförening (I 21)	270	Sollefteå	SMKR	Västernorrlandsgrp/I 19
Västernorrlands regementes kamratförening i Stockholm		Stockholm	SMKR	
Väst kustens ubåtsklubb Nordkaparen	368	Göteborg	7)	
Älvsborgs kustartilleriregementes kamratförening (KA 4)	900	Göteborg		FömedC
Östgöta arméflygbataljons kamratförening (AF 2)	135	Linköping		Hkpflj
Summa medlemmar	57633			
Summa föreningar	120			

MILITÄRKULTURHISTORISKA FÖRENINGAR

Namn	Antal medlem	Säte	Ansluten till	Stöds av
Akademisk ridkonst i Söder			RSMF	
Artilleriavdelningen i Göteborg		Göteborg	RSMF	FömedC
Artillerimusikkåren i Göteborg		Göteborg		
Axterna historiesällskap			RSMF	
Bohus Elfsborghs caroliner	130	Göteborg	RSMF	FömedC
Calmar renässansgille		Kalmar	RSMF	
Carlsrona volontair regemente	16	Karlskrona	RSMF	MarinB
Fraternis milita carnis		Växjö	RSMF	
Frista´hé sextetten		Borås	RSMF	
Föreningen beredskapstid 1939-1945	35	Stockholm	RSMF	
Föreningen interaktiv historia		Umeå	RSMF	
Föreningen M20		Stockholm	19)	
Föreningen P 5	350	Boden	13)	I 19
Föreningen Skånska husarer	180	Lund		P 7
Föreningen Smålands husarer	466	Eksjö	RSMF	Ing 2
Föreningen Smålands husarer i Stockholm	45	Stockholm	12)	
Gotlands ståndsdragoner		Gotland	RSMF	
Gustav II Adolf fotfänika i Göteborg	69	Göteborg	RSMF	FömedC
Gästrike militärhistoriska förening		Gävle	RSMF	
Göteborgs garnisons kamratförening	248	Göteborg	11)	FömedC
Herrskapsdansarna Lidköping	13	Lidköping	6)	
Husartroppen i Malmö		Malmö	RSMF	
Hästgardets och livdragonernas traditionstropp	18	Stockholm		Livgardet
Jämtlands fältartilleri	90	Östersund	RSMF	Fältjägargruppen/I 19
Kamratföreningen stridsvagn 103S		Skövde		FMLOG
Kronobergarnas musikkår (Kronobergarnas drillcorps)	50	Växjö	RSMF	
Kronprinsens husarregementes kamratförening & Minnestropp	63	Malmö	RSMF	P 7
Kulturföreningen Carolinen/Norrtälge compagnie		Norrtälje	RSMF	
Kungl Dalregementets musketerarkår		Falun	RSMF	
Kungl. Skånska dragontroppen i Ystad		Ystad	RSMF	
Kungl Skånska husartroppen i Helsingborg		Helsingborg	RSMF	P 7
Kungl. Skånska kavallerisqvadronen	5		RSMF	P 7

Namn	Antal medlem	Säte	Ansluten till	Stöds av
Kungl. Svea livgardes musikkår		Kungsängen	RSMF	
Malmöhusgardet		Malmö		P 7
Marinens ungdomsmusikkår		Karlskrona	RSMF	
Militärfordonshistoriska föreningen		Stockholm	RSMF	
Militärhistoriska föreningen Frösö läger	7	Östersund		
Militärmusiksamfundet	850	Stockholm		
Motorcykelhistoriska klubben		Stockholm	RSMF	
Nerike-Wermelands caroliner	25	Karlstad	RSMF	
Nyköpingsfänikan	14	Nyköping	RSFM	
Pipes and Drums Gothenburg Garnison	31	Göteborg	Soldatliv	FömedC
Skepplanda hemvärns- och kulturförening	107	Skepplanda	RSFM	
Skånska husartroppen i Lund	35	Lund	RSFM 9)	P 7
Skånska husar- och dragontroppen i Landskrona		Landskrona	RSMF	
Skånska husarsextetten	7	Helsingborg	RSFM	
Smålands karoliner	159	Eksjö	RSMF	Ing 2
Svea livgardes fältpiparkår – Livgardets trumkår	27	Kungsängen	RSMF	Livgardet
Svea livgardes musketerarkår	74	Kungsängen	20)	Livgardet
Svensk flyghistorisk förening		Stockholm		Högkvarteret
Svensk pansarhistorisk förening		Helsingborg		
Swedish Air Force Historic Flight (SwAFHF)	600	Såtenäs		F 7
Sällskapet Greve Magnus Stenbocks caroliner	22	Norrköping	RSMF	Livgrenadjärgrp/Hkpfly
Södermanlands regementes museiförening	385	Strängnäs	RSMF	Södermanlandsgrp/LedR
Thistle Pipe Band		Stockholm		MHS K
Traditionsgruppen Bergslagsartilleriet	4	Kristinehamn		
Traditionsgruppen GbK/KA 4		Göteborg	RSMF	FömedC
Traditionsgruppen pjäs & motor		Boden	18)	A 9
Veteranflottiljen - Föreningen Mtb-veteraner	1724	Stockholm	16)	
Wendes artilleridivision		Kristianstad	RSMF 21)	P 7
Wendes militärhistoriska förening	301	Kristianstad	SMHA, RSMF	P 7
Wermlands militärhistoriska förening		Karlstad	RSMF	
Westgötha Gustavianer	50	Göteborg	RSMF	Elfsborgsgrp/FömedC
Ärna flygklubb	72	Uppsala	10)	LSS
Summa medlemmar	6272			
Summa föreningar	60			

- 1) MILMUS Z Militärmuseiföreningen i Jämtlands län
  - 2) NFF Nyöpings flyghistoriska förening
  - 3) Nordiska Krigs- och veteranförbund
  - 4) International Federation of Korean War Association
World Veterans Federation
Nordiska Krigs- och veteranförbund
  - 5) LKSS
  - 6) Forum för historiska danser och musik
Nätverk i Sverige och Norden
  - 7) Föreningen Ubåtsvapnet
  - 8) Både enskilda och kamratföreningar
  - 9) Kungl Skånska Kavallerisquadronen
  - 10) Safirparaplyet
  - 11) Göteborgs Garnisons Traditionsrum (fd museum)
  - 12) Ingår i Föreningen Smålands Husarer i Eksjö
  - 13) Samordningsenheten för kamratföreningar i Boden
  - 14) Samverkansgrupp Träng
  - 15) Göteborgs Samverkande Militära Kamratföreningar
- 16) Veteranflottiljen utgör paraplyorganisation för: T26, T46, T38, T121 Spica, T56, R142 Ystad, M20. Smyge, Sprängaren, m/y Triton och Radiomuseet Gålö.
Veteranflottiljen utgör paraplyorganisation för: T26, T46, T38, T121 Spica, T56, R142 Ystad, M20. Smyge, Sprängaren, m/y Triton och Radiomuseet Gålö.
- 17) LKSS
  - 18) Ingår i Kamratföreningen Bodenartilleristen
  - 19) Ingår i Veteranflottiljen
  - 20) Försvarsutbildarna, Soldatliv
  - 21) Ingår i Wendes militärhistoriska förening

FÖRTECKNING ÖVER MILITÄRA FÖRBAND, förr och nu

(Endast dem som omfattas av utredningen)

Trupp- Vapen-slag	Benäm- ning	Namn	Ort	Anmärkning
Artilleri	A 1	Svea artilleriregemente	Linköping	Indraget 1997
	A 2	Göta artilleriregemente	Göteborg	Indraget 1962
	A 3	Wendes artilleriregemente	Kristianstad	Indraget 2000
	A 4	Norrlands artilleriregemente	Östersund	Indraget 1997
	A 6	Smålands artilleriregemente	Jönköping	Indraget 1985
	A 7	Gotlands artilleriregemente	Visby	Indraget 2000
	A 8	Bodens artilleriregemente	Boden	Sammanlaget Art- reg 2000
	A 9	Bergslagens artilleriregemente	Kristinehamn	Sammanlaget Art- reg 2000
	A 9	Artilleriregementet	Boden	Bildat 2000
Flotta	MarinB	Marinbasen	Karlskrona, Berga	
Flygvapen	F 1	Västmanlands flygflottilj	Västerås	Indraget 1983
	F 2	Roslagens flygkår	Täby	Indraget 1974
	F 3	Östgöta flygflottilj	Linköping	Indraget 1974
	F 4	Jämtlands flygflottilj	Östersund	Indraget 2005
	F 5	Krigsflygskolan	Ljungbyhed	Indraget 1998
	F 6	Västgöta flygflottilj	Karlsborg	Indraget 1994
	F 7	Skaraborgs flygflottilj	Såtenäs	
	F 8	Svea flygflottilj	Barkarby	Indraget 1974
	F 9	Göta flygflottilj	Göteborg	Indraget 1969
	F 10	Skånska flygflottiljen	Ängelholm	Indraget 2002
	F 11	Södermanlands flygflottilj	Nyköping	Indraget 1980
	F 12	Kalmar flygflottilj	Kalmar	Indraget 1980
	F 13	Bråvalla flygflottilj	Norrköping	Indraget 1994
	F 14	Flygvapnets Halmstadsskolor	Halmstad	FMHS 1999
	F 15	Hälsinge flygflottilj	Söderhamn	Indraget 1998
	F 16	Upplands flygflottilj	Uppsala	Indraget 2003
	F 17	Blekinge flygflottilj	Ronneby	
	F 18	Flygvapnets Södertörnsskolor	Tullinge	Indraget 1986
	F 19	Svenska frivilligflygkåren	Kemi	Indraget 1940
	F 20	Flygvapnets Uppsalaskolor	Uppsala	Ombildat LSS
		F21	Norrbottens flygflottilj	Luleå
	F22	FN flygstyrka i Kongo	Kaminabasen	Indraget 1963
Infanteri	LG	Livgardet	Kungsängen	Bildat 2000
	I 1	Svea livgarde	Kungsängen	Ombildat LG 2000
	I 2	Värmlands regemente	Kristinehamn	Indraget 2000

	I 3	Livregementets grenadjärer	Örebro	Indraget 1997
	I 4	Livgrenadjärregementet	Linköping	Indraget 1997
	I 5	Jämtlands fältjägarregemente	Östersund	Indraget 2005
	I 6	Västgöta regemente	Vänersborg	Indraget 1927
	I 7	Karlskrona grenadjärregemente	Karlskrona	Indraget 1927
	I 8	Upplands regemente	Uppsala	Indraget 1957
	I 11	Kronobergs regemente	Växjö	Indraget 1997
	I 12	Jönköpings regemente	Jönköping	Sammanslaget I 12 1928
	I 12	Norra Smålands regemente	Eksjö	Indraget 2000
	I 13	Dalregementet	Falun	Indraget 2000
	I 14	Hälsinge regemente	Gävle	Indraget 1997
	I 15	Älvsborgs regemente	Borås	Indraget 1997
	I 16	Hallands regemente	Halmstad	Indraget 2000
	I 17	Bohusläns regemente	Uddevalla	Indraget 1992
	I 18	Västmanlands regemente	Västerås	Sammanslaget I 12 1928
	Fo 48	Västmanlands regemente	Västerås	Indraget 1997
	I 19	Norrbottens regemente	Boden	
	I 20	Västerbottens regemente	Umeå	Indraget 1997
	I 21	Kalmar regemente	Kalmar	Sammanslaget I 12 1928
	Fo 18	Kalmar regemente	Kalmar	Indraget 1997
	I 21	Västernorrlands regemente	Sollefteå	Indraget 2000
	I 22	Lapplands jägarregemente	Kiruna	Indraget 2000
Ingenjör	Ing 1	Svea ingenjörregemente	Södertälje	Indraget 1997
	Ing 2	Göta ingenjörregemente	Eksjö	
	Ing 3	Norrlands ingenjörkår	Boden	Indraget 2000
Kavalleri	K 1	Livgardets dragoner	Stockholm	Sammanslaget LG 2000
	K 2	Skånska kavalleriregementet	Helsingborg	Indraget 1952
	K 3	Livregementets husarer	Karlsborg	
	K 4	Smålands husarregemente	Eksjö	Indraget 1927
	K 4	Norrlands dragonregemente	Arvidsjaur	Indraget 2005
	K 5	Skånska husarregementet	Helsingborg	Sammanslaget K 2 1928
	K 6	Skånska dragonregementet	Ystad	Sammanslaget K 2 1929
	K 7	Kronprinsens husarregemente	Malmö	Sammanslaget K 2 1928
Kustartilleri	KA 1	Vaxholms kustartilleriregemente	Vaxholm	Ombildat Amf 1
/Amfibie	KA 2	Karlskrona kustartilleriregemente	Karlskrona	Indraget 2000
	KA 3	Gotlands kustartilleriregemente	Fårösund	Indraget 2000
	KA 4	Älvsborgs kustartilleriregemente	Göteborg	Ombildat Amf 4
	KA 5	Härnösands kustartilleriregemente	Härnösand	Indraget 1998
	Amf 1	Första amfibieregementet	Haninge	

	Amf 4	Älvsborgs amfibieregemente	Göteborg	Indraget 2005
Luftvärn	Lv 1	Karlsborgs luftvärnsregemente	Karlsborg	Indraget 1961
	Lv 2	Östgöta luftvärnsregemente	Linköping	Indraget 1962
	Lv 2	Gotlands luftvärnsbataljon	Visby	Indraget 2000
	Lv 3	Roslagens luftvärnsregemente	Norrtälje	Indraget 2000
	Lv 4	Skånska luftvärnsregementet	Ystad	Indraget 1997
	Lv 5	Sundsvalls luftvärnsregemente	Sundsvall	Indraget 1982
	Lv 6	Luftvärnsregementet	Halmstad	
	Lv 7	Norrlands luftvärnsregemente	Boden	Indraget 2000
Pansar	P 1	Göta livgarde	Enköping	Indraget 1980
	P 2	Skånska dragonregementet	Hässleholm	Indraget 2000
	P 4	Skaraborgs regemente	Skövde	
	P 5	Norrbottens pansarbataljon	Boden	Sammanlaget I 19 1975
	P 6	Norra skånska regementet	Kristianstad	Indraget 1994
	P 7	Södra skånska regementet	Lund	
	P 10	Södermanlands regemente	Strängnäs	Indraget 2005
	P 18	Gotlands regemente	Visby	Indraget 2005
Signal	LedR	Ledningsregementet	Enköping	Bildat 2005
	S 1	Upplands regemente	Enköping	Ombildat LedR
	S 2	Göta signalregemente	Karlsborg	Indraget 1994
	S 3	Norrlands signalregemente	Boden	Indraget 2000
Träng	TrängR	Trängregementet	Skövde	Bildat 2005
	T 1	Svea trängregemente	Linköping	Indraget 1997
	T 2	Göta trängregemente	Skövde	Ombildat TrängR
	T 3	Norrlands trängregemente	Sollefteå	Indraget 2000
	T 4	Skånska trängregementet	Hässleholm	Indraget 2000
Skola	FJS	Arméns fallskärmsjägarskola	Karlsborg	Ingår i K 3
	LSS	Luftstridsskolan	Uppsala, Malmen	Bildat
	MSS	Markstridsskolan	Skövde	Bildat
	SSS	Sjöstridsskolan	Karlskrona, Berga	Bildat
	ATS	Arméns tekniska skola	Östersund	Indraget 2005
Stab	HKV	Högkvarteret	Stockholm	Bildat 1994
	E 1 stab	Första attackeskadern	Göteborg	Indraget 1995

SAMMANSTÄLLNING FÖRENINGSENKÄT

Typ av förening		Kamrat	Militärkultur- historisk	
Föreningar	Antal identifierade	120	60	
	Antal enkätsvar	91	31	
	Andel ¹	76 %	52 %	
Medlemmar	Antal	57 633	6 271	
	Andel män	89 %	84 %	
	Andel kvinnor	11 %	16 %	
	Under 61 år	37 %	57 %	
	Mellan 61-75	40 %	36 %	
	Över 75	23 %	7 %	
	Haft eller har anställning i FM	57 %	19 %	
Ändamål enligt stadgar	Traditionsvård	90 %	87 %	
	Kamratlig samvaro	98 %	71 %	
	Intern försvarsupplysning	86 %	35 %	
	Extern försvarsupplysning	46 %	39 %	
	Veteranstöd	18 %	0 %	
	Vård av materiel	29 %	61 %	
	Spelar försvarsmusik	3 %	29 %	
	Upptredanden	13 %	87 %	
Kan lösa uppgift åt FM	Traditionsvård	79 %	84 %	
	Kamratlig samvaro	76 %	74 %	
	Intern försvarsupplysning	74 %	35 %	
	Extern försvarsupplysning	46 %	39 %	
	Veteranstöd	40 %	10 %	
	Vård av materiel	27 %	52 %	
	Spelar försvarsmusik	3 %	29 %	
	Upptredanden	11 %	68 %	
Föreningens verksamhet	Fyra styrelsemöten eller fler	87 %	77 %	
	Genomsnitt interna föredrag	3,4	3,8	
	Andel medlemmar som deltar	11 %	11 %	
	Genomsnitt externa föredrag	1,1	4,3	
	Antal deltagare i snitt	41	56	
	Genomsnitt studiebesök	2,2	1,6	
	Antal deltagare i snitt	29	20	

¹ Andelarna är större eftersom endast cirka 150 enkäter skickades ut

	Genomsnitt för vård av materiel ²	890 tim	1198 tim
	Genomsnitt antal ceremonier ³	1,5	4,2
	Genomsnitt antal minnesmärken ⁴	1,8	0,5
	Andel föreningar med försvarsmusik	2 %	23 %
	Andel föreningar med uppträdanden	1 %	52 %
	Andel föreningar med mäss/servering	3 %	7 %
Kommunikation	Genomsnitt antal utskick per förening	3,6	12,4
	Genomför utskick elektroniskt ⁵	52 %	77 %
	Genomför pappersutskick ⁶	96 %	55 %
	Har egen tidning	55 %	23 %
	Delar tidning med annan	27 %	10 %
	Andel tidningar i pappersform	76 %	70 %
	Andel föreningar med hemsida	62 %	71 %
Föreningens tillgångar och ekonomi	Har eget kapital på över 1 Mkr	22 %	29 %
	Har eget föreningshus ⁷	26 %	35 %
	Har egna inventarier	35 %	61 %
	Genomsnittlig medlemsavgift	102 kr ⁸	343 kr ⁹
	Betalar styrelsearvoden	15 %	0 %
	Ersätter för resor ¹⁰	45 %	52 %
	Ersätter förlorad arbetsinkomst	1 %	6 %
Stöd från Försvarsmakten	Andel som har ett stödförband	79 %	61 %
	Andel som får bidrag	68 %	55 %
	Andel som får ekonomisk ersättning	27 %	13 %
	Andel som disponerar egen lokal	21 %	35 %
	Andels som hyr lokal	14 %	23 %
	Andel som får tillfällig lokal gratis	41 %	32 %
	Andel som hyr tillfällig lokal	18 %	6 %
	Andel som får gratis förråd	31 %	61 %
	Andel som hyr förråd	4 %	13 %
	Andel som får disp. fordon gratis	9 %	10 %
	Andel som får hyra fordon	11 %	13 %
	Andel som får kopiera gratis	40 %	19 %

² Genomsnittligt antal manstimmar per förening

³ Genomsnitt för hur mycket föreningar deltar i förbandens eller i andra ceremonier

⁴ Genomsnitt för hur många minnesstenar, minneslunder mm en förening sköter

⁵ Hur många procent av föreningarna som anger att de gör elektroniska utskick

⁶ Hur många procent av föreningarna som anger att de gör pappersutskick

⁷ En del av husen är sannolikt ägda av staten

⁸ Mellan 0 kr till 300 kr, de flesta ligger på 100-150 kr

⁹ Mellan 50 kr till 4000 kr, de flesta ligger på 100-200 kr

¹⁰ Flera har angett att det enbart gäller längre resor

	Andel som betalar för kopiering	27 %	13 %
	Andel med gratis kuvert/porto	42 %	6 %
	Andel med gratis förnödenheter	1 %	0 %
	Andel som köper förnödenheter	12 %	29 %
	Andel som får måltider gratis	1 %	10 %
	Andel subventionerad måltid	1 %	0 %
	Andel betalande för måltid	25 %	19 %

KÄLLFÖRTECKNING

Besökta föreningar

Dalregementets kamratförening	Curt Holgersson i Kungsängen
Flottans män	Ordförande Johan Forslund m.fl. i Stockholm
Flottans män i Karlskrona	Ordförande Per Nordgren m.fl. i Karlskrona
FMLOG veteraner i Boden	Ordförande Hans G Oscarson i Boden
Föreningen P 5	Ordförande Anders Möller m.fl. i Boden
Göta ingenjörregementets kamratförening	Ordförande Lennart Blom i Eksjö
Hkps/AF 1 kamratförening	Vice ordförande Johan Sellin i Boden
Hälsinge regementets kamratförening	Benny Gustavsson i Kungsängen
Hästgardets och livgardets traditionstropp	Ordförande Göran Wengelin i Kungsängen
Karlskrona kustartillerireg kamratförening	Ordförande Peter Glimvall m.fl. i Karlskrona
Kamratföreningen Blå Dragoner	Sekreterare Gerry Aktelius m.fl. i Boden
Kamratföreningen Bodenartilleristen	Ordförande Lars-Olov Larsson m.fl. i Boden
Kamratföreningen F 21	Kassör Allan Carlsson i Boden
Kamratföreningen Norra Skåningar	Ordförande Roland Appelgren m.fl. i Revinge
Kamratföreningen Sveaträngaren	Sekreterare Roland Pekkari i Skövde
Kungl. Upplands flygflottiljs kamratförening	Ordförande Jan-Åke Berg m.fl. i Uppsala
Livregementet till häst kamratförening	Ordförande Lars-Gunnar Nilsson i Kungsängen
Norra Smålands regementets kamratförening	Vice ordförande Kurt-Lennart Larsson m.fl. i Eksjö
Norrbottens regementets kamratförening	Ordförande Erling Molin m.fl. i Boden
Pansarofficerarnas kamratförening	Mässdirektör Stefan Janse i Boden
Samordningsenheten Bodens garnison	Ordförande Göran Honkamaa i Boden
Skaraborgs flygflottiljs kamratförening	Vice ordförande Nils Ullgren i Skövde
Skaraborgs regementets kamratförening	Sekreterare Börje Johansson i Skövde
Skånska luftvärnsregementets kamratförening	Ordförande Christer Sterning m.fl. i Revinge
Smålands husarer	Redaktör Eibert Einarsson i Eksjö

Smålands karoliner	Vice ordförande Kaj Nordquist i Eksjö
Svea Livgardes fältpiparkår	Ordförande Anders Melin i Kungsängen
Svea livgardes musketerarkår	Ordförande Sten Aleman i Kungsängen
Sveagardesföreningen	Ordförande Kent Edberg i Kungsängen
Södra Skåningarnas kamratförening	Ordförande Anders Emanuelsson i Revinge
S 3 kamratförening	Ordförande Ulf Nordlander i Boden
Traditionsföreningen Finlandsfrivilliga	Ordförande Anders Nyström i Boden
Trängregementets kamratförening	Ordförande Sven-Erik Andersson i Skövde

Besökta förband

Artilleriregementet	Överste Anders Callert m.fl.
FMLOG	Överste 1 Ulf Nordlander m.fl.
Göta ingenjörregemente	Överste Tommy Karlsson m.fl.
Livgardet	Överste Håkan Hedlund m.fl.
Marinbasen	Kommendörkapten Per Juliusson m.fl.
Norrbottnens regemente	Överste Torbjörn Larsson m.fl.
Skaraborgs regemente	Major Patrik Lindelöv
Södra skånska regementet	Överste Jan Pålsson m.fl.
Trängregementet	Överstelöjtnant Jan Lidman

Intervjuer

Alexander Wedin	Avdelningsdirektör, högkvarterets frivilligavdelning
Anders Grenstad	Konteramiral, marininspektör i Försvarmaktens högkvarter
Anders Silwer	Generalmajor, flygvapeninspektör i Försvarmaktens högkvarter
Bengt Lundberg	Överstelöjtnant, Försvarmaktens internrevision
Berndt Grundevik	Generalmajor, arméinspektör i Försvarmaktens högkvarter
Bo Rask	Kommendör, stabschef för marintaktiska kommandot i högkvarteret
Bo Wranker	Ordförande Fredsbaskrarna

Christer Olofsson,	Ordförande SMKR
Christian Braunstein	1:e försvarsantikvarie, Sveriges militärhistoriska arv
Christian Edman Freudenthal	Processledare Attraktion, högkvarterets personalstab
Christian Weibull	Generalsekreterare RSMF
Erik Lagersten	Informationsdirektör, högkvarterets informationsstab
Finn Kampestruen-Berntzen	Generalsekreterare Norges Militære kameratforeningers Forbund
Gunnar Jonasson	Försvarsjurist, högkvarterets juridiska stab
Gunnar Persson	Överstelöjtnant, samordnare flygvapnets kamratföreningar
Göran Algernon	Ordförande Veteranflottiljen Föreningen Mtb-veteraner
Hans Olenäs	Överstelöjtnant, flygvapenavdelningen i högkvarterets produktionsledning
Jan Salestrand	Generallöjtnant, chef för ledningsstaben i Försvarsmaktens högkvarter
Jens P Pettersson,	Handläggare veteranpolitik, Fredsbaskrarna
Kerstin Wetterstrand	Avdelningsdirektör, högkvarterets frivilligavdelning
Lars Jonson	Teknisk direktör, styrelseledamot Sjöofficerssällskapet i Stockholm
Leif Törnqvist,	Förutvarande chef SFHM och fd ordförande i SMKR
Mats Geijer	Överste, högkvarterets personalstab
Olof Granander	Överste, chef för Norrbottens regemente
Pontus Krohn	Kommendörkapten, marinavdelningen i högkvarterets produktionsledning
Roland Ekenberg	Brigadgeneral, rikshemvärnschef
Sune Birke	Fd ordförande i SMKR
Ulf Hamberg	Överstelöjtnant, arméavdelningen i högkvarterets produktionsledning
Ulf Lindskog	Försvarsjurist, högkvarterets juridiska stab

Skrifter

Svenskarna och Internet 2010, en årlig rapport från .SE författad av Olle Findahl

Nordens militära kamratföreningar och femtio års samarbete, skrift inför det 25:e mötet 1995, av Leif Törnqvist m.fl.

Svenska flygvapnets förband och skolor under 1900-talet, av Christian Braunstein 2005

Sveriges arméförband under 1900-talet, av Christian Braunstein 2003

Förordningar och skrivelser

Myndighetsförordningen 2007:515

Förordning om regeringens instruktion för Försvarsmakten 2007:1266

Frivilligförordningen 1994:524

Förordning om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet 2002:375

Försvarsmaktens arbetsordning

Försvarsmaktens grundsyn på kamratföreningsverksamhet 1998-04-15 HKV 16 528:65176,

Försvarsmaktens internrevision 2003-06-24, 23 800:70013, bilaga 4 *Kamratföreningar och mässrörelser*

Försvarsmaktens internrevision 2010-02-16, 23 800:51021, bilaga 2 *Regelefterlevnad*

Försvarsmakten Markstridsskolan 2010-12-15, 14 530:60967, *Serviceverksamhet inom Försvarsmakten i nytt personalförsörjningssystem*

Försvarsmaktens Verksamhetsuppdrag för 2007, 2010, 2011; uppslag 4.26, *Plan för statsceremoniell verksamhet och traditionsvård*

Rote Consulting AB 2010-11-15, *Förutsättningar för att bedriva en fortsatt militär veteranflygverksamhet med FM äldre stridsflygplan*

SMKR 2006-12-19, *Redovisning av uppdrag beträffande stöd m.m. till kamratföreningar*

Proposition 2009/10:160, *Modern personalförsörjning för ett användbart försvar – vissa frågor om Försvarsmaktens personal*

REMISSINSTANSER

Utredningen har under mars 2011 remitterats till Försvarmaktens organisationsenheter, enheter inom högkvarteret samt till ett urval av kamratföreningar och militärkulturhistoriska föreningar. Följande remissinstanser har yttrat sig över utredningens version 2.0.

Organisationsenheter inom Försvarmakten

Amfibieregementet (Amf 1)

Artilleriregementet (A 9)

Försvarmaktens logistik (FMLOG)

Försvarmaktens tekniska skola (FMST)

Försvarmaktens Underrättelse- och Säkerhetscentrum (FMUndSäkC)

Försvarmsmedicincentrum (FömedC)

Göta ingenjörregemente (Ing 2)

Helikopterflottiljen (Hkpflj)

Ledningsregementet (LedR)

Livgardet (LG)

Luftstridsskolan (LSS)

Luftvärnsregementet (Lv 6)

Marinbasen (MarinB)

Markstridsskolan (MSS)

Militärhögskolan Karlberg (MHS K)

Norrbottnens regemente (I 19)

Skaraborgs flygflottilj (F 7)

Skaraborgs regemente (P 4)

Södra skånska regementet (P 7)

Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum (SWEDEC)

Totalförsvarets skyddscentrum (SkyddC)

Trängregementet (TrängR)

Enheter inom högkvarteret

Arméavdelningen i produktionsledningen
Frivilligavdelningen i produktionsledningen
Ledningsavdelningen i produktionsledningen
Personalstaben
Veteranprojektet

Förbund och föreningar

F 17 kamratförening
Flottans män
Fredsbaskrarna
Föreningen Smålands husarer
Göta ingenjörregementets kamratförening
KA 2 kamratförening
Kamratföreningen försvarets tekniska officerare
Kamratföreningen Norra skåningar
Kamratföreningen Sveaingenjören
Kamratföreningarnas samordningsenhet i Boden (samordnat yttrande för Norrbottens regementets kamratförening, Kamratföreningen F 21, S 3 Kamratförening, Ing 3 kamratförening – Norrlandsingenjören, Föreningen P 5, HkpS/AF 1 kamratförening, FM LOG veteraner i Boden samt Bodenartilleristen med Traditionsgruppen Pjäs & Motor)
Kungl. Bohusläns regementets kamratförening
Kungl. Norra Smålands regementets kamratförening
Kungl. Södermanlands regementets kamratförening
Kungl. Upplands flygflottiljs kamratförening
Luftvärnsregementets kamratförening

Militärmuseiföreningen i Jämtlands län (samråd har skett med kamratföreningarna för A4, I 5, F 4 och ATS)

Riksförbundet för Sveriges militärkulturhistoriska föreningar

Samverkansgruppen för flygvapnets kamratföreningar

Signaltruppernas kamratförening

Skaraborgs regementes kamratförening

Sveriges militära kamratföreningars riksförbund

Södra Skåningarnas kamratförening

Trängregementets kamratförening

Wendes militärhistoriska förening

Veteranflottiljen Föreningen Mtb-veteraner

KAMRATFÖRENINGARS SAMVERKAN MED MUSEER

1. SMHA museer

Museum	Kamratförening för förband (-en)	Samverkan
Brigadmuseet i Karlstad	I 2, A 9	Intim
Optand teknikland i Östersund ¹	I 5, A 4, F 4, ATS	Intim
Försvarsmuseet i Boden	I 19, P 5, A 8, Ing 3, S 3, AF 1	Intim
Gränsförsvarsmuseet i Abisko	I 22	Intim
Arsenalen i Strängnäs	P 10	Intim
Gotlands försvarsmuseum i Tingstäde	P 18, A 7, Lv 2, KA 3	Intim
Artillerimuseet i Kristianstad	Artilleriets förband ²	Intim
Teleseum i Enköping	S 1, P 1	Intim
Museet för rörligt kustartilleri på Aspö i Karlskrona	KA 2	Intim
Hemsö fästningsmuseum i Härnösand	KA 5	Intim
Jämtlands flyg- och lottamuseum	F 4	Intim
Aeroseum i Göteborg	F 9, 3.hkpbat	Intim
Flygmuseet F 21 i Luleå	F 21	Intim
Försvarsmuseet i Skillingaryd	I 12, A 6, Ing 2	Begränsad
Garnisons- och luftvärnsmuseet i Halmstad	I 16, Lv 6	Begränsad
Fästningsmuseum i Karlsborg	K 3, FJS	Begränsad
Garnionsmuseum i Skövde	P 4, TrängR (vänförening)	Begränsad
Vaxholms fästningsmuseum i Vaxholm	Amf 1 (vänförening)	Begränsad
Kalixlinjens museum, Victoriafortet i Vuollerim		Ingen
Krigsflygfält 16 i Brattforsheden		Ingen
Hemvärnsmuseet i Vällinge		Ingen
Maritiman i Göteborg		Ingen

Intim samverkan innebär att kamratföreningar stödjer museet genom att sköta föremålen och huset (-n) de förvaras i och/eller svara för receptionen och guidning i museet.

Vid begränsad samverkan är stödet från kamratföreningar av den arten att driften måste lösas eller skötas på annat sätt än med frivilliga insatser. Avstånd mellan museum och kamratförening kan vara en bidragande orsak.

När ingen samverkan förekommer är det oftast relaterat till stora avstånd mellan museum och kamratförening.

¹ Flyg- och lottamuseet ingår som del

² Genom Wendes militärhistoriska förening

2. Övriga museer

Museum	Kamratförening för förband (-en)	Samverkan
Garnisonsmuseet i Linköping	I 4, A 1, T 1, AF 2	Intim
Dalregementets museer i Rommehed och Falun	I 13	Intim
Bohusläns försvarsmuseum i Uddevalla	I 17	Intim
Västerbottens regementets försvarsmuseum i Umeå	I 20	Intim
Hässleholms garnisonsmuseum	P 2, T 4	Intim
Kvibergs regementsmuseum i Göteborg	A 2, Lv 6	Intim
Norrtälje garnisonsmuseum	Lv 3	Intim
Ystads militärmuseum	Lv 4, (P 7)	Intim
Västerås flygande museum	F 1	Intim
Ljungbyheds militärhistoriska museum	F 5	Intim
Ängelholms flygmuseum	F 10	Intim
F 11 förbandsmuseum i Nyköping	F 11	Intim
Söderhamns flygmuseum	F 15	Intim
Sollefteå museum	I 21, T 3	Begränsad
Militäruseet Sveaingenjören i Älvkarleby	Ing 1	Begränsad

Innebörd av intim, begränsad och ingen samverkan se föregående avsnitt.

EXEMPEL PÅ AVTAL

Avtal mellan förband A och förening B för år 201x

(x bilagor)

§1 Allmänna bestämmelser

Detta avtal tecknas mellan förbundet A och föreningen B. Avtalet omfattar det ömsesidiga stöd mellan parterna som främst syftar till att .....

§ 2 Förband A åtar sig härmed

Avseende traditioner:

- Att betala fakturor för föreningens tjänster enligt bilaga.
- Att upplåta lokaler för föreningens sammanträden, träffar och årsmöten till ett värde av 00 000 kronor.
- Att svara för två utskick till samtliga medlemmar inom föreningen till ett värde av 00 000 kronor.

Avseende jubileumsbok:

- Att betala fakturor för framtagning av förbandets jubileumsbok till ett värde av 000 000 kronor.

Avseende anhörig- och veteranstöd

- Att ersätta föreningen för kostnaden att utbilda två personer som kontaktpersoner till en kostnad av 00 000 kronor.

§ 3 Förening B åtar sig härmed

Allmänt:

- Att följa Försvarmaktens värdegrund

Avseende traditioner:

- Att förvalta förbandets traditionsrum enligt följande:
  - Svarar för vård, enklare iståndsättning och tillsyn av föremål .
  - Inventering, sortering, katalogisering och eventuell avyttring av materiel som lämnats till traditionsrum.
  - Föreslår placering av föremål från traditionsrum för utsmyckning av lokaler m.m.

- Svarar för visning av traditionsrum för förbandets personal enligt förbandets önskemål.
- Svarar för visning av traditionsrum för externa besökare efter överenskommelse.
- Att biträda förbandet efter överenskommelse vid genomförande av förbandsdag och andra evenemang som bidrar till en god förbandsanda, sammanhållning och kontinuitet.
- Att försälja dryck, ärtsoppa och pannkakor i egen regi på förbandets dag. Uppstår kostnader för anslutning, el m.m. bestrids de av föreningen. Eventuella intäkter går till föreningen.
- Att delta med fana vid förbandets dag.

Avseende jubileumsbok:

- Att ta fram en skrift till förbandets 200-årsjubileum i månad x år 201x, varvid föreningen har äganderätt till boken. Skriften ska omfatta tiden 2000-talet och manifestera förbandets 200 årsdag.
- Att överlämna ett exemplar av skriften till varje anställd vid förbandet.

Avseende anhörig- och veteranstöd:

- Att hålla med kontaktpersoner för anhörig- och veteranstöd i A-stad och B-kommun.

§ 4 Budget

Det sammantagna värdet av förband A stöd åtaganden belöper sig på 000 000 kronor inklusive i § 2 beskrivna naturaförmåner.

§ 5 Ekonomiska villkor

Kontanta ersättningar till förening B ska vara i form av att förband A betalar fakturor för utgifter föreningen har av ställda uppgifter.

Ekonomiska villkor omförhandlas varje år efter att förening A presenterat dels föregående års resultat, dels budget för kommande år för förbandets chef.

§ 6 Giltighetstid och uppsägning

Detta avtal gäller från 1 januari 201x till 31 december 201x. Avtalet kan dock när som helst under avtalstiden sägas upp av endera parten med iakttagande av en uppsägningstid på tre månader. Om avtalet sägs upp ska återstående, i förtid utbetalt, stöd återbetalas. För att avtalet ska förlängas krävs en omförhandling varpå nytt avtal tecknas.

Om lag, förordning eller Försvarmaktens Interna Bestämmelser så påkallar sägs avtalet omedelbart upp.

§ 7   Antal avtal och bilagor

Detta avtal är upprättat i två exemplar, varvid varje part erhåller ett exemplar.
Förband A original förvaras på förbandets expedition. Genom förbandets försorg förvaras en kopia på G 8 och en kopia sänds till FMLOG/UpphE/Upphandlingskontor i A-stad.

Som dokumentation över förening A verksamhet bifogas stadgar.

A-stad 201x-01-01

Förband A
Förbandschef

Förening B
Ordförande